

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**AVRUPA BİRLİĞİNE ALTERNATİF BÖLGESEL
ÖRGÜTLER**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Hakan BEYAZ

İstanbul, 2017

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**AVRUPA BİRLİĞİNE ALTERNATİF BÖLGESEL
ÖRGÜTLER**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Hakan BEYAZ

Öğrenci No:

130771024

Danışman:

Prof. Dr. Mehmet Fikret GEZGİN

İstanbul, 2017

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum ‘**Avrupa Birliğine Alternatif Bölgesel Örgütler** ’ başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 09.05.2017

Hakan BEYAZ

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

00y.05.2017

Enstitümüz *Uluslararası İlişkiler*, Anabilim Dalı *Uluslararası İlişkiler* Programı yüksek lisans öğrencilerinden **130771024** numaralı **Hakan BEYAZ**'ın "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "*Avrupa Birliğine Alternatif Bölgesel Örgütler*" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 25.04.2017 tarih ve 2017/16 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince **60** dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında *oyçokluğu/oybirliği* ile *Kabul/Red veya Düzeltme* kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN

Prof. Dr. Mehmet Fikret GEZGİN
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Pınar BAL
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE

Doç. Dr. Selcen ÖNER
(Bahçeşehir Üniversitesi)

Adı ve Soyadı : Hakan BEYAZ
Danışmanı : Prof. Dr. Mehmet Fikret GEZGİN
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans / Tez 2017
Alanı : Uluslararası İlişkiler
Anahtar Kelimeler : Avrupa Birliği, Uluslarüstü, Hükümetlerarası, Bölgesel Örgütler, Türkiye'nin Alternatifleri.

ÖZ

AVRUPA BİRLİĞİNE ALTERNATİF BÖLGESEL ÖRGÜTLER

Gelişen dünya düzeni içerisinde hızla büyümekte ve gelişmekte olan Türkiye'nin uluslararası alanda etkinliğinin artması hususunda birtakım uluslarüstü örgütler ve hükümetlerarası otoriteler ile işbirliği içerisinde olmak durumundadır. Bunların içerisinde en önemlisi ve etkilisi Avrupa Birliği'dir. Elli yılı aşkın bir süredir ısrarlı bir şekilde devam eden üyelik süreci gerek içerisindeki karışıklıklarla gerek de Türkiye'ye karşı sergilediği tutumlarla bir açmaz içerisine girmiştir.

Bu çalışma AB'nin mevcut yapısının incelenerek Türkiye'nin ulusal ve bölgesel çıkarlarına en uygun alternatiflerin değerlendirilmesi hususunda hazırlanmıştır. Bölgesel oluşumların yapısı, Türkiye ile olan siyasi ekonomik ve kültürel ilişkileri değerlendirilmiştir. Potansiyel olarak görülen proje ve alternatifler birbirleri ile de kıyaslanmıştır. Bu değerlendirmeler ve kıyaslamalar neticesinde Türkiye'nin mevcut durumu ve geleceğe yönelik öngörülen pozisyonları doğrultusunda en uygun alternatif seçeneklerini içeren bir çalışma gerçekleştirilmiştir.

Name and Surname : Hakan Beyaz
Supervisor : Prof. Mehmet Fikret GEZGİN
Degree and Date : Master Thesis / 2017
Major : International Relations
Key Words : European Union, Intergovernmental, Regional Organizations, Turkey.

ABSTRACT

REGIONAL ORGANIZATIONS AS ALTERNATIVES TO EUROPEAN UNION

Turkey is a country which is rapidly growing in the developing world order; so it has to cooperate with some transnational organizations and intergovernmental authorities to increase the international field activity. The most important of these is the European Union. EU membership process that is continuing persistently more than fifty years got into a dilemma because of inner turmoil and attitudes against Turkey.

This study has been prepared according to the current structure of the European Union in order to evaluate the alternatives that best suit the national and regional interests of Turkey. The structure of the regional formations and political, economical, and cultural relations have been evaluated. Potential projects and alternatives have also been compared with each other. As a result of these evaluations and comparisons, an analysis study which included the most appropriate alternative options has been carried out in the line with the current situation of Turkey and its anticipated positions for the future.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖZ.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar LİSTESİ.....	v
ŞEKİLLER LİSTESİ	vi
HARİTALAR LİSTESİ	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ YAPISI GELİŞİM SÜRECİ BÖLGESEL POLİTİKALARI ve TÜRKİYENİN AVRUPA BİRLİĞİ POLİTİKASI

1.AVRUPA BİRLİĞİNİN YAPISI, GELİŞİM SÜRECİ, BÖLGESEL POLİTİKALARI ve GELECEĞİ HAKKINDAKİ ÖNGÖRÜLER	3
1.1. Avrupa Birliğinin Yapısı	3
1.1.1. Avrupa Konseyi.....	4
1.1.2 Avrupa Parlamentosu	7
1.1.3. Bakanlar Konseyi	10
1.1.4. Avrupa Komisyonu	13
1.1.5. Avrupa Birliği Adalet Divanı	15
1.1.6. Avrupa Birliği Merkez Bankası	16
1.1.7. Sayıştay	17
2. AVRUPA BİRLİĞİNİN GELİŞİMİ, GENİŞLEME SÜREÇLERİ, MEVCUT DURUMU ve GELECEĞİNE İLİŞKİN İNCELEMELER	18
2.1. Avrupa Birliğinin Gelişim Süreci.....	18
2.2. Avrupa Birliğinin Genişleme Süreci	24
2.3. Avrupa Birliğinin Mevcut Durumu ve Geleceği Hakkında ki Tartışmalar	29

İKİNCİ BÖLÜM	
AVRUPA BİRLİĞİNE ALTERNATİF OLUŞUMLAR ve	
BÖLGEDEKİ DİĞER PROJELER	
1. AVRUPA BİRLİĞİNE ALTERNATİF PROJELER	32
1.1. Şangay İşbirliği Örgütü	32
1.2. Avrasya Ekonomik Birliği	40
1.3. Türk Konseyi	47
2. BÖLGEDEKİ DİĞER OLUŞUMLAR	55
2.1. Bağımsız Devletler Topluluğu	55
2.2 Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü	59
2.3. İslam İşbirliği Teşkilatı	63
2.4. Ekonomik İşbirliği Teşkilatı	69
3.TÜRKİYENİN BÖLGESEL DIŞ POLİTİKASI ve TÜRKİYE İÇİN AB’NİN	
ALTERNATİFİ VAR MI?	74
3.1 Türkiye’nin Bölgesel Dış Politikası Açısından Oluşum Arayışının	
Gerekçeleri	74
3.2. Avrupa Birliğine Alternatif Arama Nedenleri	77
SONUÇ	82
KAYNAKÇA	87

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo No.	Sayfa No.
Tablo 1: Avrupa Birliği Ülkeleri İstatistiki Bilgileri¹	28
Tablo 2: AB İthalat İhracat Rakamları	31
Tablo 3: Şangay İşbirliği Örgütü Üyeleri İstatistiki Bilgileri	36
Tablo 4: Şangay İşbirliği Örgütü Gözlemci Üyeleri İstatistiki Bilgileri	36
Tablo 5: Şangay İşbirliği Örgütü Diyalog Üyeleri İstatistiki Bilgileri¹	37
Tablo 6: Türkiye - Şangay İşbirliği Örgütü Ülkeleri Dış Ticaret Verileri	39
Tablo 7: Avrasya Ekonomik Birliği Ülkeleri İstatistiki Bilgileri.....	43
Tablo 8: BDT-Türkiye Dış Ticaret verileri	58
Tablo 9: KEİ-Türkiye Dış Ticaret verileri	62
Tablo 10: İİT-Türkiye Dış Ticaret verileri	68

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil No.	Sayfa No.
Şekil 1: Avrasya Ekonomik Birliği Yapısal Şeması	42
Şekil 2: Dünyadaki Doğalgaz Rezervlerinin Dağılımı	44
Şekil 3: Dünyadaki Petrol Rezervlerinin Dağılımı	45
Şekil 4: Türk Konseyi Organizasyon Şeması	51
Şekil 5: Türk Konseyi İlişkili Kurumlar	53
Şekil 6: Ekonomik İşbirliği Teşkilatı Şeması	71

HARİTALAR LİSTESİ

Harita No.	Sayfa No.
Harita 1: Avrupa Birliği Haritası.....	25
Harita 2: Şangay İşbirliği Örgütü Ülkeleri	38
Harita 3: Avrasya Ekonomik Birliği Üye Ülkeleri Haritası.....	43
Harita 4: Türk Konseyi Üye Ülkeler Haritası	51
Harita 5: Bağımsız Devletler Topluluğu Haritası	56
Harita 6: Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü	61
Harita 7: İslam İşbirliği Teşkilatı.....	65
Harita 8: Ekonomik İşbirliği Teşkilatı.....	73

KISALTMALAR LİSTESİ

AAET	:Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
AAETA	:Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu Anlaşması
AB	: Avrupa Birliği
ABA	:Avrupa Birliği Antlaşması (Amsterdam Antlaşması)
ABAD	:Avrupa Birliği Adalet Divanı
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
ABMB	:Avrupa Birliği Merkez Bankası
AET	:Avrupa Ekonomik Topluluğu
AIHM	:Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AMB	:Avrupa Merkez Bankası
AMBS	:Avrupa Merkez Bankaları Sistemi
AP	:Avrupa Parlamentosu
APA	:Avrupa Parlamenter Asamblesi
APE	:Assemblée Parlementaire Européenne
ATAIC	:İslam Ülkeleri Vergi Daireleri Birliği
ATS	:Avrupa Tek Senedi
BDT	:Bağımsız Devlet Topluluğu
BİLTEDAK	:Bilimsel ve Teknolojik İşbirliği Daimi Komitesi
BM	:Birleşmiş Milletler
BMGK	:Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BREXIT	:Britain Exit
CENTO	:Merkezi Antlaşma Teşkilatı
CIBAFI	:İslami Bankalar ve Finansal Kurumlar Genel Kurulu
COMIAC	:Bilgi ve Kültür İşleri Daimi Komitesi
COREPER	:Daimi Temsilciler Komitesi
COREPER 1	:Daimi Temsilciler Komitesi 1
COREPER 2	:Daimi Temsilciler Komitesi 2
Çev.	: Çeviren
DBK/ICFM	:İslam Dışişleri Bakanları Konferansı
Der.	: Derleyen

DOCCU	:ECO Uyuşturucu, Kaçakçılık ve Organize Suç ile Mücadele Örgütü
EACU	:Avrasya Gümrük Birliği
EAEC	:Avrasya Ekonomik Topluluğu
EAEU	:Avrasya Ekonomik Birliği Antlaşmasını
ECI	:Ekonomik İşbirliği Teşkilatı Kültür Enstitüsü
ECO	:Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
ECO-CCI	:Ticaret ve Sanayi Odası
ECO-COI	: Danışmanlık ve Mühendislik Şirketi ve Sigorta Koleji
ECOEI	:Ekonomik İşbirliği Teşkilatı Eğitim Enstitüsü
ECOSF	:Ekonomik İşbirliği Teşkilatı Bilim Vakfı
ECO-TDB	:Ticaret ve Kalkınma Bankası
Ed.	: Editör
ENKİDAK	:Enformasyon ve Kültürel İşler Daimi Komitesi
EPB	:Ekonomik ve Parasal Birlik
EPB	:Ekonomik ve Parasal Birlik
EPP	:Avrupa Halk Partisi
FCIC	:İslam Ülkeleri Danışmanları Federasyonu
FOCIC	:İslam Ülkelerinden Müteahhitler Federasyonu
GKRY	:Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
IAS	:İslam Dünyası Bilimler Akademisi
IBRAF	:İslam İşbirliği Yayıncılık Düzenleme Kurulu Forumu
IBU	:İslam Yayın Birliği
ICA	:İslam Çimento Derneği
ICCIA	:İslam Ticaret, Sanayi ve Ziraat Odası
ICDT	:İslami Ticaret Geliştirme Merkezi
ICIC	:Uluslararası Hilal İslam Komitesi
ICYF-DC	:İslam Konferansı Diyalog ve İşbirliği Gençlik Forumu
IDB	:İslam Kalkınma Bankası
IIFA	:İslami Fıkıh Akademisi
IINA	:Uluslararası İslam Haber Ajansı

IUM	:Uluslararası İslam Üniversitesi
IPA	:Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı
IPHRC	:Bağımsız Daimi İnsan Hakları Komisyonu
IRCICA	:İslami Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi
ISESCO	:İslam Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
ISF	:İslami Dayanışma Fonu Yönetici Bürosu ve Vakfı
ISSF	:İslam Dayanışma Sporları Federasyonu
ITA	:Türk Akademisi
IUIU	:Uganda İslam Üniversitesi
IUMS	:Uluslararası Müslüman İzciler Birliği
IUN	:İslam Üniversitesi
IUT	:İslami Teknoloji Üniversitesi
İİT	:İslam İşbirliği Teşkilatı
İKB/IDB	:İslam Kalkınma Bankası
İKÖ	:İslam Konferansı Örgütü
İSEDAK/COMCEC	:Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi
KEİK	:Karadeniz Ekonomik İşbirliği Konseyi
KEİÖ	:Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü
KEİPA	:Karadeniz Ekonomik İşbirliği Parlamenter Asamblesi
NATO	:Kuzey Atlantik Paktı
ODGP	:Ortak Dış ve Güvenlik Politikası
OEA	:Ortak Ekonomik Alan Anlaşması
OECC	:Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü
OECD	:Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OICC	:İslam Sermayelerinin ve Kentlerinin Organizasyonu
OIC-CERT	:İKT Bilgisayar Acil Müdahale Ekibi
OISA	:İslam Armatörleri Derneği Örgütü
PA	:Parlement Europeen
RATS	:Terörizme Karşı Bölgesel Yapı
RCD	:Kalkınma İçin Bölgesel İşbirliği
REUOS	:İslam Devletlerinde Emlakçılar Birliği
S&D	:Sosyalistler ve Demokratlar İlerici İttifakı
SMIC	:Standartlar ve İslam Ülkeleri Metroloji Enstitüsü

SSCB	:Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğini
STIO	:Bilim, Teknoloji ve Yenilik Organizasyonu
ŞİÖ	:Şangay İşbirliği Örgütü
TKUDBZS	:Türkçe Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi Sekretaryası
TÜİK	:Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRKPA	:Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi
TÜRKSOY	:Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı
TWESCO	:Türk Akademisi
UAD	:Uluslararası Adalet Divanı
UNESCO	:Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü
WFAHS	:Dünya Arap-İslam Uluslararası Okullar Federasyon

GİRİŞ

- **Çalışma Konusunun Seçimi:** Bölgedeki ve Avrupa Birliği'nin kendi içindeki son gelişmeler. Avrupa Birliği'nin erken yorulan bir yarışçıya dönmesi ve kendi içinde kopmaların, kapanmaların gündeme gelmesi durumu. Türkiye'nin birliğin kıyısına tutunması içeriye alınmaması ve tam olarak da dışarıda bırakılmaması bir anlamda birliğin tampon bölgesi gibi tutulma durumu. Bu gayretlerin değerlendirmesi ve Türkiye açısından birliğin nereye gideceğinin sorgulanması. Gelişmeler doğrultusunda Türkiye'nin bu açmazdan nasıl çıkabileceği ve hangi alternatifleri değerlendirmesinin gerektiği. Bölgesel oluşumların ne derece etkili ve gerekli olduğu. Bu değerlendirmeler ışığında Türkiye'nin nasıl bir politika izlemesi gerektiği gibi hususlar çalışma konusunun belirlenmesinde rol oynayan temel olgulardır.

- **Çalışmanın Amacı:** Bu alandaki son gelişmeleri kavrayıp gelişmelerin tabanında yer alan birliğin yapısı hakkında verilen bilgilerle gelecekte ne gibi olguların ortaya çıkabileceği konusunda malzeme yaratmaktır. Bu değerlendirme neticesinde Türkiye'nin alternatifi sayılabilecek bölgesel oluşumların analiziniz yapılmasıdır. Bu analizlerin dış politika oluşturulurken yararlanacak kaynak sağlanması amaçlanmıştır. Ortaya çıkarılan bu sonuçların ilgili kişi ve kurumların değerlendirmesinde yardımcı olması amaçlanmaktadır.

- **Çalışmanın Önemi:** Bu hususların sadece Türkiye'yi değil hem AB'yi hem de Türkiye'nin etrafındaki ülkeleri hem de neredeyse Ortadoğu ile beraber dünyanın ekseninde bir konu oluşturmasından ileri gelmektedir. Çalışma için seçilen örgütler, uluslararası alanda önem arz eden ve potansiyel olarak görülen oluşumlar açısından seçilmiştir. Belirlenen alternatiflerin bölgesel olarak değerlendirilmesi, bölge çalışmaları konusunda AB ile ilgili kıyaslama yapılabilecek bir doküman niteliği taşımaktadır. Bu doğrultuda ortaya konulan eserin birçok çalışmaya kaynak olması da söz konusudur.

- **Çalışmanın Planı:** Çalışma iki bölüm halinde planlandı. İlk önce Avrupa Birliği'nin yapısı ve bu yapının oluşum, gelişim, genişleme ve bölgesel politikalara varıncaya kadar takip ettiği yaşadığı süreçler detaylıca anlatıldı. Bununla ikinci bölümün bir anlamda akademik ve teknik alt yapısı oluşturuldu. İkinci bölümde ise önce Türkiye açısından AB'ye alternatif projelerden bahsedildi. Ardından bu projelerden bağımsız olarak bölgedeki diğer oluşumlar incelendi. Son alt başlıkta bir yandan Türkiye'nin dış politikası açısından alternatif proje ve oluşumların gerekçelendirilmesi bir yandan da Avrupa Birliği'ne niçin alternatif arandığının sorgulanması başlıkları tercih edildi.

- **Kullanılan Metot ve Teknikler:** Çalışma esasları teorik bir nitelik taşımaktadır. Bu nedenle de tarihçi yöntem esas alınmıştır. Ancak tarihçi yöntem içinde literatür inceleme tekniği çalışmanın dayandığı metodolojik çerçeveyi oluşturmaktadır.

- **Karşılaşılan Zorluklar ve Sınırlılıklar:** Çalışma boyunca özellikle basılı kaynak azlığı temel bir sıkıntı teşkil etmiştir. Kaynakların birçoğu antlaşma metinleri ve bu metinlerin düzenleyici ekleri olduğundan ilgili kurumlar tarafından internet ortamında kayıt altında tutulmaktadır. Bu yüzden bir tezde bu ölçüde bulunması belki olağan karşılanmayacak internet kaynaklarına ağırlık verilmek zorunda kalınmıştır. Bunun dışında herhangi bir zorlukla karşılaşılmadığından herhangi bir sınırlamaya da gidilmemiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ YAPISI GELİŞİM SÜRECİ BÖLGESEL POLİTİKALARI ve TÜRKİYE'NİN AVRUPA BİRLİĞİ POLİTİKASI

1. AVRUPA BİRLİĞİNİN YAPISI, GELİŞİM SÜRECİ, BÖLGESEL POLİTİKALARI ve GELECEĞİ HAKKINDAKİ ÖNGÖRÜLER

1.1. Avrupa Birliğinin Yapısı

Uluslar üstü yapının günümüzdeki en önemli örneği olan Avrupa Birliği(AB), üyesi olan devletlerin bir takım egemenlik haklarını kendisine devretmesiyle bu halini almıştır. Avrupa'da ki devletlerin dağınık durumu ve kendi içerisinde ki çıkar mücadelelerinin sonlandırılması ve köklü bir barış ortamı yaratılması fikri esas olarak 19.yy itibari ile ortaya çıkmıştır. 2. Dünya Savaşı sonrasında ise birlik fikrine gerçek anlamda ihtiyaç duyulduğu açıkça gözlemlenmiştir. Bu sebeple dönemin Fransa Dış İşleri Bakanı Robert Schuman tarafından eski Milletler Cemiyeti genel Sekreteri Jean Monnet'in tasarısına dayanarak 1950 yılında hazırlanan ve kendi adıyla anılan Schuman Planı'nı yayınlandı. Bu plana göre; Avrupa Devletleri, Kömür ve Çelik üretimi ile ilgili aldıkları kararları uluslar üstü bağımsız bir kuruluşa devretmeyi amaçlıyordu. Bu durum neticesinde 1951 yılında Fransa, Federal Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'dan oluşan devletler arasında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu(AKÇT) kurulmuştur.¹

Bugünkü Avrupa Birliğinin temelini oluşturan AKÇT'nin kurulması ve bir takım başarılar elde etmesi birlik olarak bütünleşmeye gidilmesi konusunda ki çabaların da artmasına sebep olmuştur. Topluluğun kurulmasının ardından yapılan bir dizi anlaşmalar ve kurulan yeni örgütlenmeler birlik yolunda önemli adımlar olmuştur. Bu adımlar Avrupalı devletler arasında güven, işbirliği ve barış ortamının oluşacağının kabul görmesiyle birlikte kurucu altı devlet tarafından da desteklenmiştir. Bu gelişmeler ışığında Avrupa Birliğinin gerekliliği hem ekonomik düzeyde hem de siyasal anlamda net bir şekilde anlaşılmıştır.

¹; T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, Avrupa Birliğinin Tarihçesi;
<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=105>. (28.09.2016).

Birlik bugünkü haline gelişinde uzun bir süreçten geçmiş ve yapısal olarak kendini sağlam bir zemine oturtmaya çalışmıştır. Dönemsel olarak yapılan görüşmeler sonucunda alınan kararlar ve imzalanan anlaşmalar ile yapısal bütünlüğünü tamamlamış ve işleyişini gerçekleştirmek için bir takım kurumlar oluşturmuştur. Bu kurumların yapısı ilk oluşumdan çok da farklı değildir.

Birliğin yapısını yönetsel ve işlevsel olarak iki kısımda inceleyebiliriz. Yönetsel kısımda; Avrupa Konseyi (Avrupa Birliği Zirvesi), Avrupa Parlamentosu, Bakanlar Konseyi ve Avrupa Komisyonu bulunmaktadır. İşlevsel kısmını ise; Avrupa Birliği Merkez Bankası(ABMB), Avrupa Birliği Adalet Divanı(ABAD) ve Sayıştay oluşturmaktadır.¹

1.1.1. Avrupa Konseyi

Başlangıçta ki kurucu metinlerde yer almamasına rağmen AB'nin üst düzey siyasi kararlarının alındığı en önemli organdır. Avrupa topluluğuna üye devletlerin birlik içerisinde uluslar üstü nitelikte ki kararları almak için hükümet başkanları düzeyinde toplanmalarına zirve (Summit) denilmektedir. Bu zirve toplantılarına Avrupa Konseyi Başkanı'nın başkanlığında üye devletlerin devlet veya hükümet başkanları ve Avrupa komisyonu Başkanı düzeyinde katılım gösterilir.

İlk olarak Şubat 1961 yılında Paris'te gerçekleştirilen konferansı referans alabiliriz.² Daha sonrasında düzensiz olarak bir dizi toplantı gerçekleştirilmişse de gerçek anlamda ilk zirve 1969 tarihinde gerçekleştirilmiştir.³ 1974 yılında Paris'te yapılan toplantıda, üye devletlerin hükümet veya devlet başkanlarının biri Brüksel'de, diğer ikisi dönem başkanı devletlerde olmak üzere yılda üç kez toplanılması teklifi kabul edilmiştir.⁴

¹ K. Reçber, Avrupa Birliği Kurumlar Hukuku ve Temel Metinleri, Bursa, 2010, s.64-65.

² E. Tezcan, Avrupa Birliği Kurumlar Hukuku, Ankara 2005, s.59.

³ M. Akdoğan, "1961'den Günümüze Avrupa Konseyi'nin Gelişimi ve İşlevi", Başlangıçtan Günümüze Avrupa Birliği Kurumları, (Ed. E. Tezcan), İstanbul 2013, s.158-159.

⁴ İ. K. Ülger, Avrupa Birliği El Kitabı, Ankara 2003, s. 53.

1984 yılında; Konsey, Komisyon, Parlamento ve Avrupa Topluluğu Mahkemesi'nin yanında Avrupa Konseyi'ni de hazırlanan 'Avrupa Birliği'nin kurulmasına İlişkin Antlaşma Taslağı'nda, Avrupa Parlamentosu tarafından yer verilmiştir.¹

Konseyin oluşumu gerçekleştirildikten sonra bir takım düzenlemelerden geçilmiş, bu düzenlemeler neticesinde yetki ve sorumlulukları belirlenmiştir. Toplantılara devlet veya hükümet başkanları, komisyon başkanı, üye devletlerin dış işleri bakanlarıyla bir komisyon üyesi katılacaktır.² Konseyin Yapısının oluşturulmasının ardından, belirlenen yetki alanları; Dış ilişkiler alanında birlikte resmi tutum belirleme, en üst siyasi organ olarak karar alma aşamasında birliğin siyasi yürütücü olması ve birlik içerisinde uyuma dikkat etmesi gerektiği şeklindedir.³

Kurucu Antlaşmalarda düzenleme yapan son antlaşma niteliğinde olan Nice Antlaşması'na göre belirlenen kurallar şu şekildedir. Bu antlaşmaya göre AB Konseyi, komisyon başkanının tayin edilmesi, başkan adayı ile uzlaşma içerisinde üye devletlerden gelen öneriler doğrultusunda belirlenen komisyon üyeleri listesini kabul edilmesi, ortak dış ve güvenlik politikası konularında ve ortak savunma politikaları hakkında karar verilmesi, genel ilkelerin herhangi bir üye devlet tarafından ihlal edilmesi halinde üyelerin beşte dört çoğunluğu ile karar alarak ilgili devletlere tavsiyelerde bulunulması, bir ya da birden fazla devletle veya uluslararası örgütlerle antlaşma yapılması durumlarında başkanlığa müzakerelere başlama yetkisi verilmesi ve nitelikli oy çokluğu ile belirli alanlarda getirilen karar ve uygulamalara bakarak adli heyetler kurma yetkilerine sahip olmuştur.⁴

1.....; Draft Treaty Establishing the European Union 14 February 1984;
http://www.cvce.eu/en/obj/draft_treaty_establishing_the_european_union_14_february_1984_en-0c1f92e8-db44-4408-b569-c464cc1e73c9.html, (28.09.2016).
2.....; Solemn Declaration on European Union Stuttgart 19 June 1983;
http://www.cvce.eu/en/obj/solemn_declaration_on_european_union_stuttgart_19_june_1983-en-a2e74239-a12b-4efc-b4ce-cd3dee9cf71d.html, (28.09.2016).
3.....; Solemn Declaration on European Union Stuttgart 19 June 1983.
4.....; Treaty of Nice, Official Journal C81;
http://eurlex.europa.eu/search.html?qid=1449077607701&whOJ=NO_OJ%3D080,YEAR_OJ%3D2001&type=advanced&lang=en&SUBDOM_INIT=ALL_ALL&DB_COLL_OJ=oj-c, (28.09.2016).

Antlaşmanın imzalanmasından sonra alınan kararlarda yapılan değişikliklerin yeterli olmadığı konusuna değinilmiş, siyasal anlamda bütünlüğü sağlamak için antlaşmalar karmaşığışından kurtulmak gerektiğı vurgulanmış, bunun çözümü olarak da Ekim 2009 yılında Roma da AB Anayasası Taslağı imzalanmıştır. Bu taslak sonrasında Avrupa Konseyi adı ve resmi statüsü tescillenmiştir. Zirvelerin yılda dört defa toplanması kararı alınmıştır. Bu gelişmelerin dışında en önemli olarak; Avrupa Konseyi Başkanlığı kurumunun oluşturulması öngörüsüdür. Avrupa Konseyi başkanını bir yıl uzatabilme koşuluyla, nitelikli çoğunluk usulü ile iki buçuk yıllığına bir dönem için seçebilmektedir.¹

AB Konseyi kararlarını oylama yöntemi ile almaktadır. Ülkelerin konsey deki oy sayıları nüfusları ile doğru orantılıdır. Ancak dış politika, güvenlik, göç ve iltica, genişleme ve vergi gibi önem arz eden konularda oy birliğı yöntemine gidilmektedir. Ülkelerin kararları veto etme hakkı da saklı tutulmaktadır. Tüm üyelerin birlikte karar alması durumun zor olmasından dolayı konsey de önemli konularda karar alabilmek için kalifiye oy çokluğu yöntemine gidilmiştir.

Bu sistem 2004 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Sistem, üye ülkelerin oylarının 2/3 ü, ya da toplam oy sayısının %72,3'üne karşılık gelen 232 oyun sağlanması ile çalışmaktadır. Bunun yanı sıra üye ülkeler oy çokluğunun, birliğin toplam nüfusunun %62'sini temsil edecek sayıya denk gelmesi durumunu, oylama sırasında talep etme hakkına sahiptirler.²

1.....; Treaty establishing a Constitution for Europe, Official Journal C310; <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:C:2004:310:TOC>, (28.09.2016).

2.....; Treaty of Nice, Official Journal C80; http://eurlex.europa.eu/search.html?qid=1449077607701&whOJ=NO_OJ%3D080,YEAR_OJ%3D2001&type=advanced&lang=en&SUBDOM_INIT=ALL_ALL&DB_COLL_OJ=oj-c, (28.09.2016).

Avrupa Konseyinin, bir AB kurumunu yoksa hükümetlerarası bir oluşum mu olduğu konusunda çeşitli görüşler beyan edilmiştir. Bu sebepler dolayısıyla varlığı kurucu metinlerde yer almamıştır. Genel değerlendirme, bu kurumun AB'nin üzerinde yer alan ve AB'nin kurumsal yapısını bir arada tutan önemli bir organ olduğu şeklinde ifade edilmekteydi. Ancak 2009 yılında gerçekleştirilen Lizbon antlaşması ile Avrupa Konseyi, AB'nin içerisinde yer alarak hukuki bir statü kazandırılmıştır.¹

Genel olarak, Avrupa Konseyi Anayasa yapıcı organ² niteliğinde bir yetki tanınmış, birlik sorunları ve devletler arasında koordinasyonu sağlayan ve birliğin kurumlarına destek veren bir yapıdır. Aynı zamanda üye devletler arasında dönem başkanlığının sırasının belirlenmesi³ Komisyonun oluşumun sağlanması⁴ Parlamento ile birlikte parlamentonun oluşumuna karar verme gibi konularda da anayasal yetkiye sahip etkili bir kurumdur.⁵

1.1.2 Avrupa Parlamentosu

Birliğin kuruluşundan itibaren tüm metinlerde yer almış ancak zamanla isim, üye sayısı, statü ve seçim gibi konularda çeşitli değişimler gelişmeler yaşanmıştır. AKÇT⁶ ve Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)⁷ anlaşmalarında ‘‘Assembly’’ olarak yer almıştır. 1958 yılında Strazburg’ta yapılan kuruluş toplantısında, ‘‘Avrupa Parlamenter Asamblesi (APA)’’ (Assemblée Parlementaire Européenne, APE) olarak anılmaya başlanmış ve 1962 yılında yapılan toplantıda ise

1; Treaty of Lisbon, Official Journal C 306;
http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2007.306.01.0001.01.ENG&toc=OJ:C:2007:306:TOC#d1e585-1-1 , (29.09.2016).

2; Treaty Establishing a Constitution for Europe Article IV 444-445; http://europa.eu/eu-law/decisionmaking/treaties/pdf/treaty_establishing_a_constitution_for_europe/treaty_establishing_a_constitution_for_europe_en.pdf , s.197-198, (29.09.2016).

3; Treaty Establishing a Constitution for Europe Article I 24, (29.09.2016).

4; Treaty Establishing a Constitution for Europe Article I 26/6, (29.09.2016).

5; Treaty Establishing a Constitution for Europe Article I 40/2, (29.09.2016).

6; Treaty establishing the European Coal and Steel Community Article II 20; <http://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:11951K/TXT> , s.29. (30.09.2016).

7; Treaty establishing the European Economic Community Article 137; <http://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:11957E/TXT> , s.119. (30.09.2016).

“Avrupa Parlamentosu (AP)” (Parlement Europeen, PA) olarak kullanılması kararlaştırılmıştır. Resmi metinlerde kullanılması ise 1986 yılında imzalanan Avrupa Tek Senedi(ATS)’nde yer alması ile sağlanmıştır.¹

Parlamento ilk olarak AKÇT zamanında Asamble şeklinde 78 temsilci ile oluşturulmuştur. Daha sonra kurulan AET ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu(AAET)’nu de kapsayacak şekilde 142 temsilciye genişletilmiştir. Sonra ki yıllarda bu sayı seçimlerle ve birliğe yeni katılan üyelerin durumuna göre sürekli olarak artış göstermiştir. 1979 yılında ki seçimlerde 410 temsilci sayısına ulaşılmış, 1981 yılında 434, 1986 yılında da 518’e yükselmiştir. 1990 yılında Almanya’nın birleşmesi ile bu konu hakkında alınan 1992 yılında ki kararla sayı 567’ye çıkmıştır. Yeni ülkelerin katılımlarıyla 1995 yılında 626 ulaşınca temsilci sayısında bir düzenlemeye gidilmiştir. 1997 yılında imzalanan Amsterdam Antlaşması’na “Avrupa Parlamentosu üyelerinin sayısı 700’ü geçemez.” maddesi eklenmiştir.²

Bu genişlemeler devam ettikçe sayıda artış göstermeye devam etmiştir. Nice Antlaşması’nda sayı 732’ye³ Lizbon Antlaşması’yla da 750+1⁴ şeklinde belirlenmiştir. Ülkelerin nüfuslarına göre belirlenen sandalye sayılarında ki eşitsizlik durumu sürekli olarak sorun teşkil etmektedir. Bu konuda çeşitli görüşmeler ve uzlaşlar yapılmış olsa da henüz net bir sonuç elde edilememiştir. Avrupa Konseyi’ne Parlamento’daki üye devletlerin temsilcilerinin sayısını Parlamentonun onayı veya teklifi ile değiştirebilme yetkisi verilmiştir. Üyelerin seçimi başlangıçta üye devletlerin meclisinden gelen temsilcilerden oluşmaktaydı.⁵

1; Single European Act Article 4; <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:11986U/TXT>, s.4 (01.10.2016).

2.....; Treaty of Amsterdam Article 189; <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:11997D/TXT>, (01.10.2016).

3; Treaty of Nice Article 189; <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12001C/TXT>, s.80/20 (01.10.2016).

4.....; Treaty of Lisbon Article 9A; <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12007L/TXT&from=EN>, s.C 306/17 (01.10.2016).

5; Treaty of Lisbon Article 9A/2, (01.10.2016).

Parlamentoya girecek olan temsilciler, halk tarafından, doğrudan genel oyla ve tek dereceli olarak, ilk seçimleri olan 1979 yılından itibaren 5 yıllığına gerçekleştirmektedir. Üyeler parlamentonun yetkileri çerçevesinde belgelerin incelenmesi ve teklif verme hakkına sahiptirler. Üyelerin mali durumları, dokunulmazlıkları ve diğer ayrıcalıkları kurucu antlaşmalara daha sonradan eklenen protokollerle belirlenmiştir. Üyelerin sayısının belirlenmesinde ülkelerin nüfusunun yanı sıra ekonomik önemi de göz önünde bulundurulmaktadır. Parlamentoya seçilecek olan adayların seçmenler tarafından tanınmaması, seçmenlerin yapılan araştırmalara göre Avrupa Parlamentosu hakkında çok fazla bilgi sahibi olmaması ve ulusal meclislerdeki seçimlerin AP seçimlerini gölgede bırakmasının bir sonucu olarak halk tarafından ilgi duyulmamasına neden olmaktadır.¹

Parlamento başkanını kendi içerisinde ki siyasi grupların ya da en az 40 üyenin teklifi ile seçilmektedir. Oylama 3 tur e gizli oy sistemi ile yapılır. İlk üç tur da en çok oyu alan kişi, aksi durumda en çok oy alan iki aday arasında yapılan 4. Tur başkanı belirler.² Parlamentonun bütçesinden ve üyelerin idari işlerinden sorumlu olan Büro, Başkan ve 14 başkan yardımcılarında oluşur ve iki buçuk yıllığına seçilir.³ Siyasi grupların temsilcileri ve Parlamento başkanının oluşturduğu Başkanlar Konferansı Komisyonlara tavsiyelerde bulunur.⁴ Parlamento’da iki buçuk yıllığına seçilen, 28 ile 86 üyeden oluşan, kendi başkanı, bürosu ve sekreteryası bulunan 20 daimi ve 2 daimi alt komisyon bulunmaktadır. Komisyonların yanı sıra Parlamento’da etkili diğer bir kurum da siyasi gruplardır. 1953 yılında AKÇT’de 3 grup yer almıştır. 1979 yılından bu yana Parlamento’da 9 adet grup kurulmuş ancak şu an Parlamento’da halihazırda yedi grup bulunmaktadır.⁵

1.....; Act concerning the election of the representatives of the Assembly by direct universal suffrage; <http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?qid=1451351550177&uri=CELEX:41976X1008%2801%29>, (01.10.2016).

2.....; Rules of Procedure of the European Union, Article 13/1; http://www.cvce.eu/en/obj/rules_of_procedure_of_the_european_parliament_7th_parliament_ary_term_july_2013-en-91a79c75-beae-4b82-aac2-b086de3cf8f5.html, (01.10.2016).

3 AP İçtüzüğü, Madde 22/1, (02.10.2016).

4 AP İçtüzüğü, Madde 24/1, (02.10.2016).

5 AP İçtüzüğü, Madde 186, (02.10.2016).

Siyasi grup kurmak için, 2009 yılında yapılan son değişiklikle en az üye ülkelerin 4'te 1'inin oluşturacağı 25 kişi gerekmektedir.¹ Parlamenterlerin herhangi bir siyasi gruba üye olmaları zorunlu değildir. Parlamento içerisinde ki gruplardan en etkilileri olan; genel olarak Hristiyan Demokratlar olarak bilinen "Avrupa Halk Partisi" (EPP) ve Sosyal Demokratlar olarak bilinen "Sosyalistler ve Demokratlar İlerici İttifakı" (S&D) aynı zamanda Avrupa ülkelerinin genelinin siyasi çekişmesinin yansımasıdır. Aynı zamanda parlamento içerisinde büyük çoğunluğa sahip olmalarından dolayı diğer grupları dahil etmeden başkanlığı kendi aralarında belirledikleri görülmektedir.²

AP, Bakanlar Konseyi'yle birlikte yasama yetkisini paylaşarak, yasaların değiştirilmesi, kabulü ve reddedilmesi hakkına sahiptir.³ AB bütçesi konusunda Bakanlar Konseyi ile yetkisini paylaşır. AB'de karşılaşılan sorunlarla ilgili komisyonlar kurma yetkisine de sahiptir. AB'de yapılan düzenlemelerle ilgili Komisyon ve Konsey'e yönelik ABAD'a eylemsizlik veya iptal davası açma yetkisine de sahiptir. Bunun yanı sıra Parlamentonun Komisyonu ve diğer AB kurumlarını denetleme yetkisi vardır. Komisyon üyelerinin uygunluğunu denetler. Gerek gördüğü durumlarda gensoru ile komisyonun tümünü görevden alarak dağıtabilir.⁴

1.1.3. Bakanlar Konseyi

Avrupa Birliği'nin en önemli kurumlarının başında gelen Bakanlar Konseyi, birliğe üye devletlerin ilgili bakanları tarafından temsil edilen yasama organı konumundadır. Bu yetkisini aynı zamanda AP ile paylaşıyor olsa da AB'nin nihai karar alma organıdır.⁵

1; Amendment of Rules of Procedure of the European Union, 7th parliamentary term, july 2009; <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-2008-0206+0+DOC+XML+V0//EN>, (02.10.2016).

2B. Aydoğan, Avrupa Parlamentosunda Yer Alan Siyasi Grupların Helsinki Zirvesi Sonrası Türkiye ile İlgili Siyasi Sorunlara Yaklaşımları; <http://spectrumjournal.net/wp-content/uploads/2014/05/Bet%C3%BCI-Aydo%C4%9Fan.pdf>, (02.10.2016).

³ Avrupa Birliği Antlaşması, Madde 14/1.

⁴ Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkındaki Antlaşma, Madde 263.

⁵ Avrupa Birliği Antlaşması, Madde 16/1-2.

Genel olarak Dış İşleri Bakanları tarafından temsil edilir. Üye ülkeler arasında ekonomik ve siyasi kararların koordinasyonunu sağlar. Kurum ile ilgili genel bilgiler Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliğinin İşleyişi Hakkında Antlaşma metinlerinde yer almaktadır. Bu kurum 1949 yılında 47 üye tarafından insan hakları, hukukun üstünlüğü ve çoğulcu demokrasi ilkelerini korumak ve güçlendirmek gibi amaçlarla kurulan ve aralarında Türkiye'nin de olduğu Avrupa Konseyi ile sürekli olarak karıştırılmaktadır. Bakanlar Konseyi tek bir tüzel kişilik altında 10 farklı oluşum şeklinde toplanır. Bu oluşumlara konfigürasyon denir. Konsey, Komisyonun talebi, üyelerin talebi ve ya başkan tarafından direkt olarak talep etmesi durumunda toplanmaktadır.¹ Konseyin merkezi Brüksel'dedir ancak bazı özel durumlarda Lüksemburg'da da toplanmaktadır. Konfigürasyon oluşumları başlıkları itibariyle şu şekildedir:

- Genel İşler
- Dış İşleri
- Adalet ve İçişleri
- Ekonomik ve Mali İşler
- İstihdam, Sosyal Politika, Sağlık ve Tüketici Hakları
- Ulaştırma, Telekomünikasyon ve Enerji
- Rekabet (Sanayi, İç Pazar, Turizm ve Araştırma)
- Eğitim, Gençlik, Kültür ve Spor
- Tarım ve Balıkçılık
- Çevre²

Bakanlar Konseyi'nin bu konfigürasyonlar dışında çalışmalarını hazırlayan merkezi Brüksel'de bulunan ve üye ülkelerin AB'de sürekliliğini sağlayan Daimi Temsilciler Komitesi (COREPER) adında bir kurumu da mevcuttur. Bu kurum genellikle Büyükelçiler ve onların yardımcılarından oluşur. Büyükelçilerden oluşan

¹ ABİHA, Madde 237

².....; Configurations of Council; <http://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/configurations/> (03.10.2016)

Daimi Temsilciler Komitesi 2 (COREPER 2), genel işler, dış işleri, ekonomik ve mali işler ve Adalet ve İçişleri gibi daha çok mali ve siyasi konular üzerinde çalışır. Yardımcılardan oluşan Daimi Temsilciler Komitesi 1 (COREPER 1) ise bu konuların dışında kalan teknik konularda çalışmalarını yürütür.¹

Konsey yasama organı olduğundan dolayı hem karar alma, hem AB politikalarını temel olarak belirleme hem de koordinasyon organı niteliğinde bir kurumdur.² Konsey konfigürasyonlar şeklinde uygulamaya konulmak üzere dış ilişkiler ve güvenlik politikaları belirleme, birlik dışındaki üçüncü ülkeler ve uluslararası kuruluşlar ile yapılacak olan antlaşmaları akdedebilmektedir.³ Aynı zamanda en önemli görevlerinden biri AB bütçe tasarısını AP ile birlikte müzakere edip onaylar.⁴ Bu görevlerin yanı sıra Sayıştay, Bölgeler Komitesi üyeleri, Sosyal Komite üyeleri ve Özel Temsilci atama ve görevlendirme yetkisine de sahiptir.⁵

Konseyin hangi konuda nasıl karar alarak görevlerini yerine getireceği kurucu antlaşmalarda belirlenmiştir. Buna göre 3 farklı oylama sistemi vardır. Antlaşmalarda aksi öngörülmedikçe üye tam sayısının çoğunluğuna dayanan Basit Çoğunluk ile karar alma yöntemi kullanılır. Oylamaya katılan üye sayısının yarısından bir fazlası sonucu belirler.⁶ Ekonomi ve dış ticaret gibi konularda üye ülkelerin nüfusunun en az üçte ikisinin olumlu oyu, birlik nüfusunun en az %65'ini oluşturacak şekilde ve Konsey üyelerinin de %55'sine denk gelecek sistem Nitelikli Çoğunluklu oylama sistemi de kullanılmaktadır. Birliğin geleceği, dış ilişkiler, vergi, güvenlik, adalet ve içişleri gibi konuların yanı sıra komisyon üyesi değişikliği, adalet divanı üye sayılarının değişikliği, birliğe yeni üye katılımı ve üçüncü ülkelerle ilgili antlaşma durumlarında Konsey'in Oybirliği ile karar alması belirlenmiştir.⁷

1.....; Preparatory and bodies of Council; <http://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/preparatory-bodies/> (03.10.2016)

² ABİHA, Madde 16

³ ABİHA, Madde 216

⁴ ABİHA, Madde 314

⁵ ABİHA, Madde 301,305. ABA, Madde 33.

⁶ ABİHA, Madde 238

⁷ ABİHA, Madde 113, 192, 293.

1.1.4. Avrupa Komisyonu

Avrupa Birliğinin yürütme organı konumunda olan Komisyon, 1951 yılında imzalanan AKÇT antlaşmasında Yüksek Otorite olarak yer almış, 1957 yılında imzalanan AET antlaşmasında ise Komisyon adını almıştır. Merkezi Brüksel’dedir ve ye ülkelerde temsilcilikleri ve diğer birçok dünya lkelerinde delegasyonları vardır. Başkan, 7 başkan yardımcısı ve 20 komiserden her AB yesi devletten bir temsilci olacak şekilde 5 yılda bir atanır.¹ Komiserlere bağlı olarak alışan Genel Müdürlükler ve Servisler bulunur. Genel Müdürlükler komiserlere bağlı olarak oluşturulacak politikaların altyapısını sağlamakla görevlidirler. Komisyonun idari ve teknik konularda ki işlerini ise Servisler yürütmektedir. Bunların yanı sıra Genel Müdürler ile Komiserler arasında ki koordinasyonu sağlayan ve komiserlerin özel kalemi görevini gören bir de Kabine Kurumu vardır. Her komisere ait bir kabine vardır, komisyon başkanı tarafından atanırlar.²

Komisyon genel yapısı göz önüne alındığında ulusüstü bir kurum niteliğindedir. Komiserlerin ye devletlerin temsilcileri olması ve ye her komiserin kendi ülkesinden birileri ile çalışması durumu sıkıntı yaratmış daha sonra bu durum düzeltilmiştir. Komisyon ye ülkelerin değil birliğin çıkarlarını temsil etmek durumundadır. Bu durum da üyeler tamamıyla bağımsız olarak çalışmakta, hiçbir ye ülke, kurum ve uluslararası kuruluşla bağlantı içerisinde olamazlar. Ayrıca yelikleri devam ettiği müddetçe başka bir işte gönüllü dahi çalışamazlar. Komisyon yelerinin yolsuzluk gibi durumları belirlenmesi durumunda Avrupa Parlamentosu tarafından gensoru ile düşürülebilir. Bu durumda tüm Komisyon görevden alınmış olur.³

Komisyon birçok konuda görüşü alınan bir kurumdur. Avrupa Ombudsmanı hakkında tavsiye verir. Avrupa Parlamentosu yeleri hakkında bilgi ve konumlarının belirlenmesi durumunda tavsiyelerde bulunur.

¹ ABİHA, Madde 244.

²; Council of Europe; http://ec.europa.eu/about/index_en.htm#president, (05.10.2016)

³ ABİHA, Madde 245.

Birliğe katılacak olan aday ülkeler hakkında detaylı bir değerlendirme raporu hazırlar. Komisyonun icra yetkisi ve bu yetkiden doğan cezai yaptırımını da mevcuttur. Tek Pazar içerisinde faaliyette bulunan şirketler arasında rekabet uyumunu denetler. Bu duruma aykırı olacak şekilde işleyişin bozulması sorunu karşısında sebep olan kurum ve kuruluşlara maddi cezalar verebilir. Aynı zamanda ye ülkelerin uygulamaya koyduğu devlet yardımlarını da denetler.¹

Komisyonun temel olarak 4 önemli görevi vardır. Bunlardan biri btcenin onaylanması ve uygulanmasıdır. Diğer AB kurumları ile birlikte bir bt tahmini raporu hazırlar sonra bütün raporları tek bir rapor haline getirerek Parlamento ve Konsey'in onayına sunar.² Taslak bu kurumlar tarafından onaylandıktan sonra uygulanma sürecini takip eder. Komisyon, komiserler ve Genel Müdürler aracılığıyla birlik politikasını belirleyecek konularda yasa taslağı hazırlar ve onaylanması için AP ve Konsey'e sunar. Onaylanması durumunda bu yasalarında uygulanması durumunu denetler.³

Komisyon bir diğer AB kurumu olan Adalet Divanı ile birlikte AB hukukunun bütün devletlerde düzgün bir biçimde uygulanabilirliğini denetler ve aksiliklerin giderilerek uygulanmasını sağlar.⁴ Ve son olarak Komisyon, birlik adına uluslararası kurumlarla olan ilişkilerini taraf olarak temsil etme, düzenleme, müzakere etme ve onaylama gibi yetkilere sahiptir.⁵

1; Legislation; <http://ec.europa.eu/competition/antitrust/legislation/legislation.html>, (06.10.2016)

2 ABİHA, Madde 314/2.

3 ABİHA, Madde 17/1.

4 ABİHA, Madde 337.

5 ABİHA, Madde 207.

1.1.5. Avrupa Birliği Adalet Divanı

Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD) ilk olarak AKÇT¹ ile birlikte kurulmuş sonra sırasıyla AET ve AAET antlaşmaları ile desteklenmiştir.² Daha sonra 1957 yılında imzalanan “Avrupa Topluluklarının Bazı Ortak Kurumlarına Dair Sözleşme” ile bu üç kurumun ortak kurumu haline gelerek “Avrupa Toplulukları Adalet Divanı” adını almıştır.³ Görev yükümlülüğü nedeniyle 1988 İlk Derece Mahkemesi kurularak hafifletilmeye çalışılmıştır.⁴ Bu da yeterli olmayınca 2003 yılında İlk Derece Mahkemesine bağlı olarak bir de Personel Mahkemesi kurulmuştur.⁵ ABAD üye ülkelerden atanan birer temsilci hakim ve 9 hukuk temsilcisinden oluşur. Atanan hakimler kendi ülkelerinde kıdemli hakimlik görevi yapan kimseler yada AB hukuku konusunda yetkin kimselerden seçilir. Bu durum kurumun güvenilirliği açısından da önemli bir durumdur. Altı yıllığına üye ülkeler tarafından seçilirler. Divan içerisinde ki yargıçlar ve hukuk sözcüleri ise 3 yıllığına seçilir. Seçim dönemi sora eren üyeler tekrar seçilebilirler.⁶ Bu durum Genel Mahkeme içinde aynı şekilde işlemektedir.⁷ Personel Mahkemesi ise 7 hakimden oluşur.⁸ ABAD merkezi Lüksemburg’dadır. Bu sebeple bazı metinlerde Lüksemburg Adalet Divanı olarak da geçebilir. Bu durum merkezi Strasburg’da olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ve yine merkezi Lahey’de bulunan Uluslararası Adalet Divanı (UAD) ile karıştırılabilmektedir. Bu 3 mahkemede birbirinden ayrı ve bağımsız olarak farklı alanlarda çalışmaktadırlar.

ABAD kararları kesin ve bağlayıcı olmakla beraber temyiz noktasında da son merciidir. Adalet Divanı, ön karar davalarında tek başına yetkili olmasına karşın İhmal ve İptal davalarında yetkilerini Genel Mahkeme ile paylaşmaktadır.⁹

¹ AKÇTA, Madde 7,

² AAETA, Madde 136,160.

³.....; Certaines Institutions Communes aux Communautés Européennes;
<http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX:11957K/TXT> (06.10.2016)

⁴ ABİHA, Madde 256,257.

⁵ ABA, Madde 19.

⁶ ABİHA, Madde 253.

⁷ ABA, Madde 19/2

⁸ ABİHA Madde 257 ile ABAD, Ek 1, Madde 2

⁹ ABİHA, Madde 256/3

Genel mahkeme de Adalet Divanı ile yetkisini paylaştığı davalar dışında Tazminat davaları ve birlik kamu hukuku ve özel hukuk sözleşmeleri konusunda da yetkilidir. Personel Mahkemesi ise yalnızca Personel davalarından sorumludur.¹

Adalet Divanı, birlik hukukunun Avrupa’da etkili bir biçimde yorumlanmasını ve uygulanmasını sağlamak amacıyla üye ülkeler, kurumları ve ulusal mahkemeler tarafından açılan davaların antlaşmalar kapsamında ve kurumlar tarafından düzenlenen belgeler doğrultusunda görüş bildirir, yükümlülüğünün yerine getirilmesi durumunu inceler ve uygunluğunun denetimini yapar.²

1.1.6. Avrupa Birliği Merkez Bankası

Amsterdam antlaşması (ABA) hükümlerince 1998 yılında Euro Bölgesi için para politikalarını yürütmek amacıyla bağımsız ve tek yetkili kuruluştur.³ Avrupa Merkez Bankası (AMB) Ekonomik ve Parasal Birlik (EPB) sistemi içerisine dahil olan 18 üye ülkenin merkez bankası konumundadır. AB’nin asli kurumları arasında yer almasına rağmen kurucu metinlerde yer almayan tüzel kişiliğe sahip kurumdur.⁴ AMB’nin üç temel organı vardır. Bunlar Guvernörler Kurulu Yönetim Kurulu ve Genel Konsey’dir.

AMB’nin icra organı konumunda olan ve para politikalarının yürütülmesinden sorumlu olan Yönetim Kurulu, AMB başkanı, başkan yardımcısı ve 4 üyeden oluşur. Avro bölgesi için politika faizlerini belirlemekle görevli olan Guvernörler Kurulu ise yönetim kurulu ve Avro alanına dahil 18 üye devletin merkez bankası başkanlarından oluşur. Genel Konsey ise AMB başkanı, başkan yardımcısı ve AB üyesi ülkelerin merkez bankalarının başkanlarından oluşmaktadır.⁵ AMB ve üye ülkelerin ulusal merkez bankaları, Avrupa Merkez Bankaları Sistemi’ni (AMBS) oluştururlar. AMB ile para birimi avro olan ve Avro Sistemi’ni oluşturan üye ülkelerin ulusal merkez bankaları, birliğin para politikasını yürütür.⁶

¹ ABİHA, Madde 256/1

² ABİHA, Madde 256/1

³ ABA, Madde 13

⁴ ABİHA, Madde 129.

⁵ ABİHA, Madde 284

⁶ ABİHA, Madde 282

Tüzel kişiliğe sahip olamayan AMBS, AMB ve Avro alanına dahil olan üye ülkelerin merkez bankalarının oluşturduğu Avro Sistem ile özel statüye sahip olan ya da EPB katılım koşullarını yerine getiremeyen diğer ülkelerin merkez bankalarının tümünün birlikte oluşturduğu sistemdir. AMB merkezi Frankfurt'tadır. Avro Bölgesi içerisinde para basımında yetkili tek kuruluştur. Bunun yanı sıra üye ülkelerin merkez bankalarına ait verilerin analizi ve AB'nin belirlediği ekonomi politikalarının uygulanmasını takip etme ve denetleme görevi vardır.

1.1.7. Sayıştay

Birliğin kaynaklarının en doğru şekilde kullanımının gerçekleştirilmesini ve birlik hesaplamalarını denetleyen bağımsız bir kuruluştur. 1975 yılında imzalanan anlaşmayla bağımsız organ olarak kurulmuştur.¹ Birlik üyesi her devletin kendi ülkelerinde denetim kurumlarında çalışmış olan veya bu konuya hakim seçilmiş üyelerin 6 yıllığına seçilmesiyle oluşur. Kendi aralarından 3 yıllığına başkanlarını seçerler. Birliğin çıkarları doğrultusunda bağımsız olarak hareket ederler. Hiçbir devlet ya da başka bir kurumla talimat alışverişinde bulunamazlar. ABAD tarafından Sayıştay talebi doğrultusunda üyeler hakkında işlem yapılabilir. Ayrıca ABAD hakimlerine uygulanan dokunulmazlık ve ayrıcalıklara ait protokol hükümleri Sayıştay üyeleri içinde geçerlidir. Merkezi Lüksemburg'dadır. Nice Antlaşmasıyla birlikte işleyişi açısından çeşitli değişimler geçirmiştir.²

Sayıştay yapı olarak 5 daire şeklinde organize olmuştur. Doğal kaynakların korunması ve yönetilmesinden sorumlu 6 üyeli 1.daire, yapısal politikalar, ulaşım ve enerji konularından sorumlu 6 üyeli 2.daire, dış eylemlerden sorumlu 5 üyeli 3.daire, gelirler, araştırma ve iç politikalar ve Avrupa Birliğinin kurumları ve organlarından sorumlu 6 üyeli 4.daire ve koordinasyon, değerlendirme, güvence ve gelişimden sorumlu 5.dairedir. İlk 4 daire gelir ve giderlerden sorumlu dikey dairelerdir.

1; Amending Certain Financial Provisions Article 7;
<http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX:11975R/TXT>, (10.11.2016)

² ABİHA, Madde 286.

5. daire ise yatay daire olarak adlandırılmaktadır. Bunun yanında Sayıştay başkanı ve daire başkanlarından oluşan İdari Komite, genel sekreterlik, İnsan kaynakları, Finans ve destek, Bilgi Teknolojileri ve Çeviri kurumlarından oluşan Genel Sekreterlik bulunmaktadır. Tüm bu oluşumu, Sayıştay'ın çalışma performansının kontrolü, AB kurumları, üye devlet denetim kurumları ve uluslararası denetim kuruluşları ile ilişki kurulması, hukuki konular ve iç hesap denetimi gibi komitelerden oluşan Başkanlık makamı yönetir.¹

Sayıştay, Birliğin tüm gelir ve gider hesaplarını inceleyerek Avrupa Parlamentosu'na ve Konsey'e, hesapların güvenilirliği ve bunların dayandığı işlemlerin hukuka uygun olduğu ve düzgünlüğü hakkında, Avrupa Birliği Resmi Gazetesi'nde yayımlanacak şekilde bildirir. Aynı zamanda gelir ve giderlerin hukuka uygunluğunu düzgünlüğünü ve mali yönetimin sağlam olup olmadığını inceler. Bu sayede oluşabilecek her türlü usulsüzlüğü bildirebilir. Sayıştay, hazırladığı yıllık raporları, özel raporları ve diğer belirttiği görüşleri üye tam sayısının çoğunluğuyla kabul eder. Daha sonra her mali yılın sona ermesinin ardından bir yıllık rapor hazırlar. Bu rapor, Birliğin diğer kurumlarına iletilir ve bu kurumların Sayıştay'ın tespitlerine ilişkin yanıtlarıyla birlikte Avrupa Birliği Resmi Gazetesi'nde yayımlanır.²

2. AVRUPA BİRLİĞİNİN GELİŞİMİ, GENİŞLEME SÜREÇLERİ, MEVCUT DURUMU ve GELECEĞİNE İLİŞKİN İNCELEMELER

2.1. Avrupa Birliğinin Gelişim Süreci

Avrupa kıtasında yaşayan toplumlar arasında yakınlaşma ve birleşme hareketlerinin temelini eski Yunan ve Roma uygarlıklarında görmekteyiz. Bu zamanlarda kurulmuş olan site devletleri ve federatif yapılarda ki yasalar, meclisler ve buna benzer diğer devlet unsurları kıtanın bugününe büyük katkı sağlamıştır. Özellikle Roma İmparatorluğu döneminde ortaya çıkan yurttaşlık, cumhuriyet, adalet ve yasaların üstünlüğü, bunlara bağlılık gibi kavramlar modern devletlerin temelini

¹ AB Sayıştayı İçtüzüğü, Madde 1

² ABİHA, Madde 287.

oluşturmasının yanı sıra imparatorluğun; dünya barışını koruyan bürokratik bir yönetim olarak algılanmasına sebep olmuştur.¹

Avrupa'nın temelini oluşturan otorite olan Roma imparatorluğunun önce ikiye bölünmesi ardından da Kavimler göçünün yaşanmasıyla kıtanın düzeni bozulmuştur. Roma imparatorluğundan sonra otorite kilise olmuştur. Kilisenin din tabanlı siyaseti kıtada çeşitli anlaşmazlıklara sebebiyet vermiştir. Kilise gücünü kendi otoritesini tanımayanlar üzerinde kullanarak baskıcı bir yönetim oluşturmuştur. Bu durum, Haçlı Seferleri ve Akdeniz'de ki ticaret yoğunluğu ile birlikte Rönesans'ı doğurmuştur. Kilisenin otoritesine karşı ortaya çıkan siyasal krizler ise reform hareketlerine neden olmuştur. Bu hareketler neticesinde Avrupa kendi içerisinde savaşlar, krizler ve ekonomik çekişmelerin merkezi haline dönüşmüştür.

Bu dönüşüm neticesinde feodalizm yerini monarşiye bırakmıştır. Kıtanın bu gelişim sürecini iyi analiz edebilen dönem aydınlarından Dante, Monarcia adlı eserinde Avrupa'nın eskiden olduğu gibi tek merkezli bir egemenlik altında olması gerektiğini savunmuştur. Daha sonra kıtanın birleşmesi ve ortak hareket etmesi konusunda birçok düşünür fikir beyan etmişlerdir. Bunlar Fransa'nın önderliğinde federatif bir yönetim anlayışını savunan Pierre Dubois² ve oluşturulacak birliğin ekonomik çıkarları öncelikli olarak gözetmesi gerektiğini savunan Emeri Cruce dir. Sonraki yüzyıllarda daha somut öneriler ortaya çıkmaktadır. Bunların arasından en önemlileri Immanuel Kant'ın bulmuş olduğu Avrupa Birleşik Devletleri fikridir.³

Temel olarak Avrupa kıtasında barış ortamının sürekliliğinin sağlanması amaçlanmaktadır. Avrupa'nın tek çatı altında birleştirilmesi gerektiğini savunan J.J. Rousseau bunun uluslarüstü birlik modeliyle olabileceğini düşünmüştür.⁴ 19. yy'a kadar gelen dönemdeki düşünceler oluşturulabilecek otorite ya da kurulabilecek olan birliğin ancak katılımcı ülkelerin ulusal çıkarlarının ön planda olmadığı uluslarüstü bir yapı olabileceğidir.⁵ Ancak bunların hepsi düşünce olarak kalmıştır.

¹³ O. Sander, Siyasi Tarih İlkçağlardan - 1918'e, Ankara, 1989, s.16,17

² V. Bozkurt, Avrupa Birliği ve Türkiye, İstanbul, 1997, s. 43

³ G. Delanty, Avrupa'nın İcadı, (çev. H. İnaç), Ankara, 2004, s.105.

⁴ M. Gönübol, Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma, Ankara, 1964, s.34.

⁵ V.Bozkurt, Avrupa Birliği, Bursa, 1993, s.35.

1849 yılında bütün bu çalışmalardan etkilenen Victor Hugo Paris Barış Konferansında Avrupa kıtasındaki bütün ulusların daha üstün bir şemsiyenin altında birleşeceğini anlatan bir konuşma yapmıştır.¹ Bu tür söylemler ve çalışmalar bu süreçte devam ederken Birinci Dünya Savaşının çıkması kitleleri ayırırsa da savaş sonrası ortaya çıkan durum bütünleşmenin ne denli gerekli olduğunu açıkça ortaya sermiştir. Bu tarihten itibaren çalışmalara hız verilmiştir.

1919'da Cenevre de milletler cemiyeti kurulmuştur ardından 1924 yılında Pan Avrupa Hareketi (International Pan-European Movement) kurularak Büyük bir ilerleme kaydedilmiştir Richard Coudenhove-Kalergi tarafından ortaya atılan ve federal bir Avrupa yapısı öngören Pan Avrupa hareketi ilk başlarda Almanya ve Fransa odaklı olsa da sonradan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğini (SSCB) de harekete dahil etmiştir bu sayede hem Avrupa'da hem de dünyada barışın sağlanacağı düşünülmüştür.² Pan Avrupa Hareketi 26 üye devletin katılımlarıyla bir Temsilciler konferansı oluşturularak ve devletlerin birbirleriyle arasındaki sıkıntıların giderilmesi İngilizcenin Birliğin resmi dili olmasını ve gümrük konusunda antlaşma sağlayarak bir anayasa hazırlanması düşünülmüştür. 1930 yılında Avrupa Federal Birliği rejiminin organizasyonu hakkında memorandum adında bir muhtıra hazırlanarak Avrupa'da ortak bir pazar oluşturulması üzerinde durulmuştur.³

Ancak 30lu yıllardan itibaren Avrupa'da yükselen faşist hareketler bu çabayı engellemiş ve Avrupa'yı yeni bir savaş ve kargaşa dönemine sokmuştur. İkinci Dünya Savaşı başlamış ve bütün Avrupa'da büyük bir tahribat yaratmıştır. Bu durum sonucunda Avrupa bütünleşmesinin son derece gerekli ve bir an önce yapılması gerektiği anlaşılmıştır. Savaş sonunda, Avrupa'nın ekonomik, güvenlik ve siyasi açıdan büyük sıkıntılar içerisinde olduğu gözlemlenmiş ve bu sıkıntıların bir an önce giderilip barış ve istikrarı sağlamak amacıyla devletler arasındaki rekabet ve

¹ A Chebel, D'Appolonia., "European Nationalism and European Union", The Idea of Europe, From Antiquity to the European Union., (Ed. P. Anthony), Woodrow Wilson Center Press and Cambridge University Press., Published in the United States of America by Cambridge University Press, New York, 2002., Sayı(S.) 8., s.171-190.

² M.S.Palabıyık - A. Yıldız, Avrupa Birliği, Ankara, 2007, s.6.

³ B. Dedeoğlu, "Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci 2: Avrupa Birliği'nin Yakın Geçmişi", Düünden Bugüne Avrupa Birliği, (Ed. B. Dedeoğlu), İstanbul, 2003, s.43.

sürtüşmenin aşılıyarak yeni bir düzen içerisinde uluslar üstü bir yapının kurulması gerektiği belirlenmiştir.

Tüm bu düşünceler doğrultusunda Fransız bir müsteşar olan Jean Monnet; devletler arasında bir koalisyon oluşturmak değil toplumlar arasında bir birlik kurmak düşüncesi ile hareket etmek gerektiğini savunmuştur. Savaşın kazananı tarafları arasında yapılan Yalta ve Postdam konferansları ile Avrupa'nın yeni düzeni belirlenmiştir.¹

1947 yılında Avrupa Ekonomik İşbirliği Konferansı adı altında Paris'te bir araya gelen 16 Avrupa ülkesi Avrupa'nın ihtiyaçlarını belirleyerek bunları karşılamayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda Amerika Birleşik Devletleri(ABD) bu ülkelere savaş sonrası durumlarını düzeltmeleri için yardım da bulunmayı bunu da belli bir alt yapı ile gerçekleştirmeyi teklif etmiştir.1948 yılında, daha sonradan ismi değiştirilerek Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) olarak günümüzdeki halini alan Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (OEEC) kurulmuştur. Bu sayede Marshall Planı çerçevesinde üye ülkelere 13 milyar dolar tutarında yardımda bulunulmuştur.²

Bu durum sonrasında kendini toparlayan Avrupa bütünleşme fikrine bir adım daha yaklaşmıştır. Dönemin Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman'ın kendi deklarasyonunu ilan etmesi ile bir yıl sonra 1951 yılında Almanya İtalya Fransa Belçika Hollanda ve Lüksemburg arasında Paris'te imzalanan anlaşmayla AKÇT kurulmuştur.³

Paris Anlaşmasında ortak ekonomik ve siyasi faaliyetlerde bulunmak amacıyla tarafların ulusal çıkarlarını koruyacak ve uluslarüstü yetkilere sahip olacak şekilde tasarlanan Yüksek Otorite, uluslarüstü yetkilerini kullanabilmesi amacıyla Adalet Divanı, Konsey ve Ortak Meclis gibi üç ana organın oluşturulması da öngörülmüştür

¹ C. Shore, Building Europe: The Cultural Politics of European Integration, Routledge, New York, 2000, s.16.

² Ç. Erhan, "Ortaya Çıkışı ve Uygulanışıyla Marshall Planı", A.Ü.S.B.F. Dergisi, C:51, Sayı. 1-4, 1998, s.284.

³ C. Akalın, "Monnet'in Gölgesindeki Avrupa'dan Türkiye'ye: Liberalizm-Cumhuriyetçilik Kavgası", Avrupa Birliği Dersleri: Ekonomi-Politika-Teknoloji, (Ed. İ. Kalaycı), Ankara, 2006, s.14.

Hollanda Dışışleri Bakanı, Johann Willem Beyen 1950’li yılların başında daha kapsamlı bir ekonomik bütünleşmenin olması gerektiğini savunmuştur. 1955’te İtalya’da toplanan Hollanda, Lüksemburg, Belçika, Almanya, Fransa ve İtalyan delegeler ‘‘Avrupa Atılımı’’ başlıklı bir karar metni imzalamış bu karar ile Avrupa’da güvenliğin sağlanıp hayat standartlarının yükseltilmesi geleneksel ve nükleer enerji gibi alanlarda işbirliği yapılarak bütünleşmenin hızlandırılması amaçlanmıştır.

Bu amaçlar doğrultusunda 1958 yılında yürürlüğe giren AET ve Avrupa AAET Antlaşması ile AKÇT gibi bir başarıyı ekonomik anlamda da elde etmek hedeflenmiştir. Daha sonrasında ortak bir tarım ve işgücü politikası oluşturma ve bu bağlamda ortak bir pazar ve mallar için gümrük birliği kurmak ve ekonomik kurumlar tesis etmek düşünülmüştür. İlerleyen tarihlerde artan katılım talepleri doğrultusunda genişleme planı çerçevesinde AET katılımcıları arasında işbirliğinin geliştirilmesi düşüncesi ile 1961 yılında ‘‘Devletler Birliği’’ tasarısını öngören Fouchet Planı devreye sokulmuştur.¹

1965 yılında AAET, AET ve AKÇT’nin ortak bir faaliyet içerisine girerek çalışmalarını yapmak amacıyla 1967 yılında Füzyon Antlaşmasının imzalanmıştır. Bu antlaşma ile üç Avrupa topluluğunun yönetimi tek bir elde toplanmıştır. Bunlar, ‘‘Avrupa Toplulukları Komisyonu’’ adı altında birleştirilmiş ve her üç topluluğunda yürütme organı haline gelmiştir. Bütünleşmenin devamında sermayenin, malların ve işgücünün serbest dolaşımı konusunda önemli başarılar elde edilmiş ve Roma antlaşmasında hedeflenen gelişmelerin büyük bir bölümü gerçekleştirilmiştir. Fakat sonrasında üye ülkeler arasında malların serbest dolaşımı, kişilerin ve hizmetlerin serbest dolaşımı gibi olumsuzlukların ortaya çıkması sonucunda bir Avrupa iç pazarı kurma düşüncesi ile 1986 yılında ‘‘Avrupa Tek Senedi’’ antlaşması imzalanmıştır.²

¹ Dedeoğlu, 2003, s.52.

² H. Günuğur, ‘‘Avrupa Birliği’’, Avrupa Ekonomik Danışma Merkezi Bilim Serisi, S.3, Ankara, 2007, s.23.

Topluluğun, değişen ve gelişen dünyaya ayak uydurmak için yeni politikalar oluşturmak amacıyla tek para, ortak para, merkez bankası, sosyal yardımların arttırılması, ortak politikalar, ortak savunma projeleri ve topluluğun genişlemesi gibi konuları ‘‘Ekonomik ve Parasal Birlik’’ ile ‘‘Siyasal Birlik’’ başlıkları altında bir taslak hazırlanmıştır.

Bu taslak üye ülkelerin yönetsel organlarına bir takım kısıtlamalar getirmiştir. Bu kısıtlamalar yeni bir süreci doğurmuştur. Bu süreçte birliğin yönetimi; Adalet ve İçişleri alanında işbirliği, Ekonomik ve Parasal Birlik (EPB) ve Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) olarak üç ana sütun olarak belirleyen anlaşma 1992 tarihinde imzalanarak 1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile Avrupa Birliği Antlaşması adını almıştır.¹

Doksanlı yıllarla hızlı yükselme grafiği yakalayan birlik, bu gelişmeyi iyi bir şekilde değerlendirerek atılımlarına devam etmiştir. İstihdam, sosyal politikalar alanında yeni gelişmeler sağlamak, adalet ve içişleri alanında işbirliğini geliştirmek, AB’ni uluslararası arenada daha yetkin bir konuma getirerek kurumsal yapısını geliştirmek amacıyla 1997 yılında Amsterdam Antlaşmasını imzalanmıştır.²

Gelişmekte ve genişlemekte olan AB, üyeler arasındaki oy, sandalye ve yetki gibi konulara çözüm bulmak amacıyla 2001 yılınca Nice Anlaşmasını imzalamıştır. Bu anlaşma ile komisyonun büyüklüğü ve bileşim şekli, oybirliği ve karar alma süreçleri ve Bakanlar Konseyinde oyların dağılımı gibi konularda pürüzler giderilmiştir.³

Tüm konularda gelişmeler bu denli olumlu şartlar altında devam etmemekle birlikte birçok konuda üye devletler birbirleriyle ters düşmüşlerdir. Bunlar özellikle kurucu ve güçlü olan Almanya ve Fransa’nın yüzyıllardır süre gelen çekişmelerinden kaynaklanmıştır. AB Anayasal anlaşması üzerinde Fransa’nın olumsuz kararları birlik içerisinde nüfuzunu kaybetme endişesi ile adımlar atmasına sebep olmuştur.

¹ M. Fişne, ‘‘Avrupa Birliğinin Doğuşu ve Gelişimi’’, Avrupa Birliği, Ortak Politikalar ve Türkiye, (ed. M. Kar-H.Arıkan), İstanbul, 2003, s.57.

² F. Arsava, Amsterdam Anlaşmasının Avrupa Birliği Hukukuna Katkıları, Ankara, 2000, s.121.

³; Treaty of Nice

Üyelerin yönetsel haklarından ve egemenliklerinden vazgeçmek istemeyişleri birliğin ilerleyişini zora sokmuştur. Bu tıkanıklara çözüm yaratmak amacıyla yeni reformlar üretilmiş ve bu reformlar 2007 yılında Lizbon Anlaşması ile gerçekleştirilmek istenmiştir. Ancak bu anlaşmada da çeşitli sorunlar yaşanmıştır. Özellikle İrlanda'nın referandumunda çıkan olumsuz sonuç ve komisyonun küçültülmesi durumu bir dizi görüşmeler sonucunda alınana kararlarla ve yeniden yapılan referandumla çözülerek 2009 yılında yürürlüğe girmiştir.

Lizbon anlaşması ile yapılan reformlar kapsamında, AB'nin temel anlaşma metninde bazı değişiklikler ve eklemelere gidilmiştir. Bu eklemelerle birliğin yapısının daha demokratik ve yönetiminin daha saydam bir hale getirilmesi amaçlanmıştır. Anlaşmanın en önemli sonuçlarından biri Maastricht anlaşması ile 3 temel sütun olarak belirlenen yapı ortadan kaldırılarak kurucu anlaşmalar ve işleyiş yeniden düzenlenmiştir.¹

Buraya kadar olan kısım AB'nin gelişim sürecinde izlediği yolun özetini oluşturmaktadır. Diğer konular içerisinde bütün taslaklar ve anlaşmalar daha geniş bir biçimde değerlendirildiği için daha fazla detaya girilmemiştir.

2.2. Avrupa Birliğinin Genişleme Süreci

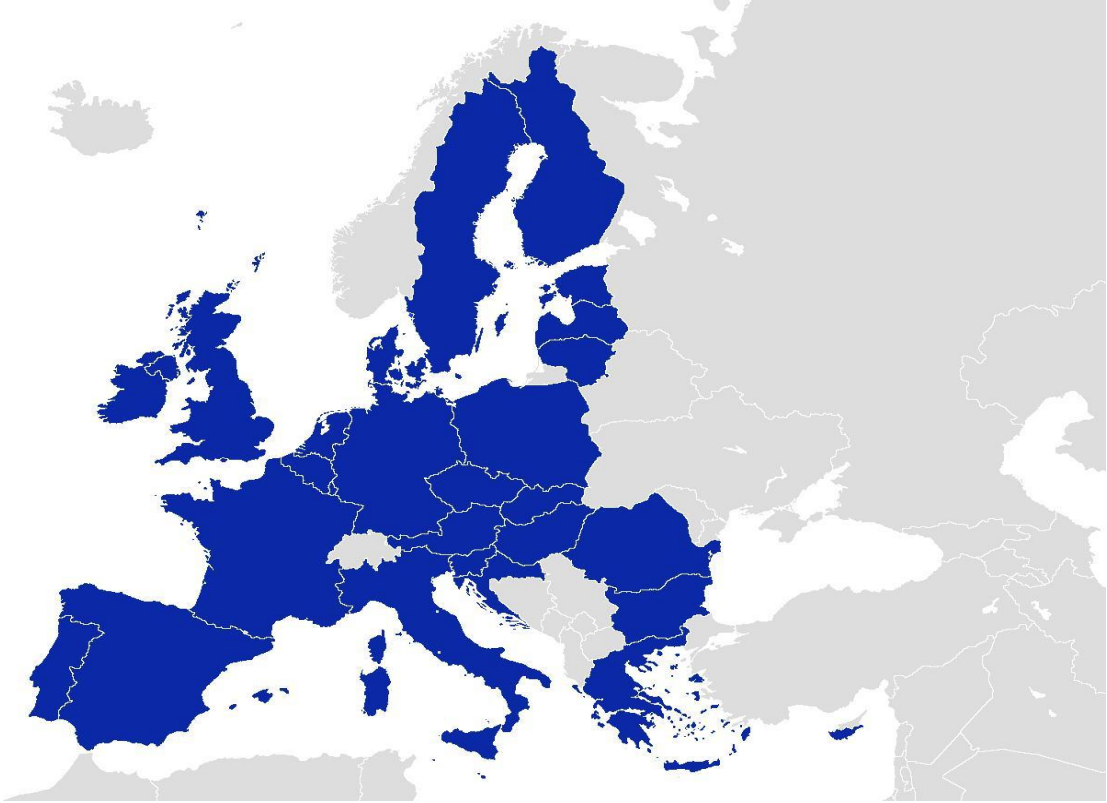
Avrupa Birliği'nin kurucu anlaşmalarında Avrupalı olan ve kurucu ülkelerle aynı düşüncüyü paylaşan devletlerin Avrupa topluluklarına katılabileceği uygun görülmüştür. Başlangıçtan bugüne kadar altı kez genişleme süreci yaşanmıştır. İlk genişleme 1969 yılında Lahey konferansından sonra alınan kararla İngiltere, İrlanda Danimarka ve Norveç katılmak istemiştir. Ancak Norveç ülkesinde yaptığı referandumda topluluğa üyeliği kabul etmemiştir. Böylece ilk genişleme sürecinde 1973 yılında üye sayısı kurucu altı ülkeden dokuz üye ülkeye çıkmıştır.

¹; Treaty of Lisbon, (29.10.2016)

İkinci genişleme güneye doğru devam etmiştir. 1981 yılında Yunanistan, 1986 yılında Portekiz ve İspanya dahil olmuştur. Birliğe katılan yeni üye ülkeler ve eski üye ülkeler arasındaki siyasi ve ekonomik farklar da önemli sorunlara neden olmuştur. Fakat bu ülkelerin birliğe katılması birliğin geleceğe yönelik istikrarının koruması açısından önemli bir durumdur.

Doksanlı yılların başından itibaren artan gelişmeler doğrultusunda birliğin komşularıyla geliştirdiği siyasi ve ekonomik ilişkiler sonucunda iç pazarın yayılması sağlanmıştır. Bu pazardan avantaj sağlama düşüncesi ile de katılımlar artmıştır. 1995 yılında Avusturya, Finlandiya ve İsveç katılmıştır. Bu zaman içerisinde Norveç'in adaylığı tekrar gündeme gelmiş ancak halk referandumunda birliği ikinci kez reddetmiştir. Beşinci genişleme dalgasıyla 2004 yılında Letonya, Litvanya, Estonya, Polonya, Slovakya, Çek Cumhuriyeti, Malta, Macaristan, Slovenya ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) birliğe dahil olmuşlardır. 2007 yılında da Romanya ve Bulgaristan katılmışlardır.

Harita 1: Avrupa Birliği Haritası

Altıncı genişleme 2013 yılında Hırvatistan'ın katılımıyla birlik; 28 üyeli son halini almıştır. Bugün birliği üyeliğin çeşitli kriter ve süreçleri bulunmaktadır. Katılımcılar ile birlik arasında müzakerelerin başlayabilmesi için öncelikle siyasi, ekonomik ve uyum olmak üzere üç başlıktan oluşan Kopenhag Kriterleri'nin yerine getirilmesi gerekmektedir.

Aday ülkenin başvurusu önce Konsey'e gelmektedir. Komisyon'un görüşü alındıktan sonra oybirliğiyle katılma kararını yine Konsey vermektedir. Başvuran ülkenin kriterlerini yerine getirdiği görüşü ve aday ülkeye adaylık statüsü tanınması komisyonun görevidir.¹

Komisyon Kopenhag kriterlerine uyum sürecini belirten ilerleme raporları hazırlamaktadır. Aday ülkenin sisteminin birliğin sistemine kolayca uyum sağlayabilmesi için aday ülkelerle Avrupa Komisyonu arasındaki bilgi alışverişini sağlayan işler bir araç niteliğinde olan "Topluluk Müktesebatı" uygulanmaktadır. Bu müktesebat 35 fasıldan oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla aşağıdaki gibidir:

- Malların Serbest Dolaşımı
- İşçilerin Serbest Dolaşımı
- İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunumu Serbestisi
- Sermayenin Serbest Dolaşımı
- Kamu Alımları
- Şirketler Hukuku
- Fikri Mülkiyet Hukuku
- Rekabet Politikası
- Mali Hizmetler
- Bilgi Toplumu ve Medya
- Tarım ve Kırsal Kalkınma

1.....; Genişlemeyi Anlamak, AB Türkiye Delegasyonu;
http://www.avrupa.info.tr/fileadmin/Content/publications/tr/TR_071123_ENL-Understand_pq.pdf, (01.11.2016).

- Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı
- Balıkçılık
- Taşımacılık Politikası
- Enerji
- Vergilendirme
- Ekonomik ve Parasal Politika
- İstatistik
- Sosyal Politika ve İstihdam
- İşletme ve Sanayi Politikası
- Trans-Avrupa Şebekeleri
- Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu
- Yargı ve Temel Haklar
- Adalet, Özgürlük ve Güvenlik
- Bilim ve Araştırma
- Eğitim ve Kültür
- Çevre
- Tüketicinin ve Sağlığın Korunması
- Gümrük Birliği
- Dış İlişkiler
- Dış, Güvenlik ve Savunma Politikaları
- Mali Kontrol
- Mali ve Bütçesel Hükümler
- Kurumlar
- Diğer Konular¹

Sonraki süreç hazırlık sürecidir, bu süreç üyelik başvurusundan tam üye oluncaya kadar geçen zamandır. Ancak ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir.

Mevcut durumda AB üyeliğine aday olan 5 ülke bulunmaktadır: Türkiye, Makedonya, Karadağ, Sırbistan ve Arnavutluk. Birlik, Türkiye, Karadağ ve Sırbistan

¹; <http://lad.taie.x.be/>, (01.11.2016)

ile müzakerelere devam etmektedir. İzlanda, Mart 2015 tarihinde adaylık başvurusunu geri çekmiştir. Bosna Hersek ve Kosova ise potansiyel aday ülkelerdir.

Tablo 1: Avrupa Birliği Ülkeleri İstatistikî Bilgileri¹

Ülke	Nüfus	Yüzölçümü(km²)
Almanya	82,162,000	357,021
Avusturya	8,700,471	83,855
Belçika	11,289,853	30,528
Birleşik Krallık	65,341,183	243,610
Bulgaristan	7,153,784	110,994
Çek Cumhuriyeti	10,553,843	78,866
Danimarka	5,707,251	43,075
Estonya	1,315,944	45,227
Finlandiya	5,487,308	338,424
Fransa	66,661,621	640,679
Güney Kıbrıs Rum Yönetimi	848,319	9,251
Hırvatistan	4,190,669	56,594
Hollanda	16,979,120	41,543
İrlanda	4,658,530	70,273
İtalya	60,665,551	301,338
İspanya	46,438,422	504,030
İsviçre	9,851,017	449,964
Letonya	1,968,957	64,589
Litvanya	2,888,558	65,200
Lüksemburg	576,249	2,586
Macaristan	9,830,485	93,030
Malta	434,403	316
Polonya	37,967,209	312,685
Portekiz	10,341,330	92,390
Romanya	19,759,968	238,391
Slovakya	5,426,252	49,035
Slovenya	2,064,188	20,273
Yunanistan	10,793,526	131,990
28 Üye Ülke	510,152,681	4,324,782

¹; <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=tps00001&tableSelection=1&footnotes=yes&labeling=labels&plugin=1>, (01.11.2016)

2.3. Avrupa Birliğinin Mevcut Durumu ve Geleceği Hakkında ki Tartışmalar

Bugünkü AB post-modern bir varlıktır; dünyadaki ağırlıklarını ve etkilerini artırmak maksadıyla egemenliklerini birleştirmeyi ve ortak yasalara uymayı gönüllü olarak kabul eden bir devletler topluluğudur.

Henüz ÷lke ve bölgesel çıkarlarını aşamamış devletler topluluğunun büyük güçlerin karşısında bir güç olarak durabilmesi söz konusu değildir. Ortak dış ve güvenlik politikalarının oluşturulamaması ve merkezi otorite kavramının kendini hissettirememesi hem kurucu ÷lkelerin hem de sonradan üye olan ÷lkelerin güvenliğini kazanamamıştır. Özellikle de anayasa konusunda ayrılığa düş÷lmesi ve üyelerin fire vermesi bu durumu halen aşılamamış önemli bir sorun haline geldiğinin göstergesidir.¹

İngiltere ve Fransa'nın Almanya'nın AB politikalarında belirleyici rolünü kabullenmemesi ama birliğin sürdürülebilirliği için ihtiyatlı davranmaya çalışmaları ileriye dönük oluşabilecek bir sıkıntının açık bir görüntüsüdür. Nitekim İngiltere'nin birlikten ayrılması bir sonuçtur.

Birliğin, savunma konusunda, Kuzey Atlantik Paktı (NATO) gibi bir oluşuma ihtiyaç duymaktadır. Ancak böyle bir ordu kuracak kapasitesi bulunmamaktadır. ÷lkelerin önceliklerinin de halen ulusal çıkarları olması sonucunda da diğer büyük güçlerin güdümünde hareket etme durumları gözlenmiştir. Irak Savaşı bunun açık bir örneğidir.

Savunma ve Dış Güvenlik politikalarının yanı sıra, Avro bölgesi içerisinde ki Mali ve Ekonomik sıkıntılar son yıllarda AB'nin en sıkıntılı konuları olmuştur. Üye 27 ÷lkenin 23'ünde yaşanan yüksek bütçe açığıının birlik içerisinde Mali denetimin de sağlanamadığıının göstergesidir. Bu sorunun giderilmesi ve bir daha böyle bir kriz yaşanmaması için Avro bölgesinde önlemler alınmıştır. Fakat bu alınan önemler için

¹ O. Rehn, Avrupa'nın Gelecek Sınırları, (Çev. O. Sen, H. Kaya), İstanbul, 2007, s.73.

yeterli olup olmadığı tartışma konusudur. Avro alanında ki üye devletlerin sayısı kadar maliye politikası uygulanıyor olması ülkeler arasında uyumsuzluğun göstergesi olmaktadır. Bu da mali disiplinin sağlanamadığını göstermektedir. Bu şekilde devam etmesi durumunda istikrarında sağlanamayacağı açıktır.¹

Tüm bu politikaların alınan önlemlerin yine AB içerisinde demokratik anlayışı zayıflattığı düşüncesi filozoflar tarafından açıklanmıştır. Bu sorunların üzerinden gelmek için daha demokratik bir ortama gerek olduğunu ifade etmişlerdir.

Geçen zaman içerisinde birlik bütün çalışmalarını bütünleşme kurumlar üzerine yoğunlaştırmıştır. Düşünce olarak başarılı bir altyapı ve kurumsal yapı öngören ancak uygulamada bunun o kadar da uygun olmadığını görmüştür. Bu geçen süre içerisinde dikkat edilmesi gereken bir başka durum ise azalan işgücü ve Avrupa'nın önemli bir diğer sorunu olan yaşlanan nüfustur.²

Gelecek onlu yıllar içerisinde artan yaşlılık oranı ve tükenen işgücünün devamlılığının sağlanması gerekmektedir. Bu da yeni bir politika demektir. Bu sorunu gidermek için işgücü oranı yüksek dinamik nüfusa sahip yeni üye ülkeler ya da işgücünü karşılayacak nitelikte göçmen politikaları geliştirmek gerektiğidir. Aksi takdirde AB geleceği ekonomik anlamda büyük bir tehlike ile karşılaşacak demektir.

Bu gelişmeler sonucunda AB'nin geleceği konusunda olabilecek muhtemel durumlar; AB'nin ilerleyişi daha da yavaş bir hale gelebilir ve bu doğrultuda mevcut üyeler birlik içerisinde kalmaya devam etseler bile kendi ulusal çıkarları doğrultusunda kara almaya ve kendi dış ve güvenlik politikaları gereğince hareket halinde olabileceklerdir. Böyle bir durumda ise AB'nin genişlemesi söz konusu olamayacak ve mevcut üyeleriyle birlikte yerinde saymaya başlayacaktır. Mali ve

1N. Tarakçı, Avrupa Birliğinin Geleceği ve Türkiye'nin Yeri; http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/319/avrupa_birliginin_gelecegi_ve_turkiyenin_yeri, (15.11.2016).

²S. Yılmaz, "Avrupa Birliğinin Geleceği", TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi Uluslararası Bilimsel Hakemli Mevsimlik Dergi, Sayı:4, 2009, s.21-24.

ekonomik alanlarda devam eden istikrarsız yeni krizlerin olabileceği ve bundan tüm birliğin etkilenmemesi için ortak para politikası ve Avro birliğinin sonlandırılması gibi durumlar söz konusu olacaktır.

Tablo 2: AB İthalat İhracat Rakamları

AB (28)	2015	2014	2013
İthalat	78 681 346	88 783 651	92 457 992
İhracat	63 998 494	68 514 370	63 039 810

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu(TÜİK)Ülke Gruplarına göre İthalat ve İhracat verileri; http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046. (16.11.2016)

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİNE ALTERNATİF OLUŞUMLAR ve BÖLGEDEKİ DİĞER PROJELER

1. AVRUPA BİRLİĞİNE ALTERNATİF PROJELER

1.1. Şangay İşbirliği Örgütü

Asya birçok kültüre ve devlete ev sahipliği yapan bir kıta konumundadır. Geçmişten günümüze bu kıta üzerinde hakimiyet kuran devletler dünyanın gidişatını değiştiren ve dünya siyasetine yön veren konumda olmuşlardır. Günümüzde de halen Rusya ve Çin başta olmak üzere bu egemenlik anlayışını devam ettirmektedir.

Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra ortaya çıkan devletler bölgede siyasi bir boşluk yaratmıştır. Kıtaya hakim durumda olan Rusya egemenliğini ve yönetsel üstünlüğünü kaybetmek istemediğinden kıtanın öncülüğünü, SSCB döneminde de sınır ihtilafı sorunu yaşadığı ve son dönemde de hızlı bir yükseliş ivmesi gösteren Çin Halk Cumhuriyeti'ne bırakmak istememektedir. Bu durum yeni kurulan devletler döneminde de devam etmiştir. Sınır ihtilafları, bölgesel ayrılıkçı hareketlerle ve terörle mücadele etmek amacıyla bir girişim kurulması gerek görülmüştür.

1996 yılında Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Çin ve Rusya arasında askeri ve siyasi alanda işbirliği yapmak amacıyla Çin'in Şangay şehrinde bir araya gelerek Şangay Beşlisi kurulmuştur. Kazakistan'da gerçekleşen bir sonraki toplantıda ekonomik alanda da işbirliğine gidilmesi gündeme gelmiş ve topluluğa Özbekistan'ında dahil olmasıyla 2001 yılında Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) adını almıştır.¹

¹ J. Alyson - K. Bailes, Pál Dunay, Pan Guang and Mikhail Troitskiy, The Shanghai Cooperation Organization, SIPRI Policy Paper No. 17, May 2007, Sweden, s.6.

ŞİÖ, sekiz üye devlet ve son yıllarındaki katılımlarla dört gözlemci devlet ve altı diyalog ülkesinden oluşmaktadır. Üye devletler sırasıyla aşağıdaki gibidir:

- Çin
- Hindistan
- Kazakistan
- Kırgızistan
- Özbekistan
- Pakistan
- Rusya
- Tacikistan'dır.

Gözlemci devletler:

- Afganistan
- İran
- Moğolistan
- Belarus'tur.

Diyalog Ülkeleri:

- Azerbaycan
- Ermenistan
- Kamboçya
- Nepal
- Sri Lanka
- Türkiye'dir.¹

Gözlemci devletlerin katılımıyla Asya ve Avrasya'nın hem ekonomik hem de güvenlik konusunda en etkili bölgesel örgütü olmuştur. Örgütün kuruluş bildirgesinin imzalandığı tarihte imzalanan 'Terörizm, Ayrılıkçılık ve Köktencilikle Mücadele hakkında Şangay Sözleşmesi' ile etkisinin sinyalini vermiştir.

¹; T.C. Dışişleri Bakanlığı, Şanghay İşbirliği Örgütü, Uluslararası Örgüt Künyesi; <http://www.mfa.gov.tr/sanghay-isbirligi-orgutu.tr.mfa>, (18.11.2016).

Örgütün iki daimi organı bulunmaktadır. Bunlar, Pekin’de bulunan Sekreterlik kurumu ve Taşkent’te bulunan Terörizme Karşı Bölgesel Yapı(RATS)’dır. Bunlarla birlikte yedi organlı bir yapıya sahiptir. Bunlar:

- Devlet Başkanları Konseyi
- Hükümet Başkanları Konseyi
- Dışışleri Bakanları Konseyi
- Ulusal Koordinatörler Konseyi
- Temsilcilikler Konseyi
- Sekretarya
- Bölgesel Anti-Terör Ajansı

Yılda bir kez düzenlenen ve devletin en üst düzey yetkilisi tarafından temsil edilerek diğer konseyler tarafından görüşülen konuların karara bağlanmasını kararlaştıran yetki merci olan Devlet Başkanları Konseyi, her yıl farklı bir ülkede toplanmaktadır. Hükümet Başkanları Konseyi’nin görevi ekonomik işbirliği, bütçe düzenlemeleri ve diğer konularda stratejilerin belirlenmesi konusunda çalışmalar yapmaktır

Üye devletlerin Dışışleri bakanlarının katılımıyla gerçekleştirilen Dışışleri Bakanları Konseyi, örgütün en etkili birimidir. Uluslararası konuların yoğunlukta olduğu görüşmelerin gerçekleştiği ve Devlet Başkanları konseyinden bir ay önce toplanarak gündemin belirlenmesi ve hazırların yapılmasını sağlamaktadırlar.

Bir yıl içerisinde asgari olarak 3 defa toplanmak suretiyle diğer organın yönlendirilmesi amacıyla üye devletlerin koordinatörlerinin oluşturduğu birim Ulusal Koordinatörler Konseyi’dir. Üye ülkelerin işbirliği içerisinde oldukları konularda yetkili kişilerin çağrılarak görüş ve bilgi alışverişinde bulunan Temsilcilikler Konseyi antlaşmaların altyapılarının oluşturulmasında önemli bir yere sahiptir.

Örgütün en önemli ve daimi organlarından biri konumunda bulunan sekretarya, örgütün tüm evrak işlerinin takibinin ve belgelendirmesinin yapıldığı ana organdır. Bu birimin yanı sıra diğer bir daimi organ niteliğinde olan Bölgesel Anti-Terör Ajansı da örgütün bölgede yakın çevredeki gelişmeler neticesinde ortaya çıkan ve çıkabilecek faaliyetlerin takibi ve önleminden sorumludur.

ŞİÖ yapısal olarak AB'nin aksine uluslarüstü değil uluslararası bir örgüttür. Siyasal birleşme ve bütünleşme gibi politika gütmemektedir. Birçok konuda bölgesel olarak işbirliğini savunmaktadır. Bu konular Ekonomik, Güvenlik ve Kültürel alanlardadır.

2003 yılında imzalanan çerçeve anlaşma ile uzun vadede planlanan Serbest Bölge oluşturulması doğrultusunda yüz maddelik bir hedef plan üzerinde anlaşılmıştır. ŞİÖ'nün önceliğinin enerji alanında olduğu belirlenmiş bu konuda çalışmalar yapılacağı söylenmiştir. Petrol, gaz ve diğer enerji kaynaklarının yanı sıra su kaynaklarının kullanımı konusunda da görüşmeler yapılmıştır. Bu düzenlemeleri desteklemek amacıyla bir banka kurulması da gündeme gelmiştir.

Bölgesel Anti-Terör Ajansı bölgede faaliyet gösteren terör grupları ve bölgenin diğer bir önemli sorunu olan uyuşturucu kaçakçılığı ile mücadele konusunda faaliyet göstermek amacına yoğunlaşarak örgütün ve bölgenin güvenliği doğrultusunda çalışmaktadır.

Bölgede ekonomik anlamda olduğu kadar askeri anlamda da etkin bir güç görünse de NATO ile karşılaştırılabilecek bir konumda değildir. Bu güne kadar toplamda üç kez askeri tatbikat gerçekleştirmiş olmasına rağmen askeri olarak bir faaliyet gerçekleştirmemişlerdir. Birçok platforma NATO'nun alternatifi olduğu konusunda ki söylemler için Çin Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü yaptığı açıklamada; Teşkilat tüzüğünün hiçbir üçüncü ülke veya örgütü hedef almadığını ve dışardaki tüm taraflara açık olduğunu söylemiş, çatışmaya dayalı bir ittifak olmadığını ve ŞİÖ'nün bölgesel bir teşkilat için yeni model bir ortaklık arayışında olan kurum olduğunu belirtmiştir.¹

¹; SCO will not evolve into NATO style military forum: China;
<http://english.sina.com/china/2012/0606/474165.html>, (18.11.2016).

2005 yılında Astana da yapılan toplantıda örgüt adına düzenlenen sergi ve sanata festivali kültürel işbirliğinin ilk adımını oluşturmuştur. Daha sonra düzenlenen halk dansları festivali gibi etkinliklerle uzun yıllar boyunca birbirlerine kapalı ve düşman olarak bakan ülkelerin insanların bölgesel çıkarlar doğrultusunda birbirlerine yaklaşmalarını sağlayacak etkinliklerin düzenlenmesi olumlu etki yaratmıştır. ŞİÖ üye ülkelerin yüzölçümü ile Avrasya'nın yüzde 80'ini nüfusu ile de dünya nüfusunun ¼ 'ünü oluşturmaktadır.

Tablo 3: Şangay İşbirliği Örgütü Üyeleri İstatistiki Bilgileri

Devlet	Yüzölçümü km ²	Nüfus 2015
Çin	9,640,011	1,374,820,000
Hindistan	3,287,240	1,284,480,000
Kazakistan	2,724,900	17,670,900
Kırgızistan	199,900	6,008,600
Pakistan	796,095	192,779,818
Rusya	17,075,400	146,519,759
Tacikistan	143,100	8,352,000
Özbekistan	447,400	31,022,500

Kaynak: TÜİK, Ülkelere Göre Dış Ticaret verileri;
http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046. (18.11.2016)

Tablo 4: Şangay İşbirliği Örgütü Gözlemci Üyeleri İstatistiki Bilgileri

Devlet	Yüzölçümü (km ²)	Nüfus 2015
Afganistan	652,230	27,101,365
Belarus	207,595	9,498,700
İran	1,648,195	79,011,700
Moğolistan	1,564,115	3,067,550

Kaynak: TÜİK, Ülkelere Göre Dış Ticaret verileri;
http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046. (18.11.2016)

Tablo 5: Şangay İşbirliği Örgütü Diyalog Üyeleri İstatistikî Bilgileri¹

Devlet	Yüzölçümü (km ²)	Nüfus 2015
Azerbaycan	86,600	9,696,800
Ermenistan	29,743	2,998,600
Kamboçya	181,035	15,626,444
Nepal	147,181	28,431,500
Sri Lanka	65,610	20,966,000
Türkiye	783,562	78,741,053

Örgüt bugünkü hali ile dünyanın en büyük ordusuna sahip olmuştur. Bunun yanında dünya da nükleer silaha sahip olan on ülkenin dördü daimi üye (Çin, Rusya, Hindistan ve Pakistan) biri de gözlemci üye (İran) statüsündedir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) daimi beş üyesinden ikisi olan Rusya ve Çin bir çok konuda veto hakkını elinde bulundurmaktadır.

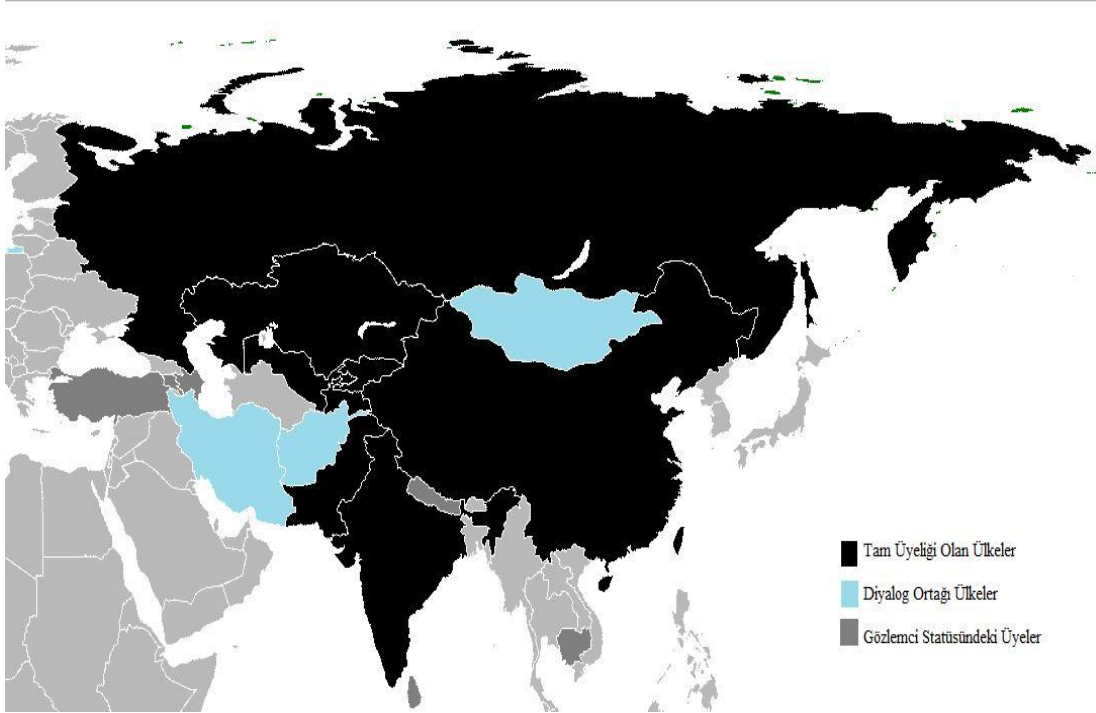
Dünya petrol ve gaz rezervlerinin büyük çoğunluğunu elinde bulundurması, dünyanın en fazla enerji üreten ve tüketen ülkeleri olması, dış ticaret hacmi yükselen değerlerle ekonomik anlamda da hızlı bir büyüme ivmesi içerisinde olmasıyla stratejik açıdan önemli bir üstünlüğe sahiptir.

Mevcut durumda tüm veriler açık bir şekilde ortada iken ŞİÖ'nün geleceğinin öncelikle Avrasya daha sonra tüm dünyanın şekilleneceği yeni görünümün ön resmidir. Örgüte batılı kaynaklar tarafından, NATO, Varşova Paktı ve Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi(COMECON) gibi benzetmeler yapılması gelişen dünya düzeni içerisinde batının özellikle AB'nin etkin olamadığı tek güç olarak ABD'nin karşısında alternatif bir güç olduğunu göstermektedir. Askeri, ekonomik ve siyasi işbirliği anlamında oldukça güçlenen bir yapı olduğu açıkça gözükmemektedir. ŞİÖ'nün temel politikalarından başında ABD'nin Orta Asya ve Avrasya üzerinde yürüttüğü politikalar.

¹ T. Deniz, Mekansal Güç Asya'nın Siyasi Gücü: Şangay İşbirliği Örgütü'', Doğu Coğrafya Dergisi, S.30 s.226.(18.11.2016).

Elinde bulundurduğu enerji kaynakları hem üretim hem de tüketim alanında dünyanın bir adım önünde durmaktadır. Bu kaynakların ekonomik anlamda geri dönüşümü de kıta Avrupası'nın muhtaçlık durumunu gözler önüne sermektedir. Gözlemci ülkelerin ve diyalog ortaklarının da tam katılımı ile yalnızca bölgeye değil bütün dünyaya yöne veren bir organizasyon olacağı net bir şekilde görülmektedir.

Harita 2: Şangay İşbirliği Örgütü Ülkeleri

Türkiye'nin başından beri yakından takip ettiği örgüte ilk olarak gözlemci konumunda yaptığı başvuru reddedilmiştir. 2011 yılında yeniden yapılan başvurusu kabul edilmiştir. İlk başvurunun reddedilme sebepleri arasında Türkiye'nin Orta Asya'da ki Türk Cumhuriyetleri ile yakın ilişkileri ve bu devletler üzerindeki kültürel ve kimliksel yakınlığının tehlike oluşturabileceği söz konusudur. Bunun yanında Türkiye'nin ABD ile geçmişten gelen bölgesel ortaklığını da sayabiliriz.¹

¹; T.C Dışişleri Bakanlığı, Şanghay İşbirliği Örgütü, Uluslararası Örgüt Künyesi; <http://www.mfa.gov.tr/sanghay-isbirligi-orgutu.tr.mfa> (18.11.2016).

Tablo 6: Türkiye - Şangay İşbirliği Örgütü Ülkeleri Dış Ticaret Verileri

DEVLET	İHRACAT (Dolar)	İTHALAT (Dolar)
Afganistan	161.492.280	11.889.376
Azerbaycan	1.898.519.654	232.375.981
Belarus	205.130.365	192.830.735
Çin	2.414.790.409	24.873.456.845
Ermenistan	0	987.907
Hindistan	650.318.958	5.613.515.289
İran	3.663.759.780	6.096.254.224
Kamboçya	13.656.635	94.744.957
Kazakistan	750.027.228	1.109.831.671
Kırgızistan	294.701.653	76.857.917
Moğolistan	23.083.949	546.896
Nepal	47.246.575	15.759.884
Özbekistan	488.579.852	711.555.111
Pakistan	289.059.980	310.544.618
Rusya Federasyonu	3.588.330.986	20.401.756.568
Sri Lanka	51.180.321	87.862.249
Tacikistan	162.783.124	203.760.272

Kaynak: TÜİK, Ülkelere Göre Dış Ticaret verileri;
http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046. (18.11.2016)

ŞİÖ'nün AB'ye alternatif olarak anılmasının öncelikli sebebi Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 2013 yılında Başbakan olduğu dönemde yaptığı "AB bizi unutmak istiyor ama çekiniyor unutamıyor. Halbuki bir açıklasa biz rahatlayacağız. Oyalayacağına bizi, açıklasın biz de işimize bakalım. Geçenlerde Sayın Putin'e 'Bizi Şangay Beşlisi içine alın' dedim. Biz de AB'ye 'allahısmarladık' diyelim, ayrılalım oradan. Bu kadar oyalamanın ne anlamı var?" açıklamasıyla gündeme gelmiştir.¹

¹; <http://www.hurriyet.com.tr/sangay-beslisine-alin-abyi-unutalim-22448548>

Bu açıklama ve sonrasında yaşanan iki taraflı hareketlilik Türkiye’de bir eksen kaymasının yaşandığı sorusunu akıllara getirmiştir. Sonrasında ŞİÖ’ye üye ülkelerinde bir takım açıklamaları olmuştur. Özellikle Rusya tarafından yapılan olumlu ve bu fikri destekler nitelikteki açıklamalar dünya gündeminde geniş yankı uyandırmıştır.

Bu değerlendirmeler ışığında bu açıklamaların yalnızca politika gereği yapıldığı açıktır. Nitekim Türkiye’nin ŞİÖ için resmi bir başvurusu bulunmamaktadır. ŞİÖ alternatif bir seçenek olarak değerlendirildiğinde AB’den daha çok NATO için bir alternatif olarak görülebilir. Fakat son yıllarda ekonomi enerji alanlarında gösterdikleri gelişmeler gelecekte örgütün hangi doğrultuda şekilleneceğine dair ipuçları da vermektedir. Türkiye’nin bu noktada yapması gereken iki farklı örgütü arasında tercih yapmak durumunda kalmadan ikisini de aynı anda bir tamamlayıcı güç olarak değerlendirmektir. Bu değerlendirme dış politikanın geleceği ve bölgesel etkinlik açısından daha aktif bir siyaset olacaktır.

1.2.Avrasya Ekonomik Birliği

Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından yeni kurulan devletler siyasal anlamada bir üst otorite boşluğu yaşamışlardır. Yıllarca katı bir hiyerarşi anlayışı ile yönetilen ülkeler uluslararası siyaset ve dış politika gibi konularda tecrübe sahibi olamamışlardır. Gelişmeyen diplomasi kavramının getirdiği açıklığı gidermek ve Rusya’nın SSCB’den sonra oluşan boşluğu doldurmak amacıyla ilk olarak kendi aralarında Bağımsız Devlet Topluluğu(BDT) gibi bir örgüt kurarak bölgesel dayanışma içerisinde girmişlerdir.

1994 yılında Kazakistan Cumhurbaşkanı, Nursultan Nazarbayev’in Moskova Üniversitesinde yaptığı bir konuşmada Lev Gumilev’in düşüncelerinden etkilendiğini belirterek Avrasya Birliği fikrinden bahsetmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu konuşmanın sonrasında Kazakistan, Belarus ve Rusya arasında tarafların serbest ticaret, ekonomik işbirliği ve adil rekabet güvencesini sağlayacak olan ‘‘Ekonomik ve İnsancıl Alanlarda Artan Entegrasyon Antlaşması’’ imzalanmıştır. Bu antlaşma bugünkü birliğin temelini oluşturan antlaşma niteliğindedir. Bu üç ülkeye 1999 yılında

Kırgızistan ve Tacikistan'ın da katılımıyla Avrasya Gümrük Birliği(EACU) ve ‘‘Tek Ekonomik Alan’’ kurulması yönünde bir sözleşme imzaladılar.

2000 yılında Astana’da devlet başkanları düzeyinde gerçekleştirilen toplantıda, Avrasya Ekonomik Topluluğu(EAEC) kurularak Gümrük Birliği ve Tek Ekonomik Alanın hızlı bir şekilde etkin hale getirilmesi için çalışmalar başlatıldı. 2006 yılında Özbekistan’ında Avrasya Ekonomik Topluluğu’na katılımı gerçekleşmiştir. Topluluk aynı zamanda BMGK’nda gözlemci statüsündedir.

2010 yılında üye devletler arasında ortak gümrük tarifesi uygulanmaya başlayarak iç sınırlar arasında uygulanan standart gümrük kontrolü ve formaliteleri iptal edilerek malların serbest dolaşımı Belarus, Kazakistan ve Rusya arasında sağlanmış oldu. Bu gelişmeler doğrultusunda 2012 yılında üç üye ülke ortak bir bildiri imzalayarak Tek Ekonomik Alanın kurulduğunu duyurmuşlardır. Antlaşmanın geleceğe yönelik bir taslak metin üzerine kurulduğu uzun vadede bir bütünleşme sürecine geçileceğini göstermektedir. Avrupa Komisyonundan modellenerek hazırlanıldığı düşünülen Gümrük Birliği üyesi devletlerinin oluşturduğu bir Avrasya Ekonomik Komisyonu kurulmuştur. Bununla birlikte devlet başkanları seviyesinde Yüksek Avrasya Ekonomik Konseyi de kurularak entegrasyon üzerine yoğunlaşıldığı açıkça gözlemlenmiştir.

Avrasya Ekonomi Komisyonun çalışmalarına başlamasından sonra Tek Ekonomik Alan ve Gümrük Birliği çerçevesi içerisinde ki bölgelerde yalnızca malların değil hizmet ve sermayenin de serbest dolaşımını sağlayan antlaşmalar yürürlüğe girmiştir.¹

2014 yılına gelindiğinde Gümrük Birliği ve Tek Ekonomik Alan içerisindeki devletlerin topluluğu bir üst dereceye taşıyarak Avrasya Ekonomik Birliği Antlaşmasını (EAEU) imzalayarak bölgesel anlamda büyük bir ekonomik gelişmeye imza atmışlardır. İmza töreninde Rusya devlet başkanı Vladimir Putin; ‘‘Bugün 170 milyondan fazla insanı bir araya getiren, güçlü ve çekici bir ekonomik kalkınma merkezi, büyük bir bölgesel Pazar oluşturduk. Birliğimiz enerji başta olmak üzere

¹; Avrasya Ekonomik Birliği, <http://www.eaeunion.org/?lang=en#about>, (01.12.2016).

devasa kaynaklara sahip. Dünya doğalgaz rezervinin beşte biri ve petrol rezervinin de yüzde 15'i bu coğrafyada. Troyka ülkeleri aynı zamanda gelişmiş sanayi, insan kaynakları, entelektüel ve kültür potansiyeline sahip.” demiştir.¹ Aynı yılın Ekim ayında gelindiğinde ilk genişleme dalgası gerçekleşerek Ermenistan, Aralık ayında ise Kırgızistan Avrasya Birliğine dahil olmuştur.

Şekil 1: Avrasya Ekonomik Birliği Yapısal Şeması

2015 Avrasya Ekonomik Birliği Antlaşması (EAEU)
2007-2011-2012 Avrasya Ekonomik Alanı Antlaşmaları
1995-2007-2010 Avrasya Gümrük Birliği Antlaşmaları (EACU)
2001 Avrasya Ekonomik Topluluğu Antlaşması (EAEC)
1996 Ekonomik ve İnsancıl Alanlarda Artan Entegrasyon Üzerine İşbirliği Antlaşması
1991 Bağımsız Devletler Topluluğu BDT (CIS)

Birliğin yönetim yapısı dört temellidir. Bunlar sırasıyla aşağıdaki gibidir

- Yüksek Avrasya Ekonomik Konseyi
- Avrasya Hükümetlerarası Konseyi
- Avrasya Ekonomik Komisyonu
- Avrasya Ekonomik Birliği Adalet Divanı'dır.²

Yüksek Avrasya Ekonomik Konseyi üye devletlerin başkanları tarafından oluşturulan birliğine en yüksek otoritesidir. Aynı zamanda en önemli ve etkili organıdır. Hükümetlerarası kurul ise hükümet başkanları-başbakanlar tarafından oluşan bir alt düzeydeki yürütme görevi gören diğer bir önemli mekanizmadır.³

1.....; Avrasya Ekonomik Birliği Anlaşması İmzalandı;
<http://haberrus.com/politics/2014/05/29/putinden-tarihi-adim-avrasya-ekonomik-birligi-anlasmasi-imzalandi.html>, (15.12.2016).

2.....; <http://www.eaeunion.org/?lang=en#about-administration>, (15.12.2016).

3.....; Avrasya Ekonomik Birliği

Harita 3: Avrasya Ekonomik Birliği Üye Ülkeleri Haritası

Birliğin uluslarüstü düzenleyici organı niteliğinde olan komisyon, birliğin çalışma düzenini ve gelişimini oluşturacak altyapıları sağlamak birlik içerisindeki ekonomik bütünleşme alanına öneriler hazırlayarak işlevsel koşullarda teşvik etmek geliştirmekten sorumlu organdır.

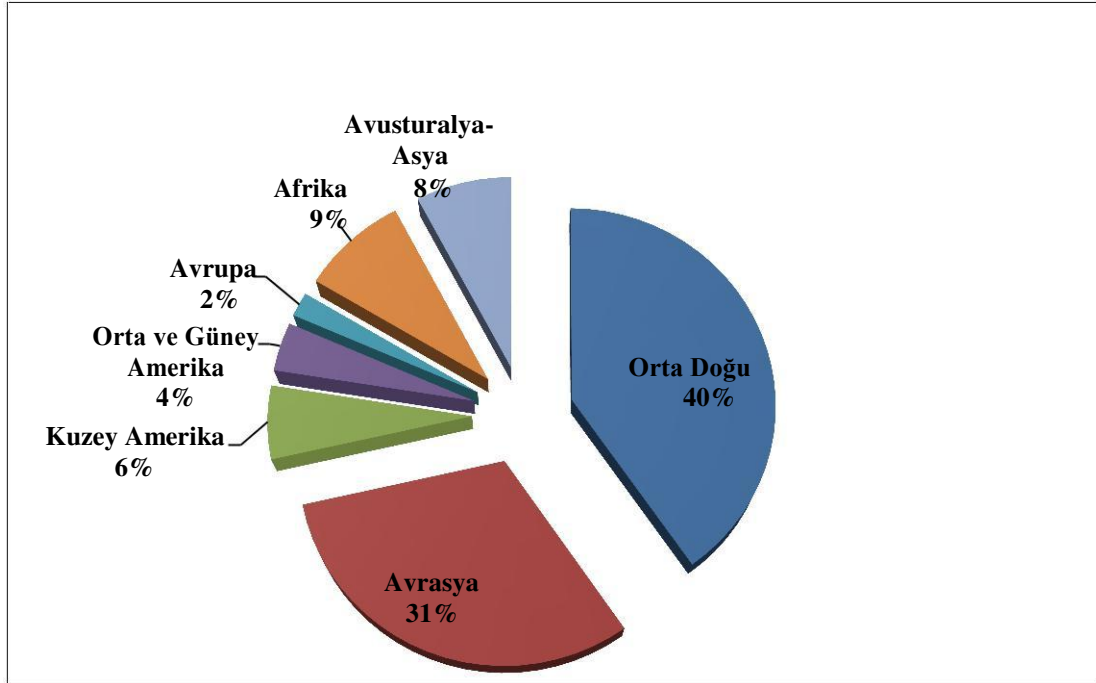
Tablo 7: Avrasya Ekonomik Birliği Ülkeleri İstatistiki Bilgileri

Ülkeler	Yüzölçümü(km ²)	Nüfusu 2015
Belarus	207,595	9,498,700
Ermenistan	29,743	2,998,600
Kazakistan	2,724,900	17,670,900
Kırgızistan	199,900	6,008,600
Rusya	17,075,400	146,519,759

Kaynak: TÜİK, Ülkelere Göre Dış Ticaret verileri;
http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046. (18.11.2016).

Avrasya Ekonomik Birliği Antlaşması ve diğer birlik antlaşmalarının üye devletleri ve organlarını tekdüzen uygulamaların sağlanması ise Avrasya Ekonomik Birliği Adalet Divanı'nın görevidir. Birlik diğer uluslararası örgütlerle birlikte eşgüdömlü olarak çalışmalarını yürötmeye ekonomik anlamda ticaretlerini geliştirmeye devam etmektedir. Birliğin toplamda 183 milyon civarında bulunan nüfusu olumlu bir pazar grafiği sunuyor. Diğer bir yandan birlik dünyada petrol ve gaz üretiminde ikinci sırada yer alıyor.

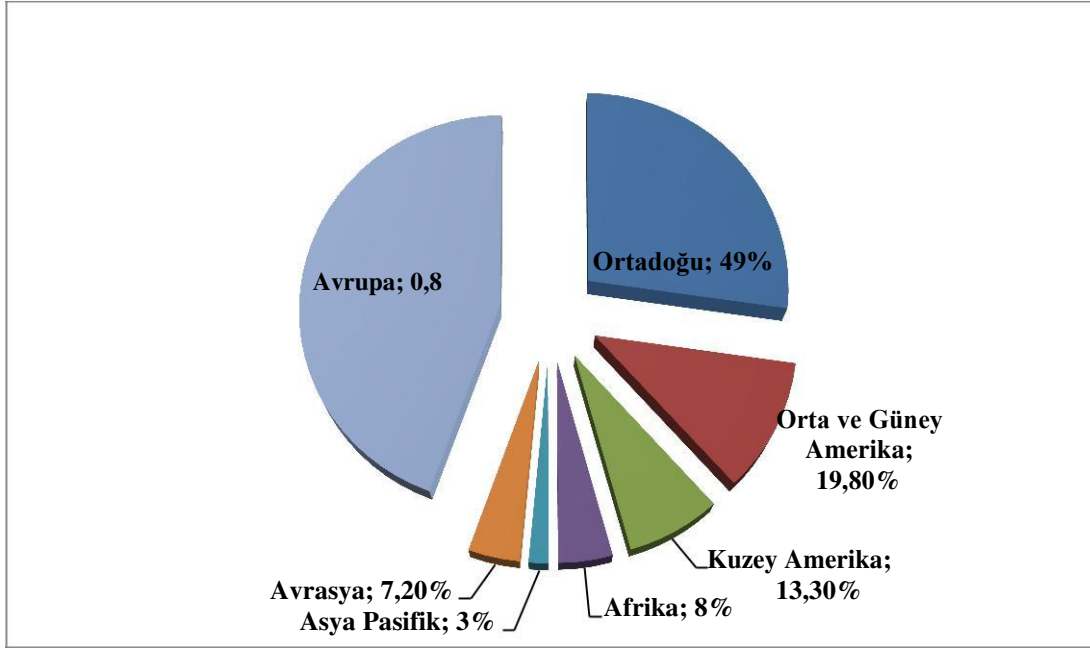
şekil 2: Dünyadaki Doğalgaz Rezervlerinin Dağılımı

2014 yılı verilerine göre, dünyada doğal gaz rezervleri % 1,8'lik bir artış ile 197 trilyon m³ olarak ilan edilmiştir. Dünyadaki doğal gaz rezervlerinin % 43'ü Orta Doğu'da, % 29'u eski Sovyet ölkelerinde, % 8'i Asya-Pasifik ölkelerinde, % 6'sı Kuzey Amerika'da bulunmaktadır.¹

¹; Türkiye Petrolleri, 2014 Yılı Ham Petrol ve Doğal Gaz Sektör Raporu; http://www.enerji.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FSekt%C3%B6r%20Raporu%2FHP_DG_SEKTOR_RPR.pdf, (15.12.2016).

Şekil 3: Dünyadaki Petrol Rezervlerinin Dağılımı

Dünya da petrol üretimi 2014 yılında 92,15 milyon v/g'e yükselmiştir. Bu üretimin % 39,44'ünü Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) ülkeleri gerçekleştirmiştir.¹

Tüm bu verilerin yanı sıra birlik hakkında birtakım yapısal sorular sorulmaktadır. Bunların en çok merak edileni 'Yeniden Sovyetler Birliği mi kuruluyor?' olanıdır. Nitekim Avrasya da ki bu yapılanma özellikle eski Sovyet ülkelerinden oluşan birliğin yeniden Rusya'nın güdümünde bir dış politika belirleneceği izlenimi yaratmıştır. Özellikle Kafkasya'daki topluluklar ve Türkistan devletleri bu konuda olumsuz görüşlerini beyan etmişlerdir. Özbekistan Cumhurbaşkanı Kerimov, 'Avrasya Birliği projesinin eskiye giden bir yol olduğunu ve Türkistan bütünleşmesinin önünde bir engel' olduğunu ifade etmiştir. Aynı düşünceleri paylaşan Türkmenistan Cumhurbaşkanı Türkmenbaşı ise birliği, 'Prematüre, ayrılıkçı ve gereksiz' şeklinde adlandırmıştır.²

1; Türkiye Petrolleri, 2014 Yılı Ham Petrol ve Doğal Gaz Sektör Raporu; http://www.enerji.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FSekt%C3%B6r%20Raporu%2FHDP_DG_SEKTOR_RPR.pdf, (15.12.2016).

² H. A. Karasar-S. K. Kuşumbayev, Türkistan Bütünleşmesi 1991-2001 Merkezi Asya'da Birlik Arayışları, İstanbul, 2009, s.53-59.

Bu söylemler karşısında yalnız kalan Kazakistan bu düşüncelerin doğru olmadığını kanıtlamak istemektedir. Bunun içinde birliğin bir genişleme sürecine girmesi gerekmektedir. Bu süreçte de en etkili ülke Türkiye olacaktır. Ancak o zaman birliğin bir Sovyet ideoloji gütmeyeceği anlaşılabilecektir. Ayrıca Türkiye'nin birliğe üyeliği ile diğer Türk devletlerinin bakışı değişecek ve katılımları gerçekleşecektir. Bu sayede hem birliğin misyonu ve vizyonu değişim gösterecek hem de yeni ticari kanallar oluşacaktır.

Nazarbayev, Minsk'te devlet liderleri düzeyinde düzenlenen Avrasya Yüksek Ekonomik Konseyi zirvesinin açılış konuşması sırasında şu açıklamada bulundu: "Türkiye Başbakanı Erdoğan beni aradı ve Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne alınmasının mümkün olup olmadığını sordu. Türkiye, büyük bir ülke ve ortak sınırlarımız var ve bu durumda sıkça sorulan Sovyetler Birliği'ni mi kuruyoruz sorusu ortadan kalkardı."¹

Bu değerlendirmeler neticesinde Türkiye'nin AEB'ne katılımı nasıl ya da ne şekilde olacak sorularına cevap vermekten ziyade gerekli midir? Ne derece önemlidir? Şeklinde olmalıdır. Çünkü AEB gelecekte nasıl bir şekle bürünecek, bu denli bir nüfusa sahip birlik Türkiye gibi bir ülke ile ilk aşamada bütünleşme konusunda sıkıntı yaşar mı bilemiyoruz. Rusya güdümünde bir Avrasya'da ya da Kazakistan perspektifinden bir Avrasya'da gelişmeler nasıl olur belirgin değildir. Hiç kuşkusuz bir gerçek var ki oda bu birliğin Türkiye için yararlı bir oluşum ve gerekli bir adım olduğudur. Türk Cumhuriyetleri ile birlikte oluşturulan bir dış politika ülkelerin uluslararası alanda etkinliğini arttıracak ve hepsine güç katacaktır. Ve bu konuda en somut adımı da şüphesiz ki Kazakistan Cumhurbaşkanı Nazarbayev atmıştır. Ayrıca AB'ye alternatif bölgesel örgütler arasında en belirgin ve karşılık görebilecek olanı AEB'dir. Tam anlamıyla ekonomik bir örgüt oluşundan ötürü ve üyelerinin Türkiye ile birebir ve yoğun ticari ilişkilerinin olması bunun önemli bir kanıtıdır.

¹; "Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne üye olmak istediğini açıkladı."; https://tr.sputniknews.com/turkish.ruvr.ru/2013_10_24/Nazarbayev-Turkiyenin-Gumruk-Birligine-katilmasini-onerdi/. (16.12.2016).

1.3.Türk Konseyi

Orta Asya'da Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte çok büyük değişimler yaşanmıştır. Bağımsızlığını ilan eden devletler arasında beş tanesi Türk kökenli halklardan oluşmaktaydı. Bu yeni devletlerle, daha eski ve devlet geleneği bulunan bir ülke olarak Türkiye arasında iletişimin ve karşılıklı işbirliğinin saplanması amacıyla 1992 yılında bir zirve gerçekleştirilmiştir.

Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkiye ve Türkmenistan'ın Cumhurbaşkanlarının katılımı ile Ankara'da gerçekleştirilerek Ankara Bildirisi imzalanmıştır. Bu bildiri ile mal ve hizmetlerin serbest dolaşımını sağlayan serbest ticaret alanının oluşturulması, ortak bir banka kurulması, havayolu, karayolu ve demiryolları ile bağlantıların geliştirilmesi dünya ekonomisine uyum sağlama noktasında koordinasyon ve işbirliğinin sağlanması ve iletişim telekomünikasyon alanında işbirliği yapılması ve geliştirilmesi konuları üzerinde görüşmeler yapılmıştır.¹ Bu zirvenin ardından 1993 yılında altı devletin kültür bakanları tarafından imzalanan antlaşması ile Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY) kurulmuştur.²

İkinci zirve yine aynı altı ülke tarafından 1994 yılında İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Zirvenin sonunda İstanbul bildirisi imzalanmıştır. Bu bildiride Ankara zirvesinden bu yana geliştirilen ilişkilerin devamına ve güçlendirilmesi yolunda çalışmalar yapılmasına karar verilmiş. Birleşmiş Milletler(BM) ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) ilkelerine riayet edilmesi ve bu platformlarda ortak hareket edilmesi görüşü benimsenmiş. Bosna-Hersek ve Kıbrıs konularında görüş alışverişinde bulunulmuş. Uluslararası platformlarda ortak kararlar alma, doğal afet durumlarda yardımlaşma ve ortak tarihi ve kültürel konularda çalışmalar yapma konularında kararlar alınmıştır.³

1.....; TDİK, Ankara Bildirisi; [http://www.turkkon.org/tr-TR/ankara-bildirisi-\(1992\)/4/911/911/298](http://www.turkkon.org/tr-TR/ankara-bildirisi-(1992)/4/911/911/298), (20.12.2016).

2; TÜRKSOY; <http://www.turksoy.org/tr/turksoy/about>, (20.12.2016).

3.....; TDİK, İstanbul Bildirisi; [http://www.turkkon.org/tr-TR/istanbul-bildirisi-\(1994\)/4/911/911/297](http://www.turkkon.org/tr-TR/istanbul-bildirisi-(1994)/4/911/911/297), (20.12.2016).

İstanbul zirvesinden sonra İzmir’de yapılması planlanan Türk Dünyası Kurultayı’na katılımlar sağlanamadı. Bunun sebebi olarak üye ülkelerin aynı tarihlerde yapılacak olan BDT zirvesine katılmış olmalarından kaynaklı bir aksaklık gösterilmiştir. İstanbul zirvesi de aslında Bakü’de planlanan yine aynı sebepten ötürü katılımların gerçekleşmeyişinden İstanbul’da düzenlenmiştir.

Üçüncü zirve 1995 yılında Bişkek’te gerçekleşmiştir. Bişkek Bildirisi imzalanmıştır. 1996 yılında Taşkent’te dördüncü zirve toplanmıştır. Taşkent bildirisinde önceki bildirilerin devamlılığı ve bu durumdan doğan memnuniyeti dile getirmişlerdir. Ayrıca zirvenin Emir Timur’un 660. Yıldönümüne denk gelmesiyle yaşanan coşkuyu dile getirmişlerdir. Bu doğrultuda Türk Dünyasının UNESCO’su (Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü) olan TÜRSOY’a görev ve yetkiler verilerek etkinliğini arttırmışlardır. Bunların yanı sıra kültürel, turizm faaliyetleri, ekonomik değişimler, yer altı kaynakları ekolojik faaliyetler ve terör ve çeşitli suçlarla ilgili mücadeleler kapsamında işbirliği yapılması konusunda kararlar alınmıştır.¹

Astana’da gerçekleştirilen beşinci zirve sonrasında imzalanan bildiride en göze çarpan nokta Türkçe Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi Sekreteryası (TKUDBZS) tüzüğü kabul edilmiş ve denetimi dışişleri bakanlıklarına verilmiştir. Diğer bir önemli konu ise İpek Yolunun Canlandırılması Programı’nın gerçekleştirilmesinin önemine değinilmiştir. Ayrıca yeraltı Petrol ve Doğal gaz kaynaklarının çıkarılması ve dünya pazarına satışı konusunda değerlendirmeler yapılmış, Avrupa-Kafkasya-Asya ulaştırma koridorunun geliştirmesi konferansı düzenlenmesi konusunda görüşmeler gerçekleştirilmiştir.²

2000 yılında Bakü’de gerçekleştirilen altıncı zirve Dede Korkut Destanı’nın 1300. Yılı’nın kutlandığı döneme denk getirilerek kültürel paylaşımlardan duydukları memnuniyeti dile getirmişlerdir. 1999 yılında imzalanan Bakü-Tiflis-Ceyhan Büyük Petrol Boru Hattı ile ilgili İstanbul Bildirisi ve anlaşma ile Türkmenistan-Azerbaycan-Gürcistan-Türkiye-Avrupa Hazar Geçişli Doğal Gaz Boru Hattının

1.....; TDİK, Taşkent Bildirisi; <http://www.turkkon.org/tr-TR/1992-2010-zirveler-sureci/4/911>, (20.12.2016).

2.....; TDİK, Astana Bildirisi; [http://www.turkkon.org/tr-TR/astana-bildirisi-\(1998\)/4/911/911/294](http://www.turkkon.org/tr-TR/astana-bildirisi-(1998)/4/911/911/294), (20.12.2016).

gerçekleştirilmesine ilişkin prensipler hakkındaki Hükümetlerarası Deklarasyonun büyük önem taşıdığını belirtmiş ve bu projelerin ivedilikle gerçekleşmesi konusundaki önemi dile getirmişlerdir. Ayrıca sekretaryanın önemi vurgulanmış ve daimi sekretaryanın Türkiye’de kurulmasına karar vermişlerdir.¹

İstanbul’da 2001 yılında gerçekleştirilen yedinci zirve Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan’ın bağımsızlıklarının onuncu yılına denk gelmiştir. Bu süre zarfında ülkelerin gerçekleştirmiş oldukları reformlar ve dünyayla bütünleşmeleri konularında gösterdikleri gelişmeler değerlendirilmiştir. Daha önceki imzalanan bildiriler teyit edilmiş aynı kararlar geçerliliğini koruyarak temennilerde bulunmuşlardır.² Bunun yanında Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev tarafından Aksakallılar Konseyi kurulmasını ve Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi (TÜRKPA) kurulmasını önermiştir.³

Bu zirveye Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye dışında devlet başkanları düzeyinde katılım sağlanmamıştır. Bir sonraki zirvenin Aşkabat’ta yapılması planlanmıştır. Planlanan doğrultuda ilerlemeyen program sonucunda Türkiye’nin girişimleriyle 2006 yılında 8. Doruk toplantısı Antalya’da gerçekleşmiştir. Özbekistan zirveye katılmazken, Türkmenistan Ankara Büyükelçisi düzeyinde katılmıştır. Nazarbayev önceki zirvedeki önerilerini yinelemiş, önceki bildiriler teyit edilmiştir.⁴

2009 tarihinde Azerbaycan’ın Nahçıvan şehrinde düzenlenen Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları 9. Zirvesi sırasında, Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi’nin kuruluşuna dair “Nahçıvan Anlaşması” imzalanarak birliğe dair en somut adım atılmıştır.⁵

1; TDİK, Bakü Bildirisi; [http://www.turkkon.org/tr-TR/baku-bildirisi-\(2000\)/4/911/911/293](http://www.turkkon.org/tr-TR/baku-bildirisi-(2000)/4/911/911/293), (20.12.2016).

2; TDİK, İstanbul Bildirisi; [http://www.turkkon.org/tr-TR/istanbul-bildirisi-\(2001\)/4/911/911/292](http://www.turkkon.org/tr-TR/istanbul-bildirisi-(2001)/4/911/911/292), (20.12.2016).

3; TDİK, Zirveler Süreci; www.turkkon.org/tr-TR/zirveler_sureci_bilgi_notu/4/52, (20.12.2016).

4; TDİK, Antalya Bildirisi; [http://www.turkkon.org/tr-TR/antalya-bildirisi-\(2006\)/4/911/911/291](http://www.turkkon.org/tr-TR/antalya-bildirisi-(2006)/4/911/911/291), (20.12.2016).

5; TDİK, Nahçıvan Bildirisi; [http://www.turkkon.org/tr-TR/nahcivan-bildirisi-\(2009\)/4/911/911/290](http://www.turkkon.org/tr-TR/nahcivan-bildirisi-(2009)/4/911/911/290), (20.12.2016).

Zirveye Özbekistan katılmazken Türkmenistan Cumhurbaşkanı yardımcısı düzeyinde katılım sağlamış ancak anlaşmaya taraf olmamıştır. Anlaşma 2010 yılında yürürlüğe girmiştir.¹

2010 yılında toplanan onuncu zirvede alınan kararlar İstanbul Bildirisi'yle kabul edilmiştir. Zirveye Özbekistan katılmamıştır. Anlaşmayla Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi hayata geçirilmiş ve konsey bünyesinde Devlet Başkanları Konseyi, Dışişleri Bakanları Konseyi, Kıdemli Memurlar Komitesi, Aksakallar Heyeti ve Sekreteryası kurulmuştur.² Sekreteryaya Genel Sekreter atanmıştır. Gelecek zirvelerin tarihleri ve yerleri belirlenmiştir. Bunun yanında Astana'da faaliyete geçen Türk Akademisi ile Türkoloji alanında faaliyetlerde bulunması, Türk Tarihi Müzesi ve Türk Kütüphanesi kurulması alanında faaliyetlerde bulunması temenni edilmiştir. Ayrıca Akademinin faaliyetlerini desteklemek amacıyla Üniversitelerarası bir kurul kurulmasının önemi vurgulanmıştır.³ Nahçıvan Anlaşmasının imzalandığı 3 Ekim, Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Günü olarak kutlanması kararlaştırıldı.

Onuncu zirvede Türk Konseyi'nin kurulmasından sonra düzenlenen zirveler Türk Keneşi zirveleri olarak adlandırılmaya başlanmıştır. İlki 2011 yılında Almatı'da olmak üzere beş zirve düzenlenmiştir. Zirvenin konuları arasında Ekonomik, Güvenlik, Uluslararası Projeler, Uluslararası Örgütlerde İşbirliği ve genel konularda karar temennilerinde bulunarak önceki dönemlerde alınan kararlar yenilenmiş ve gelişmeler konusundaki memnuniyetlerini dile getirmişlerdir.

Konseyin organizasyon şeması aşağıdaki şekildedir:

- Devlet Başkanları Konseyi,
- Dışişleri Bakanları Konseyi,
- Aksakallar Konseyi,
- Kıdemli Memurlar Komitesi,

¹; TDİK, Nahçıvan Bildirisi,

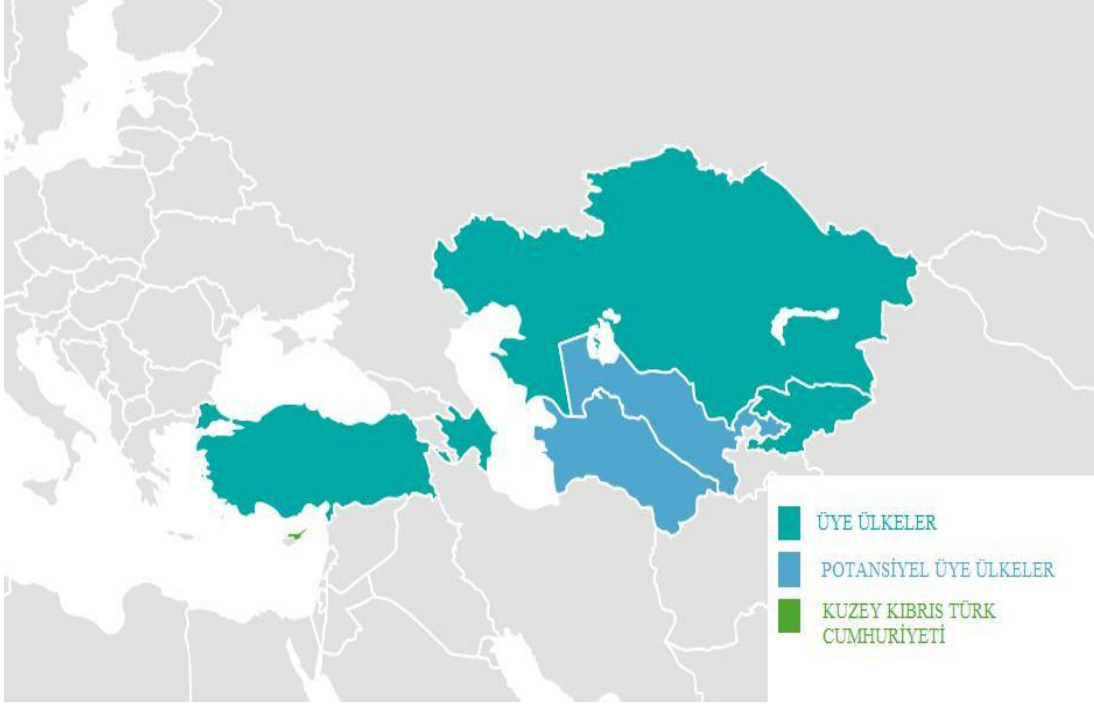
²; TDİK, İstanbul Bildirisi; [http://www.turkkon.org/tr-TR/istanbul-bildirisi-\(2010\)/4/911/911/288](http://www.turkkon.org/tr-TR/istanbul-bildirisi-(2010)/4/911/911/288), (20.12.2016).

³; TDİK, İstanbul Bildirisi.

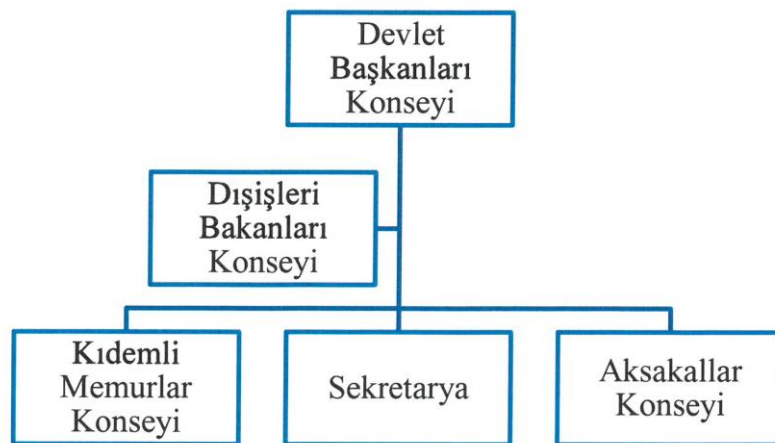
- Sekreteryası'dır.¹

Devlet Başkanları Konseyi, alfabetik sırayla dönem başkanlığını alan üye ülkenin başkanlığında karar alan ana organ niteliğindedir.

Harita 4: Türk Konseyi Üye Ülkeler Haritası

Şekil 4: Türk Konseyi Organizasyon Şeması

¹; Türk Konseyi; <http://www.turkkon.org/tr-TR/organizasyon-semasi/1/11#>, (20.12.2016).

² Şekiller ve Haritalar tarafımdan çizilmiştir.

Dışişleri Bakanları Konseyi, Zirve toplantıları öncesinde gündemi belirlemekle ve uluslararası faaliyetlerde Başkanlık Konseyine görüş sunar. Ayrıca Sekreteryanın denetiminden de sorumludur. Konseyin en etkili organı Sekreterya'dır. Organ Konseyin işleyişini düzenler, yapılacak olan zirvelerin altyapısını hazırlar ve konseyin argümanlarının ve kayıtlarını tutmakla görevlidir. Daimi olarak anlaşmalar gereği İstanbul'da bulunmaktadır. Kıdemli Memurlar Konseyi, çeşitli konularda görüşlerine başvurulmuş uzman kişilerden oluşur. Aksakallar Heyeti ise Türk Dünyası'nda saygı değer kişilerden oluşan görüş ve düşüncelerine başvurulmuş kişilerden oluşur.

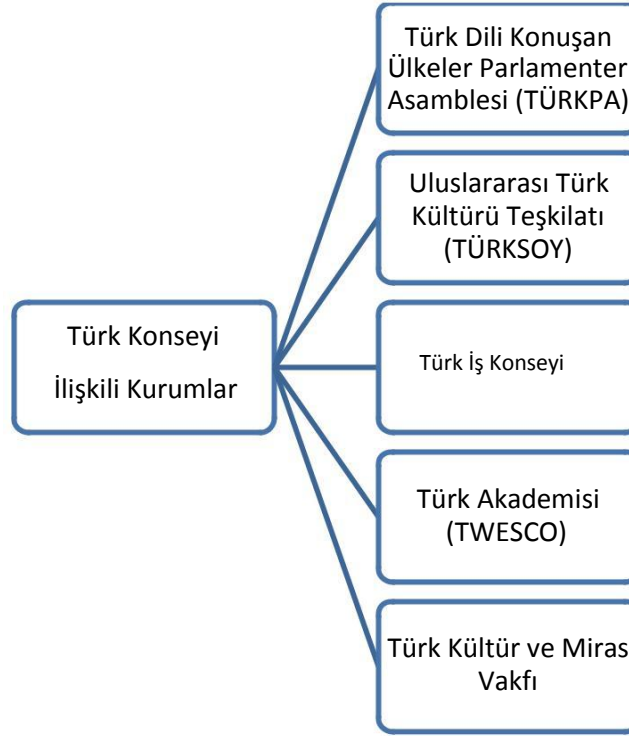
İlişkili Kurumlarından biri olan Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenterler Asamblesi, TÜRKPA 2008 yılında İstanbul'da imzalanan anlaşma ile kurulmuştur. Merkezi daimi olarak Bakü'de bulunmaktadır. Başkanları alfabetik sıraya göre ülkeler tarafından gerçekleştirilmektedir. Amaçları kapsamında parlamentolar arası işbirliğinin diplomasinin ve politik diyalogun geliştirilmesinde yardımcı olmak, üye ülkeler arasında düzeyli işbirliğinin geliştirilmesine katkıda bulunmak ve yasama organları arasında işbirliğine yönelik tavsiyelerde bulunmaktır.¹

Türk Dünyası'nın UNESCO'su olarak adlandırılan, Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY), 1993 yılında, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Türkiye cumhuriyeti kültür bakanları tarafından imzalanan anlaşmayla kurulmuştur. Daha sonra ise Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Rusya Federasyonuna bağlı Tataristan, Başkurdistan, Altay, Saha, Tıva ve Hakas Cumhuriyeti ile birlikte Moldova'ya bağlı Gagavuz Yeri, TÜRKSOY'a gözlemci üye olarak katılmışlardır. Faaliyetleri, Türk Dili Konuşan Ülkeler Kültür Bakanları Daimi Konseyi tarafından belirlenir. Üç dilde yayınlanan TÜRKSOY dergisi ve farklı lehçe ve dillerde pek çok eserler yayımlanmaktadır. Her yıl farklı sanat dallarında festivaller düzenlemektedirler. Türk halklarının ortak geçmişlerini, kültürlerini, dillerini ve sanatlarını bütün bir şekilde ele alan bilimsel çalışmalar düzenler.²

¹; TÜRKPA, Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi; <http://www.turkpa.org/news.php?id=1113&lang=tr>, (20.12.2016).

²; TÜRKSOY, Türk Kültürü Teşkilatı; <http://www.turksoy.org/tr/turksoy/about>, (20.12.2016).

Şekil 5: Türk Konseyi İlişkili Kurumlar

Konseyin Astana’da bulunan bir diğer daimi merkezi olan Türk Akademisi (ITA) , 2010 yılında Astana Bildirisi ile kurulmuştur. 2012 yılında imzalanan anlaşmanın 2014 yılında yürürlüğe girmesiyle uluslararası statüsü belirlenmiştir. Amaç olarak Türk dünyasının geçmişten günümüze kadar devam eden tarihi kültürel, edebiyat ve dil alanlarında araştırmalar yaparak Türk Medeniyetine katkıda bulunmaktır. Ayrıca Türk halklarının bilimsel ve eğitim konularında faaliyet gösteren kuruluşlarına yardımcı olacak faaliyetlerde bulunmayı da görev edinmiştir.¹

Tüm bu zirveler, anlaşmalar ve ortaya çıkarılan oluşumlar neticesinde ilk toplantının yapıldığı 1992 yılından bugüne kadar yazılı olarak doğru tespitlerde ve başarılı öngörülerde bulunulmuş olmasına rağmen pek fazla somut adım atılamamıştır. Başarılı bir yükseliş ivmesi gösterirken bazı aksaklıkların yaşanması ve bazı üyelerinin çeşitli sebeplerden ötürü tam katılım sağlamamaları konseyin temel düşüncesine gölge düşürmemiştir. Özbekistan ve Türkmenistan’ın tarafsızlık politikalarından dolayı daha geri planda durmalarının yanı sıra özellikle Özbekistan’ın doksanlı yıllarda Türkiye’de ki irtica faaliyetlerini bahane ederek

¹; Türk Akademisi; <http://twesco.org/tr/about/>, (20.12.2016).

ilişkilerini asgari seviyede tutmuştur. Bunun yanında komşularıyla yaşadıkları sınır ihlalleri gibi konular ülkelerin tutumlarını etkilemiştir. Bağımsızlıklarını kazandıkları tarihten bu yana Türkiye tarafından ilgili ile karşılanmış ve her konuda yardımcı olmak için çaba gösterilmiştir. Fakat mesafe olarak uzakta olmaları ilişkilerimizi geliştirme konusunda az da olsa sıkıntı yaratmıştır. Nitekim Azerbaycan ile olan ilişkilerimizin bugün daha yakın olduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca 1991 yılında kurulan BDT, Sovyetlerin kendi bünyesinden ayrılan toplumlar üzerindeki hegemonyasını kaybetmeme gayretleri de ilişkilerin boyutunu etkilemiştir. Orta Asya da ki çıkar gruplarının güç savaşlarına yeni kurulan devletler taraf olmak durumunda kalmışlardır. ABD'nin bölgeye girmek istemesi ve bu konuda attığı adımların bir yanda Sovyetler diğer yandan Çin tarafından engellenmesi doğrultuşa yeni kutuplar oluşmuştur. Ülkelerin ayakta kalma, bir devletin güdümüne girmeden bağımsızlıklarını sürdürme çabaları ve dünya ekonomisine uyum konusunda gösterdikleri çaba açıkça gözükmemektedir. Tüm bu olaylar neticesinde de bu tür organizasyonlar ve uluslararası adımlar dikkat ve iyi bir diplomatik süreç gerektirmektedir.

2. BÖLGEDEKİ DİĞER OLUŞUMLAR

2.1. Bağımsız Devletler Topluluğu

Birinci Dünya Savaşı ardındaki gelişmeler ve devamında İkinci Dünya Savaşı'nın sonucunda dünyanın içerisinde bulunduğu koşullar ülkeleri uluslararası alanda zora sokmuştur. Bu durum süper güçler arasında oluşan iki kutup ve bunun getirisi olan Soğuk Savaş dönemine girmiştir. Savaşların ekonomik çatışmalara dönmesiyle gelişmiş silah teknolojisi ve sanayisi önemini kaybetmiştir. Bu gelişmeler yerini ekonomiye ticari faaliyetlere bırakmıştır. Seksenli yılların sonunda kutupların hükmünü yitirmesiyle dünya ülkeleri küreselleşme denilen bir döngü içerisine girmişlerdir. 1991 yılında SSCB üyesi üç ülke Belarus, Rusya Federasyonu ve Ukrayna devlet başkanları tarafından Bağımsız Devletler Topluluğu Kuruluş Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşma'da geçen " SSCB'nin bir uluslararası hukuk süjesi ve jeopolitik gerçeklik olarak varlığının sona erdiği" ifadesi bir çok şeyin habercisi niteliğindedir.¹ Aynı zamanda bu söylem SSCB'nin ortadan kalktığının açık bir ifadesi anlamına gelmektedir.² Özellikle güvenlik, dış politika ve ekonomi alanlarında işbirliği yapılmıştır.

Üç üye ile kurulduktan iki hafta sonra Azerbaycan, Ermenistan, Moldova, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan ve Türkmenistan da birliğe katılmışlardır. 1993 yılında Belarus'ta gerçekleşen zirvede BDT tüzüğü taraflar tarafından imzalanmıştır. Ancak Ukrayna ve Türkmenistan imzalamamıştır. Ukrayna tüzüğü onaylamadığı için hukuki olarak üye statüsünde değildir, fakat kurucu ve katılımcı üyedir. Gürcistan da katılım sağlayarak tüzüğü imzalamıştır.

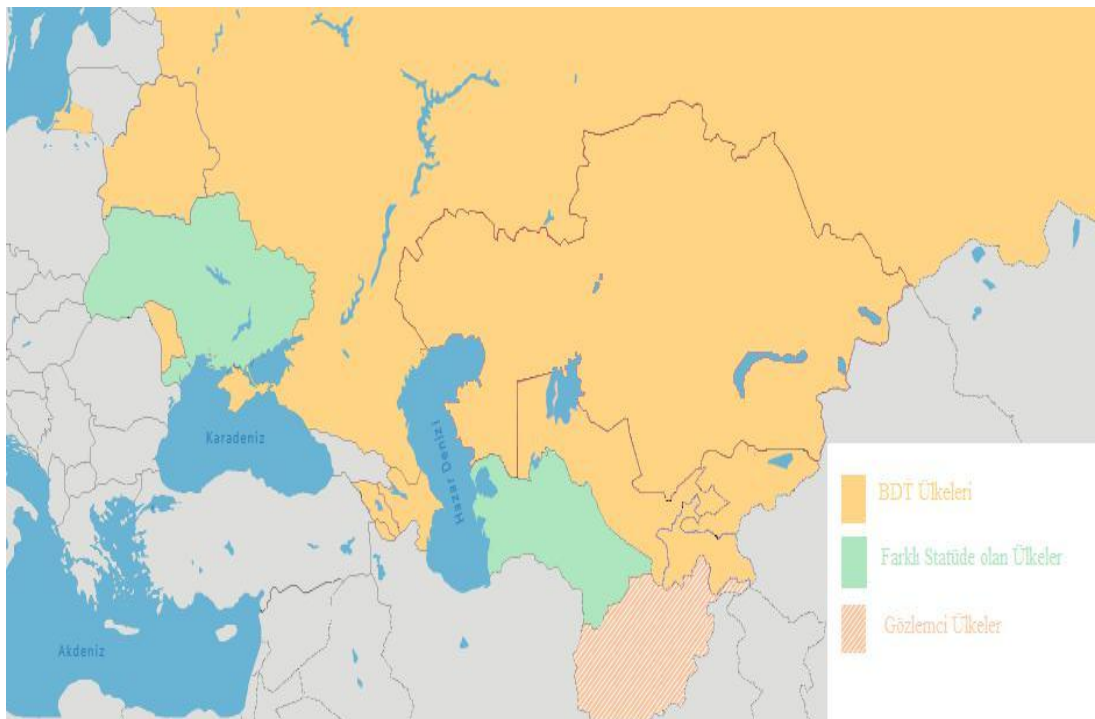
Aynı yıl üye devletler arasında imzalanan Ekonomik Birlik Anlaşması ile ekonomi alanında ortak faaliyetlerde bulunmak için bir alt yapı tesis edilmiştir. 2006 yılında Afganistan Parlamentolararası Mecliste gözlemci statüsü olarak birliğe dahil olmuştur.

¹ A. Kajanov, "Mejdunarodnaya pravosubyechnost SNG" (BDT'nin Uluslararası Hukuk Süjeliği), Belarus Uluslararası Hukuk ve Uluslararası İlişkiler Dergisi, S. 1, 2002, s. 11.

² E.G. Moiseyev, Pravovoy slatus SNG (Bağımsız Devletler Topluluğu'nun Hukuki Statüsü), Moskova, 1995, s. 3.

Kurulduğundan bu yana SSCB ülkelerinden on iki tanesi birliğe üye olmuşlardır. Anlaşma metninde BDT'nin, diğer SSCB üyesi devletlerin, ayrıca anlaşmada yazılı amaç ve ilkeleri kabul eden diğer devletlerin katılımına açık olduğu vurgulanmıştır. 2008 yılında Rusya ve Gürcistan arasında yaşanan bölgeler krizi ve sonrasında yaşanan Güney Osetya Savaşı ile Rusya ile olan bağlarını koparmış ve BDT den 2009 yılında ayrılmıştır. 2014 yılında ise Rusya ile Ukrayna arasında çıkan savaş ve sonrasında Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesiyle birlikte Ukrayna dönem başkanlığı reddederek birlikten ayrılmıştır. Ancak kurucu üye olduğundan statüsü devam etmektedir.

Harita 5: Bağımsız Devletler Topluluğu Haritası

Bağımsız Devletler Topluluğu Organları:

- Devlet Başkanları Konseyi
- Hükümet Başkanları Konseyi
- Parlamentolararası Asamble
- Dışişleri Bakanları Konseyi
- Ekonomik Konsey
- İcra Komitesi

- Savunma Bakanları Konseyi
- Sınır Muhafız Komutanları Konseyi
- Terörle Mücadele Merkezi
- Devletlerarası Banka
- Devletlerarası İstatistik Komitesi
- İşbirliği Komiteleri'dir.¹

BDT Tüzüğüne göre üye ülkeler egemen ve eşit konumdadırlar. Bağımsız ve eşit haklara sahiptirler. Devlet üstü bir oluşum değildir ve gönüllülük esasına göre faaliyet göstermektedirler. Devlet Başkanları Konseyi, BDT'nin faaliyetleri ile ilgili temel sorunları çözmek üzere yılda iki kez toplanır ve şu anki dönem başkanlığı Rusya'dadır.

Temel amaç olarak, siyaset, ekonomi, çevre, insani ve kültürel alanlarda işbirliğini gerçekleştirir. Üye ülkelerin kapsamlı ve dengeli ekonomik ve sosyal gelişimi için devletlerarası işbirliğini sağlar. Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması için etkili tedbirliği hayata geçirmeyi amaçlar. Birlik içerisinde üye ülke vatandaşlarının serbest iletişim ve dolaşım konusunda yardımların sağlanmasını amaçlamaktadır.

BDT üyesi ülkeler kendi aralarında çeşitli işbirliğine giderek bu topluluk içerisinde farklı oluşumlara da gitmişlerdir. Bu da bir çok farklı oluşumun çıkmasına sebep olmuştur. Çeşitli alanlarda farklı ülkelerin oluşturduğu bu örgütlenmeler faaliyetlerini tam anlamıyla sürdürememektedirler. Bunlardan günümüzde faal olanları ise kısaca şunlardır;

Ortak Ekonomik Alan Anlaşması (OEA), 2003 yılında Ukrayna'da Belarus Kazakistan, Rusya ve Ukrayna arasında Ortak Ekonomik Alan Kurulmasına Dair imzalanan anlaşmadır. Üye devletler arasında serbest ticaret bölgeleri kurulmasını, mal ve hizmet ticaretinde sınırlamaların kaldırılarak ortak gümrük ve ticaret politikaları uygulanmasını amaçlamaktadır.²

1; http://www.cisstat.com/eng/frame_cstat.htm, (21.12.2016).

2.....; BDT, Commonwealth of Independent States; http://www.cisstat.com/eng/frame_about.htm, (21.12.2016).

Avrasya Ekonomik Topluluğu, 2000 yılında, Belarus, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya ve Tacikistan arasında gümrük birliğinin sağlanmasını ve sonrasında ortak ekonomik alanın kurulmasını amaçlayarak kurulmuştur. 2002 yılında Moldova ve Ukrayna, 2003 yılında ise Ermenistan AET'ye gözlemci olarak katılmışlardır. Entegrasyon Komitesi Moskova'da ve Almatı kentinde faaliyet göstermektedir. Mayıs 2002'de AET Devletlerarası Konseyi tarafından alınan karar gereğince topluluk Dünya Ticaret Örgütü'ne katılım konularını koordine etmektedirler.¹

Tablo 8: BDT-Türkiye Dış Ticaret verileri

	Yıllık (Milyon Dolar)			Yüzde Pay		
BDT	2013	2014	2015	2013	2014	2015
İhracat	16.924,4	15.616,5	10.572,2	11,1	9,9	7,3
İthalat	34.000	33.085	27.151	13,5	14,0	13,1

Kaynak: TÜİK, Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret verileri;
http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046. (21.12.2016).

Yukarıda belirtilen verilere göre yıllık ticaret hacmi içerisinde ihracat ortalama yüzde 8'lik bir dilime ithalat ise yüzde 13 gibi bir dilime sahiptir. İthalat rakamları ihracat rakamlarından daha fazladır. Ancak her geçen yıl bu rakamlar düşüş göstermektedir

¹; BDT; http://www.cisstat.com/eng/frame_about.htm, (21.12.2016).

2.2 Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü

Yeni kurulan diğer tüm topluluklar gibi Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİÖ), de Sovyet rejiminin dağılma süresinde ortaya çıkmış bir fikirdir. 1990 yılların başında yaşanan gelişmeler doğrultusunda Türkiye öncülüğünde ortaya atılan bir oluşum fikridir. Bu bağlamda düşünüldüğünde Türkiye sıkışan AB katılımı ilerleyişi o dönemlerde değişiklik gösteren Doğu Avrupa sınırları içerisinde kendisine yeni alternatifler yaratma gayreti içerisinde olduğu gözlemlenmektedir.¹

Gelişen ortam şartları değerlendirildiğinde Karadeniz'e kıyısı olan ülkeler arasında işbirliği ve bölgesel bütünleşme alanında ekonomik bir pazar oluşturmak düşüncesiyle 1992 yılında İstanbul'da Arnavutluk, Azerbaycan, Ermenistan, Bulgaristan, Romanya, Gürcistan, Yunanistan, Moldova, Rusya Federasyonu, Ukrayna ve Türkiye arasında dışişleri bakanlarının katılımıyla bir anlaşmaya varılmış ve bir bölgesel işbirliği alanı kurulmuştur. Bu alan, Asya, Avrupa, Orta Asya ve Ortadoğu transit yollarını kontrol altında bulundurmaktadır. Aynı zamanda kullanılabilir petrol rezervi ile körfez bölgesinden sonra dünyanın ikinci büyük petrol ve gaz rezervini barındırmaktadır.² Bu tarihten dört ay sonra İstanbul Deklarasyonu imzalanmıştır.

2004 yılında Sırbistan'ın katılımı ile üye sayısı 12'ye çıkmıştır. Almanya, ABD, Avusturya, Belarus, Çek Cumhuriyeti, Fransa, Hırvatistan, İsrail, İtalya, Mısır, Polonya, Slovakya ve Tunus olmak üzere 13 de gözlemci üyesi bulunmaktadır. Örgütün temel amaçları doğrultusunda, Karadeniz bölgesinin gelişimi ve bu bölgede yaşayan halkların refahını artırmak amacıyla üye ülkeler arası ekonomik, ticari, bilimsel ve teknolojik işbirliğini geliştirmek ve böylece bölgede kalıcı barış istikrar ve refahın oluşturulmasına çalışmaktadır.³

¹; İstanbul Ticaret Odası, Türkiye İçin Değerlendirilmesi Gereken Önemli Bir Hedef Pazar: Karadeniz Ekonomik İşbirliği Ülkeleri, İstanbul, 2004, s.10.

²M. Bilgin, Türkiye'nin Küresel Konumu, İstanbul, 2008, s.476.

³E. K. Akın, "Yeni Ufuklara Yelken Açmak Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün 15. Yılı ve Geniş Karadeniz Bölgesindeki Rolü," Bahçeşehir Üniversitesi Karadeniz ve Kafkasya Araştırmaları Merkezi Karadeniz Bülteni, Haziran 2007; https://www.academia.edu/197409/Karadeniz_B%C3%BClteni-_4, (21.12.2016).

1998 yılında Ukrayna’da imzalanıp 1999 yılında yürürlüğe giren KEİ Şartı ile yasal bir şekilde kurumsallaşarak ismi Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı’na dönüşmüştür. Çalışma şekli olarak ise altı ayda bir olmak şartı ile yılda iki kez toplanan ve dönem başkanını alfabetik sıraya göre seçen bir Dışişleri Bakanları Toplantısı ile faaliyetleri ile ilgili alanlarda çalışmalar yürütür. Bu birime bağlı yan organlar olarak faaliyet gösteren daimi ve geçici çalışma grupları eşlik eder. Bu daimi çalışma grupları şunlardır:

- Bankacılık ve Finans,
- Bilim ve Teknoloji Konusunda İşbirliği,
- Çevre Koruma,
- Enerji,
- İstatistik Veri ve Ekonomik Bilgi Değişimi,
- Tarım ve Tarımsal Sanayi,
- Ticaret ve Endüstriyel İşbirliği,
- Turizm Alanında İşbirliği,
- Yasalara İlişkin Bilgi’dir.

Geçici çalışma grupları ise:

- Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Uzmanları
- İş Dünyasına Mensup Kişilerin Seyahatleri
- Örgütsel Konular
- Ulaştırma Şebekesi Uzmanları
- Yatırımların Teşviki ve Koruması Konusunda Uzmanlar oluşturur.¹

Teşkilatın ana organı Dışişleri Bakanları Konseyi’dir. KEİ’nin işleyişi yeni organların kurulup kaldırılması gözlemci statüsü, tüzükle ilgili konular görüşülür. Sekreteryaya ve Yüksek Yöneticiler Komitesi adında iki alt organı bulunmaktadır. Daimi Sekreteryanın merkezi İstanbul’dadır.²

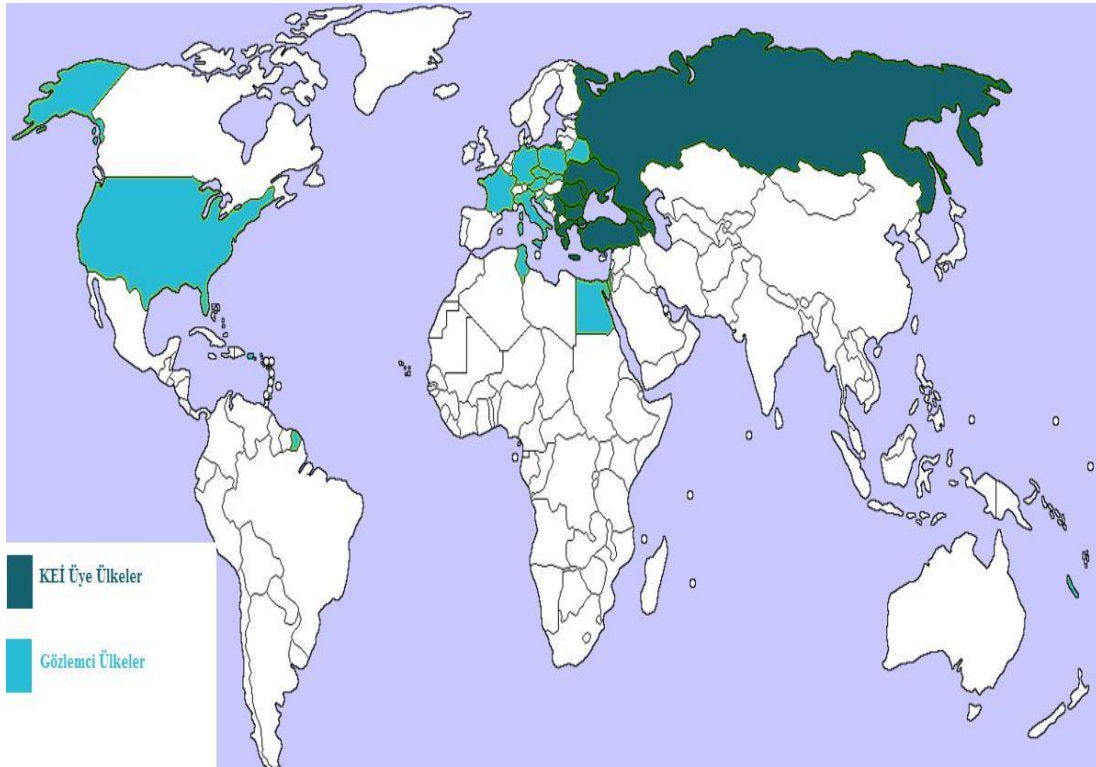
¹; <http://www.bsec-organization.org/aoc/Pages/default.aspx>, (10.12.2016).

²; Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü;
<http://www.bsecorganization.org/documents/Pages/default.aspx>, (10.12.2016).

KEİ'ye yardımcı kuruluşlardan Karadeniz Ekonomik İşbirliği Parlamenter Asamblesi (KEİPA), 1993 yılında İstanbul'da Arnavutluk, Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, Moldova, Romanya, Rusya Federasyonu, Türkiye ve Ukrayna-parlamentolarının başkanları Kuruluş Deklarasyonunu kabul etmişlerdir. 1995'de, Yunanistan Asamble'ye onuncu tam üye olarak katılmıştır. 1997'de Bulgaristan, on birinci tam üye olmuştur. 2004'de ise, on ikinci tam üye olarak Sırbistan ve Karadağ katılmıştır. Parlamenter Asamble, on iki KEİ üye devletini temsilen yetmiş altı milletvekilinden oluşmaktadır.¹

Parlamentolararası danışma organı olan KEİPA, KEİ amaçlarının üye ülke toplulukları tarafından anlaşılmasını sağlamak, üye ülkelerarasında kurulacak olan işbirliği için yasal düzenlemeler hazırlamak ve diğer uluslararası organizasyonlar ile bölgesel oluşumlar ile işbirliği konusunda çalışmalar yapmakla görevlidir.

Harita 6: Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü

¹; Karadeniz Ekonomik İşbirliği Parlamenter Asamblesi (KEİPA); <http://www.pabsec.org/page.asp?id=1&hl=tr>, (21.12.2016)

Tablo 9: KEİ-Türkiye Dış Ticaret verileri

	Yıllık (Milyon Dolar)			Yüzde Pay		
KEİ	2013	2014	2015	2013	2014	2015
İhracat	20.368,0	19.687,2	14.593,7	13,4	12,5	10,1
İthalat	41.271	40.927	31.524	16,4	17,0	15,2

Kaynak: TÜİK, Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret verileri;
http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046. (22.12.2016).

Bunların yanında KEİ'nin ye ülkelerce atanan 11 temsilciden oluşan Karadeniz Ekonomik İşbirliği Konseyi (KEİK) adında merkezi yine İstanbul'da bulunan bir yardımcı kuruluşu da vardır. Bu kuruluş ülke arasında ticari ve sınai işbirliğini geliştirmek konusunda çalışmalar yürütür.

Ayrıca bölge ülkelerinin kalkınması yolunda ucuz kredi sağlanması amacıyla bir Karadeniz Ticaret ve Kalkınma Bankası (KTKB) da vardır. Üye ülkeler arasında ticaret ve yatırım projelerine finansman sağlamak amacıyla olan kar amacı gütmeyen bir kuruluştur. 1999 yılında kurulmuş ve merkezi Selanik'tir.

KEİ genel politikaları itibariyle güzel düşünülmüş bir proje olmasına rağmen umduğu ilgiyi görmeyişinin çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Oluşum içerisindeki diğer devlerinde kendi aralarında birtakım yen oluşumlara gitmeleri farklı ekonomik alan içerisine dahil olmaları hedeflenen projelerin gerçekleştirilmesinde sıkıntı oluşturmuşlardır. Dağılan Sovyet ülkelerinin kendi aralarında BDT'yi kurmaları ve Doğu Avrupa ülkelerinin ise bir çoğunun AB'ye dahil olması KEİ gibi ortak çalışma gerektirecek oluşumun önünü kesmiş gibi görünmektedir. Çünkü AB'nin gelişmiş ve mevcut ekonomik düzene uyum sağlamak adına yaptığı yardımlar özellikle Balkan ülkelerinin uluslararası platformlarda projeler yapma lüksünü geri plana atmıştır. Ancak her ne kadar uyum kapsamında yardımlar alınıyor olsa da Avro Bölgesine geçişte yine birçok sıkıntının yaşanacağı açıktır. Bu durum, bu ülkeler açısından da ileriye dönük krize sebep olacaktır. BDT ülkelerinin durumu daha farklıdır. Çünkü yapısal olarak farklılar gösterdikleri için ve kendi türünde hidrokarbon gibi üretim araçları olduğundan her zaman için satacakları bir meta ve bunu almak zorunda olan

bir pazara sahip olacaklardır. KEİ olarak Türkiye'nin öncülüğünde dış politikada önceliğimiz olan Balkanlar, Kafkaslar ve Türk Cumhuriyetleri ile olan ilişkilerimizi bu örgüte kanallıze edebilirsek doğudaki hidrokarbon ürünlerini batıdaki pazara taşıy ve satabiliriz. Bu durumda bu çizgideki bütün üye ülkeler bundan faydalanmış olur. Bu tür tarım ve turizm projeleri üzerinde de gerekli çalışmalar yapıldığında piyasaya biraz daha canlılık gelecektir.

2.3. İslam İşbirliği Teşkilatı

Tüm olayların tetikleyicisi bir sebep vardır. Bu sebeplerden bazen aksi bir hareketin yapılmasına bazen ise bir işbirliğine gidilmesi gerektiği sonucu çıkarılmıştır. 1969 yılında Avustralyalı aşırı dinci bir tarikat üyesinin Kudüs'te bulunan ve Müslümanlar için kutsal bir yer olan Mescidi Aksa'yı kundaklamıştır. İslam dünyasından gelen tepkiler sonucunda Fas'ta bir konferans düzenlenmiştir. Bu konferans İslam Zirve Konferansı olarak adlandırılmış ve İslam Dünyası ile ilgili olarak Müslüman Ülkeler tarafından çeşitli kararlar alınmıştır. 1970 yılında Suudi Arabistan'da İslam Dışışleri Bakanları Konferansı'nda (DBK/ICFM) Genel Sekreterliğin oluşturulmasının ve İşgal altında olan Filistin kurtarılarına kadar Cidde'de daimi olarak faaliyet göstermesine karar verilmiştir.¹

Afganistan, Cezayir, Çad, Endonezya, Fas, Filistin, Gine, İran, Komorlar, Kuveyt, Libya, Lübnan, Malezya, Mali, Mısır, Moritanya, Pakistan, Senegal, Somali, Sudan, Suudi Arabistan, Tunus, Türkiye, Ürdün ve Yemen'in konferansta İslam Konferansı Örgütü'nü (İKÖ) kurmuşlardır. İkinci zirve 1974 yılında Pakistan'da gerçekleşmiş ve Bangladeş, Burkina-Faso, Gabon, Gambiya, Gine-Bisse, Kamerun ve Uganda'da katılım sağlamışlardır.² Bu zirvede kurucu anlaşma imzalanmış ve 1975 yılında BM'de gözlemci statüsü kazanmıştır.

¹; İKÖ; http://www.oic-oci.org/page/?p_id=52&p_ref=26&lan=en, (22.12.2016) ²; İKÖ, Pakistan Zirvesi; http://web.archive.org/web/20130626060300/http://formun.fccsocieties.org:80/wp-content/uploads/2013/01/Islamic_Summit_1974_FORMUN_2013.pdf, (22.12.2016).

Arabistan'daki toplantıda ayrıca geri kalmış islam ülkelerini kalkındırmak amacıyla kurucu yedi üye ülke tarafından İslam Kalkınma Bankası (İKB/IDB) kurulmuştur.¹ Fas'ta 1972 yılında yapılan üçüncü İslam Dışişleri Bakanları Konferansında kabul edilen İKÖ Şartı Örgütün temel kurucu belgesidir. Ancak yerini 2008'de Senegal'de yapılan 11. İKÖ Zirvesi'nde kabul edilen yenisi almıştır. Şart, Örgütün amaçlarını, prensiplerini beyan eder, üyelik, gözlemcilik, organlar, uyuşmazlıkların çözümü, bütçe ve işleyiş kurallarını belirlemektir.²

Örgütün kuruluş amaçları antlaşma metninde; İslam halkları arasında yakınlaşma ve dayanışma oluşturmak, İslam'ın manevi, ahlaki, toplumsal ve ekonomik değerlerinin, insanlığın ilerlemesinin önemli unsurlarından biri olduğu ve bunun korunmasında kararlı olunduğunun bildirilmesi ve üye devletler arasında İslami dayanışmayı geliştirmek olduğu belirtilmiştir. Bunun yanı sıra örgütün siyasi anlamda da amaçları bulunmaktadır. Bunlardan en önemlileri Filistin halkına destek sağlamak ve kutsal yerlerin güvenliğinin sağlanmasıdır.

Temel görüş olarak kendi sitelerinde yaptıkları açıklamada bir buçuk milyar Müslümanın kalplerinin yakınlaştırarak yaşamsal çıkarlarını korumak, anlaşmazlıkların çözümü için çalışmak, İslam'ın gelecek değerlerini koruyup yanlışlarını düzeltmek ve Müslümanları aktif bir şekilde temsil etmek için vardır diye belirtilmiştir.³

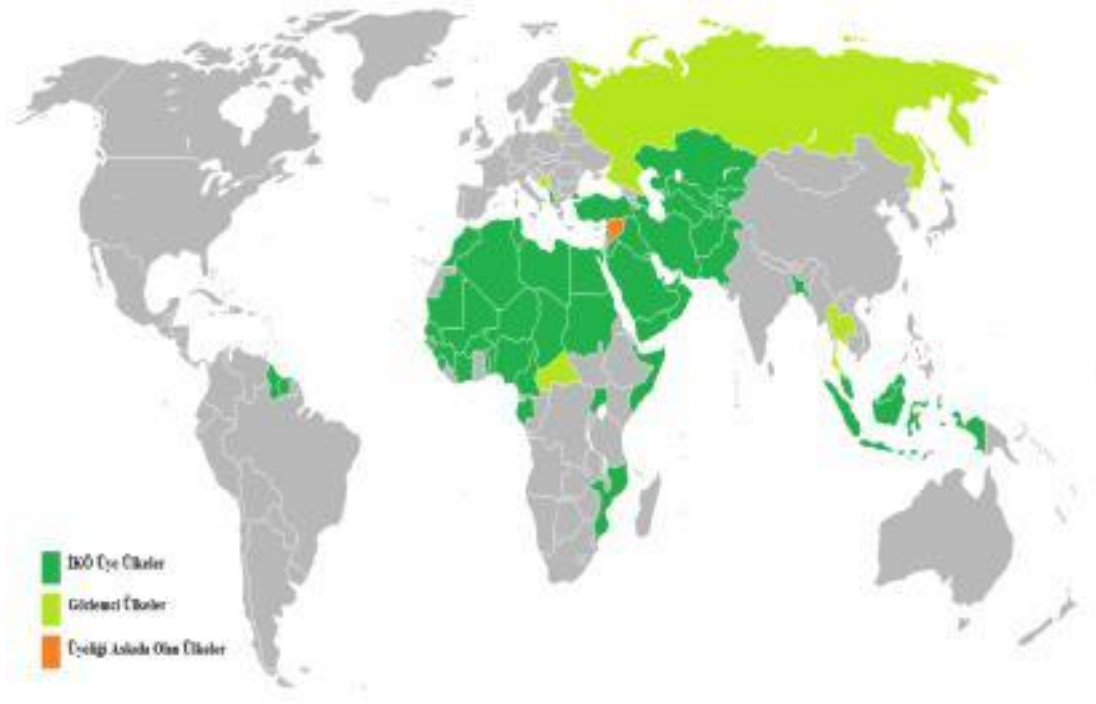
İslam Konferansı Örgütü, 2011 yılında Kazakistan'da yapılan Dışişleri Bakanları Toplantısında ismini değiştirerek İslam İşbirliği Teşkilatı(İİT) adını almıştır. Son halinde elli yedi üyesi ve beş gözlemci ülkesi bulunmaktadır. Genel olarak Afrika, Ortadoğu ve Asya kuşağında seyreden bir haritaya sahiptir. Suriye'nin üyeliği ise yaşanan olaylar neticesinde 2013 yılında askıya alınmıştır.

1.....; İslam Kalkınma Bankası; <http://www.isdb.org/irj/portal/anonymous?NavigationTarget=navurl://24de0d5f10da906da85e96ac356b7af0>, (22.12.2016).

2.....; İKÖ, Dakar Bildirisi; <http://web.archive.org/web/20160303232746/http://www.ifrc.org/docs/idrl/I643EN.pdf>, (22.12.2016).

3.....; İKÖ; http://www.oici.org/page/?p_id=52&p_ref=26&lan=en, (22.12.2016).

Harita 7: İslam İşbirliği Teşkilatı

İİT'nin en üst organı, Krallar, Üye Devlet ve Hükümet başkanlarının oluşturduğu İslam Zirvesi'dir. Üç yılda bir toplanan zirve de, Müslüman halkların sorunlarına çözüm bulmak, bu konuda rehberlik etmek ve kararlar almakla görevlidirler. Dışişleri Bakanları Konseyi ise yılda bir kez toplanarak, teşkilatın genel politikasına uygulanması için çalışmalar yürütür. Bunun yanında önceki zirve ve konsey toplantılarında alınana kararların uygulanmasını ve ortak çıkarlar doğrultusunda kararlar alınmasını denetler.

Diğer bir ana organ olan Genel Sekreterlik, Zirve ve konsey kararlarının uygulanması konusunda çalışmalar yapan yürütme organı konumundadır. Bu üç ana organın yanı sıra yardımcı nitelikte ve bağlı kurumlar olarak da çok çeşitli ve gelişimi devam eden kurumları mevcuttur. Üye devletler arasında faaliyetleri koordine etmek, artırmak, görüş ve duruşlarını hizalamak ve politika, ekonomik, kültürel, sosyal, ruhsal ve bilimsel alanlarda somut sonuçlarla elde etmek amacıyla çeşitli komiteler kurulmuştur.

Daimi Komiteler:

- Kudüs Komitesi
- Bilgi ve Kültür  şleri Daimi Komitesi (COMIAC)
- Ekonomik ve Ticari  şbirliği Daimi Komitesi ( SEDAK/COMCEC)
- Enformasyon ve Kültürel  şler Daimi Komitesi (ENK DAK)
- Bilimsel ve Teknolojik  şbirliği Daimi Komitesi (B LTEDAK/COMSTECH)
- Daimi Mali Komite'dir.¹

Bunların dışında yardımcı kuruluşlar olarak:

- ☐  slam  lkeleri İstatistik, Ekonomik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezi (SESRIC),
- ☐  slami Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA),
- ☐  slami Teknoloji Üniversitesi (IUT),
- ☐  slami Ticaret Geliştirme Merkezi (ICDT),
- ☐  slami Fıkıh Akademisi (IIFA),
- ☐  slami Dayanışma Fonu Yönetici Bürosu ve Vakfı (ISF) dir.²

Bağlı kuruluşlar:

-  slam Ticaret, Sanayi ve Ziraat Odası (ICCIA),
-  slam Sermayelerinin ve Kentlerinin Organizasyonu (OICC),
-  slam Dayanışma Sporları Federasyonu (ISSF),
- Dünya Arap- slam Uluslararası Okullar Federasyonu (WFAIIS),
-  slam Armat rleri Derneği (OISA)  rg t ,
-  slam Konferansı Diyalog ve  şbirliği Gençlik Forumu (ICYF-DC),
- Uluslararası Müslüman  zciler Birliği (IUMS),
-  slam  lkeleri Danışmanları Federasyonu (FCIC),

¹;   T, Daimi Komiteler; http://www.oic-oci.org/page/?p_id=172&p_ref=58&lan=en, (22.12.2016).

²;   T, Yardımcı Kuruluşlar; http://www.oic-oci.org/page/?p_id=64&p_ref=33&lan=en, (22.12.2016).

- İslam Dünyası Bilimler Akademisi (IAS),
- İslami Bankalar ve Finansal Kurumlar Genel Kurulu (CIBAFI),
- İslam Ülkelerinden Mütahhitler Federasyonu (FOCIC),
- İKT Bilgisayar Acil Müdahale Ekibi (OIC-CERT),
- Standartlar ve İslam Ülkeleri Metroloji Enstitüsü (SMIIC),
- İslam Çimento Derneği (ICA), İstanbul, Türkiye,
- Uluslararası İslam Üniversitesi Malezya (IIUM),
- Uganda İslam Üniversitesi (IUIU),
- İslam Üniversitesi Nijer (IUN),
- İslam Ülkeleri Vergi Daireleri Birliği (ATAIC),
- İslam Devletlerinde Emlakçılar Birliği (REUOS),
- İslam İşbirliği Yayıncılık Düzenleme Kurulu Forumu (IBRAF)'dır.¹

Uzman kurumlar:

- İslam Kalkınma Bankası (IDB),
- İslam Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (ISESCO),
- İslam Yayın Birliği (IBU),
- Uluslararası İslam Haber Ajansı (IINA),
- Uluslararası Hilal İslam Komitesi (ICIC),
- Bilim, Teknoloji ve Yenilik Organizasyonu (STIO)'dır.²

Ayrıca İİT tarafından kurulan, insan hakları alanında bağımsız olarak çalışan danışmanlık kapasitesinde de bir uzman kurum olan, Bağımsız Daimi İnsan Hakları Komisyonu (IPHRC) bulunmaktadır.³

Bu kurum ve kuruluşlardan, Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi (İSEDAK/COMCEC), İslam Ülkeleri İstatistik Ekonomik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezi (SESRIC), İslam İşbirliği Teşkilatı İslam Tarih, Sanat ve Kültür

¹; İİT, Bağlı Kuruluşlar; http://www.oic-oci.org/page/?p_id=66&p_ref=35&lan=en, (22.12.2016).

²; İİT, Uzman Kurumlar; http://www.oic-oci.org/page/?p_id=65&p_ref=34&lan=en, (22.12.2016).

³; Bağımsız Daimi İnsan Hakları Komisyonu (IPHRC); <http://www.oic-iphr.org/en/about/>, (22.12.2016).

Araştırma Merkezi (IRCICA), İslam Konferansı Diyalog ve İşbirliği Gençlik Forumu (ICYF-DC), İslam Ülkeleri Danışmanları Federasyonu (FCIC), Standartlar ve İslam Ülkeleri Metroloji Enstitüsü (SMIIC) ve İslam İşbirliği Yayıncılık Düzenleme Kurulu Forumu (IBRAF) Türkiye’de bulunmaktadır. İİT, dünya da Birleşmiş Milletler Örgütü’nden sonra en geniş katılımlı uluslararası örgüt konumundadır. Cenevre, Brüksel, Endonezya, Irak, Kabil ve New York’ta temsilcilik ofisi bulunmaktadır.¹

Tablo 10: İİT-Türkiye Dış Ticaret verileri

	Yıllık (Milyon Dolar)			Yüzde Pay		
İİT	2013	2014	2015	2013	2014	2015
İhracat	49.370,6	48.625,2	42.745,5	32,5	30,9	29,7
İthalat	32.074	29.107	22.407	12,7	13,2	10,8

Kaynak: TÜİK, Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret verileri;
http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046. (21.12.2016).

Türkiye’nin teşkilata kuruluşundan bu yana etkin bir üyeliği olması, jeopolitik ve demografik durumu dolayısıyla da nüfuzlu bir konuma sahiptir. Teşkilat Kıbrıs konusunda destek olduğunu ve Batı Trakya’daki Türk azınlığı konularında çözüm arayışlarına da destek verdiğini belirtmiştir.

Yapısal oluşum açısından bağlı kurum ve kuruluşların yanı sıra İKB gibi mali destek kurumunun varlığının amacı teorik olarak muazzam bir yapıdadır. Özellikle sahip olduğu nüfus ve farklı konumda ki ülkelerin ortaklık çalışmaları uluslararası bir kurum olarak umut vaat edicidir. İçerisinde Suudi Arabistan, İran ve Mısır gibi İslam jeopolitiğinin önemli siyasi figürlerinin bulunması ve bu ülkelerle işbirliği içerisinde hareket edilmesi mevcut dünya düzeninde farklı etkiler doğuracağı açıktır. Ayrıca bu ülkelerin zenginlikleri ve ekonomik anlamda yapılan işbirliği ile hem kendileri kalkınabilecek hem de ihtiyaç sahibi ülkeleri kalkındırabileceklerdir.

¹; İİT, Temsilcilik; http://www.oic-oci.org/page/?p_id=289&p_ref=100&lan=en, (22.12.2016).

İşin üzücü yanı ise, şimdiye kadar amaçları doğrultusunda hiçbir somut sonuç elde edememiş olmalarıdır. Filistin konusunda ki çekimserlik, Ortadoğu'daki kargaşa ve kargaşa ortamının çözümü konusunda bir adım atılmamıştır. Dünya'da esaret altında bulunan ve çeşitli zorbalıklara maruz kalan Doğu Türkistan, Arakan ve Tibet'te ki Müslümanlara yapılan zulümler karşısında hiçbir tepki ortaya koyulmazken, kuruluş şartında yazan "Dünya Müslümanlarının sesi olmak ve ümmetin refahı için kararlar almak."¹ Sözünün yalnızca bir metin içeriği olarak kaldığı açıkça görülmektedir.

2.4. Ekonomik İşbirliği Teşkilatı

1950'li yıllarda dünyada devam eden soğuk savaş hali, Avrupa kıtasında ABD'nin koruyuculuğunda devam etmektedir. SSCB karşısında savunma amaçlı kurulan NATO önemli bir görevi üstlenmekte ve önleyici tedbirler aldığı bilinmektedir. Ortadoğu'da ise SSCB'nin etkisini azaltacak bir oluşum bulunmamaktadır. Türkiye'nin NATO'ya katılması konusunda sorun yaratan İngiltere'ye karşı bir alternatif üretilmiştir. Bu sebeple 1955 yılında Türkiye, İran, Irak, Pakistan ve İngiltere arasında Bağdat Paktı kurulmuştur. ABD ise gözlemci statüsünde bulunmaktadır.²

Üye devletler dışında Arap dünyasında sıcak karşılanmayan bu oluşum Irak'ta yaşanan devrim sonrasında dağılma sürecine girmiş ve 1959 yılında merkezi Ankara'ya taşınarak Merkezi Antlaşma Teşkilatı (CENTO) adını almıştır. Özellikle Türkiye, İran ve Pakistan arasında karayolu taşımacılığı konusunda projeler yapılmıştır. Fakat bu oluşumda çok uzun sürmemiş 1979 yılında İran ve Pakistan'ın çekilmesiyle varlığı son bulmuştur.³

1964 yılında CENTO üyesi Türkiye, İran ve Pakistan arasında merkezi Tahran'da bulunan Kalkınma İçin Bölgesel İşbirliği (RCD) adında bir teşkilat daha kurulmuştur. Bu teşkilat, malların serbest dolaşımı, iyi ilişkiler kurmak ve ortak

1.....; İİT, Kuruluş metni, Md.4; <http://ww1.oic-oci.org/english/conf/is/2/2nd-is-sum.htm#Declaration%20of%20Lahore>, (27.12.2016)

2.....; Merkezi Antlaşma Teşkilatı, Diyanet İslam Ansiklopedisi; <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c29/c290133.pdf>, (27.12.2016).

3.....; Bağdat Paktı, Diyanet İslam Ansiklopedisi; <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c04/c040364.pdf>, (27.12.2016).

teşebbüslerde bulunmayı amaçlamaktadır. CENTO'nun kendini feshinden sonra RCD'nin de varlığına son verilmiştir.¹

Tüm bu oluşumların devamı olarak 1985 yılında Türkiye, İran ve Pakistan arasında Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (ECO) kurulmuştur. Merkezi Tahranda olan oluşuma Sovyetlerin dağılmasından sonra 1992 yılında Azerbaycan, Afganistan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Tacikistan'da katılmışlardır. KKTC ise gözlemci konumdadır.

Prensip olarak AB'yi örnek alan teşkilat mal ve hizmet paylaşımı konusunda ortak bir pazar oluşturulmasını hedeflemektedir. Üye ülkeler arsında haberleşme, ulaşım, turizm ve kültürel alanlarda işbirliği gibi konular üzerinde durmaktadırlar. Çalışmalarını oluşturulan kurumlar üzerinden bu doğrultuda düzenlemektedirler. Bu doğrultuda teşkilatın yapısı aşağıdaki gibidir.

ECO'nun ana organı niteliğinde olan Devlet/Hükümet Başkanları Konseyi, yılda iki kez toplanır. Teşkilatın küresel ve bölgesel konularda ortak çıkarları doğrultusunda yapılacak olan adımlar belirlenir. Uygulanacak olan program ve proje konuları üzerinde değerlendirmeler yapılır.

Teşkilatın yürütme görevini Dışişleri Bakanlarının oluşturduğu Bakanlar Konseyi üstlenmektedir. Üye ülke hükümetleri tarafından belirlenen ve genellikle dışişleri bakanlarının oluşturduğu birim yılda bir kez toplanmaktadır. Başkanlar Konseyinde alınan kararlar doğrultusunda işlerin yürütülmesinden sorumludur.

Bakanlar Konseyinin alt birimi olarak görev yapan Daimi Temsilciler Konseyi'nin görevi, Bakanlar Konseyi'nin toplanmadığı durumlarda onun yerine bakmaktır. Daimi bir organ niteliğinde olan bu kurum Daimi Temsilcilerden ya da Büyükelçilerden oluşmaktadır. Konseyin kararlarının üye ülkelere uygulanması ve yürütülmesi ile ilgili çalışmalar yapmakla yükümlüdür.²

Üye ülkelerin belirlediği planlama ve organizasyon alanında uzman bürokratların oluşturduğu Bölgesel Planlama Konseyi ise yılda en az bir defa

1.....; Kalkınma İçin Bölgesel İşbirliği Teşkilatı, Diyanet İslam Ansiklopedisi; <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c24/c240155.pdf>, (27.12.2016).

2.....; İKÖ; http://www.oici.org/page/?p_id=52&p_ref=26&lan=en, (22.12.2016).

toplanır. Bu toplantılarda ECO'nun eylem planları belirlenir ve değerlendirilir. Bu değerlendirmeler neticesince geliştirilen planlar Bakanlar Konseyine sunulur.

Daimi bir kurum olan Sekretery'a'nın merkezi Tahran'dadır. Üye ülkelere sunulacak teklif ve faaliyet programlarının planlarını oluşturmak ve üye ülkelerin ilgili bakanlıklarının ECO'nun işleyişi ilgili aldığı kararların takip edilmesi ve yerine getiriliş sürecini izlemek başlıca görevleri arasındadır. Bunun yanında teşkilat ile ilgili sorunların çözüm noktasında başvuru niteliğinde bir kurum olma görevini de yürütmektedir.

Tüm bunların yanında teşkilatın bazı konularında özel işbirliği yürüttüğü Özel Birimler bulunmaktadır. Bunlar, ECO Kültür Enstitüsü (ECI), ECO Bilim Vakfı (ECOSF) ve ECO Eğitim Enstitüsü (ECOEI) 'dür.¹

ECO'nun işleyişi açısından kendisine yardımcı özel bütçesi olan ve yönetsel özerkliği bulunan kuruluşları da mevcuttur. Bu özel yapıları sayesinde ekonomik, mali ve ticari alanlarda faaliyetler göstermektedirler. Ayrıca ticari ve finansman konularında teşvikler uygulanmasını gözetmektedirler. Ticaret ve Sanayi Odası (ECO-CCI), Ticaret ve Kalkınma Bankası(ECO-TDB), Ticaret Şirketi, Danışmanlık ve Mühendislik Şirketi ve Sigorta Koleji (ECO-COI)'dir.²

Şekil 6: Ekonomik İşbirliği Teşkilatı Şeması

1M. Dartan - E. Hatipoğlu - M. Dikkaya, ECO Bölgesi Uluslararası Aktörlerin Rolü Ve Türkiye; https://www.academia.edu/9494214/ECO_B%C3%96LGES%C4%B0_ULUSLARA_RASI_AKT%C3%96RLER%C4%B0N_ROL%C3%9C_VE_T%C3%9CRK%C4%B0YE, (01.01.2017).

2; Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, Resmi Sitesi; <http://www.ecosecretariat.org/in2.htm>, (01.01.2017)

Teşkilatın yapısında ayrıca çeşitli konularda çalışmalar yapan direktörlükler bulunmaktadır. Bu direktörlükler Genel Sekreter yardımcılarına bağlı olarak işleyişlerini sürdürmektedirler. Bunlar:

- Ticaret ve Sanayi Direktörlüğü
- Haberleşme ve Ulaştırma Direktörlüğü
- Tarım, Sanayi ve Turizm Direktörlüğü
- Enerji, Maden ve Çevre Direktörlüğü
- İnsan Kaynakları ve Sürdürülebilir Kalkınma Direktörlüğü
- Proje, Ekonomik Araştırma ve İstatistik Direktörlüğü
- Uyuşturucu, Kaçakçılık ve Organize Suç ile (DOCCU) Mücadele Birimi'¹dir.

ECO üyelerinin hiçbiri bir başka üyeye doğrudan katkı ve destek sağlayacak bir yapıda olmayan dayanışma gurubu gibi çalışmaya başlamıştır. Ancak bugün gelinen noktada üye devletler oldukça hızlı yol kat etmişlerdir. Bir çok açıdan olumlu yönleri sahipken olumsuz tarafları da önemli ölçüde göze batmaktadır. Üye devletlerin bağımsızlıklarını yeni kazanmış ve ekonomik ve siyasal anlamda temeli olmayan devletlerden oluşması ve üyelerin genelinin haberleşme ve ulaşım alanlarda altyapısı olmayan devletlerden oluşması en büyük sıkıntıdır. Bugün bu sıkıntılar çok büyük ölçüde aşılmış, yeni kurulan devletler kendi siyasi ve idari yapılanmalarını tamamlamış belli konularda söz sahibi küresel ülkeler konumuna gelmişlerdir. Orta Asya'daki Türk devletleri petrol ve hidrokarbon alanında önemli bir yeraltı kaynaklarına sahiptirler. Aynı özellikler İran içinde geçerlidir.

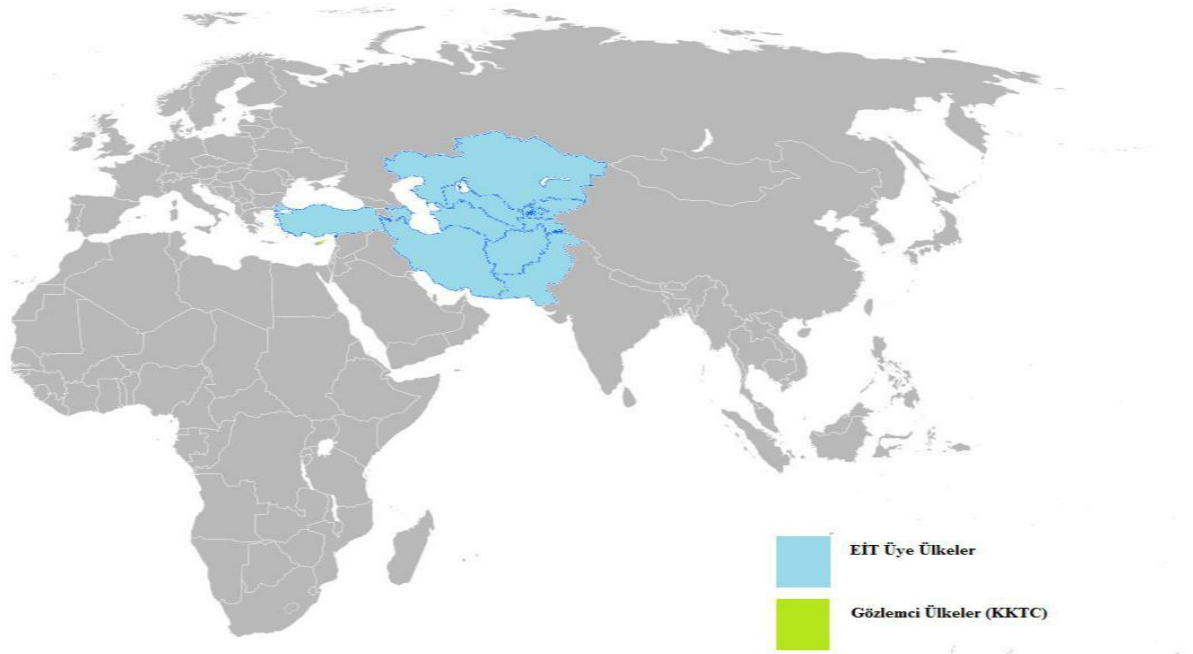
Yaklaşık olarak 8 milyon km²'lik bir alana ve 430 milyon nüfusa sahip bir oluşum olan teşkilat birçok açıdan gelecek vadeden bir görüntü sergilemektedir. İçerisinde bulunan altı Türk devleti çoğunluğu elinde bulundurması ve işbirliği içerisinde politikalar belirlemesi noktasında olumlu sonuçlar alınması mümkün gözükmektedir. Ayrıca teşkilatın İran merkezli görüntüsü değerlendirilmesi gereken bir pozisyon olduğu gözlemlenmektedir. Teşkilatın bütün üyeleri İİT üyesidir ve

¹; Ekonomik İşbirliği Teşkilatı; http://www.mfa.gov.tr/ekonomik-isbirligi-teskilati-_eit_.tr.mfa, (01.01.2017).

teşkilat aynı zamanda İİT’de gözlemci statüsündedir. Teşkilatın geleceği konusunda çeşitli görüşler mevcuttur bunlar arasında en çok üzerinde durulan, Teşkilatın 21. yy’da daha etkin bir durumda olacağı ve üyeler arasındaki ideolojik farklılıklar ve siyasal çıkarlar doğrultusunda alınan kararlar neticesinde teşkilatın işleyişini ve gelişimini sekteye uğratacağı düşüncesidir.¹

Türkiye’nin teşkilatı daha etkin bir biçimde kullanarak diğer Türk devletleri ile ortak politikalar geliştirmesi sonucunda hem bu ülkelerin batı ile arasında ekonomik bir bağlantısı oluşturmuş olacak hem de petrol ve hidrokarbonun Avrupa’ya satışında kar elde edecek konuma gelecektir. Ayrıca teşkilatın içerisinde önemli bir konuma gelmesi durumunda Ortadoğu, Ön Asya ve Orta Asya’daki bölgesel etkinliği artacaktır. Bu etkinlik sayesinde İran ile süregelen rekabette de başarı elde edecektir. Tüm bu gelişmeler ışığında yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde teşkilatın çeşitli nedenlerle etkinliğin azaldığı ya da bilerek azaltıldığı gözlemlenmektedir. Bu durum Türkiye’nin işine yaramadığı gibi diğer devletler içinde pek iyi olmamıştır.

Harita 8: Ekonomik İşbirliği Teşkilatı

¹ M.Haghighy, “Economic Cooperation Organization: A Preliminary Assessment”, Central Asia Monitor, Sayı: 1, s.14.

3.TÜRKİYE'NİN BÖLGESEL DIŞ POLİTİKASI ve TÜRKİYE İÇİN AB'NİN ALTERNATİFİ VAR MI?

3.1 Türkiye'nin Bölgesel Dış Politikası Açısından Oluşum Arayışının Gerekçeleri

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu 1923 yılından itibaren Atatürk'ün 'Yurtta Sulh Cihan'da Sulh' politikasının gereği olarak denge politikası izlemektedir. Milli Mücadele döneminde öncelik bağımsızlık ilkesine dayanmıştır. Ülke bağımsızlığını kazandıktan sonra Lozan antlaşması ile uluslararası alanda kendini kabul ettirmiştir. Bu dönemde ise daha gerçekçi sorunlarla mücadele edilmiştir. Bunların başında, Musul Sorunu, Boğazlar meselesi, Dış borçlar ve komşularla olan ilişkiler gelmektedir.¹

Denge politikası 2. Dünya Savaşı yıllarında ne kadar haklı ve doğru bir politika olduğunu ispat etmiştir. İnönü, seçildiği dönemde genel olarak Atatürk eksenli politikayı benimsemiş ve savaş döneminde tarafsız olmayı seçmiştir. Bu seçim ülkeyi zorlu ve bitirici bir savaştan korumuş ancak ülkenin uluslararası arenada yalnızlaşmasının önüne geçememiştir.² Sovyet Rusya ve İngiltere'nin baskılarına rağmen savaşa girmemiş ancak savaşın sonunda BM'ye kurucu üye sıfatıyla katılabilmek için Almanya ve Japonya'ya savaş ilan ederek etkili bir diplomatik açıdan başarılı bir hareket yapmıştır.³

Savaş sonrası ortaya çıkan yeni sistem Doğu-Batı bloğu ekseninde ülkeleri bir Soğuk Savaş sürecine sokmuştur. Bu süreçte Türkiye Sovyetlerin yayılmacı politikaları karşısında batı bloğu içerisinde yer almıştır. İnönü'den sonra çok partili süreçte iktidarda olan Demokrat Parti, izlediği batı yanlısı liberal politikalarla ülkenin batılı bir ekseninde olduğu görüntüsü vermiştir. Bu dönemde gerçekleşen Kore Savaşı batı bloğunun ittifak grubu olan NATO'ya girmek için önemli bir adım olmuştur.⁴ NATO çatısı altında ortak dış güvenlik politikası sağlanarak daha yakın bir Türkiye-ABD politikası izlenmiştir. Ancak Kıbrıs konusunda bu yakın ilişki olumsuzla dönmüş ve bir takım ambargolar ile sıkıntılı süreçler yaşanmıştır. Bu dönemlerde Türkiye'nin komşularında da çeşitli gelişmeler yaşanmıştır. İran'da

¹ O. Sander, Türkiye'nin Dış Politikası 1, İstanbul, 2003, S.70.

² A. K. Meram, İsmet İnönü ve İkinci Cihan Harbi, İstanbul, 1945, s.42..

³ A. İlyas-O. Turan, İnönü Dönemi Türk Dış Politikası, Atatürk Dergisi, Erzurum, 2012.

⁴ Y. Sarınoy, Türkiye'nin Batı İttifakına Yönelişi ve Nato'ya Girişi, Ankara, 1988, S.70.

yaşanan rejim değişikliği, İran-Irak savaşı ve Afganistan'ın işgali dış politika açısından önemli gelişmelere sebep olmuştur. Bunun yanı sıra Ortadoğu'da yaşanan gelişmeler ve ortak bir savunma alanı girişimi olan Bağdat Paketi sonuçsuz kalmış, Türkiye'nin batı yanlısı tutumu Arap ülkeleri tarafından olumlu karşılanmamıştır.¹

Dış politika da tarafsızlık ilkesine sadık kalan Türkiye aynı zamanda çok yönlü bir politika da izlemektedir. ABD ile Kıbrıs konusunda yaşanan sıkıntı bu tutumun ne derece gerekli olduğunu açıkça göstermiştir. Bu nedenle Avrupa ülkeleri ve Sovyet bloğundaki ülkelerle ilişkilerini geliştirme yönüne gitmiştir. Bu doğrultuda Avrupa'da kurulmaya çalışılan yeni bir oluşum olan Avrupa Birliği projesine dahil olabilmek için 1963 yılında Ankara Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma ile siyasi ve ekonomik anlamda işbirliğini geliştirerek tam üye olma yolunda önemli bir adım atılmıştır.² AB konusunda çeşitli sürüncemelerin devam etmesi, Kıbrıs konusunda ki gelişmelere kayıtsız kalınması, batının önemli konularda güven verici bir tutum sergilememesi dış politikanın yönünü Ortadoğu, Asya ve Afrika ülkeleri ile daha fazla ilişki kurmayı gerektirmiştir. Bu bağlamda da 1969 yılında İslam İşbirliği Konferansı Örgütü'ne katılarak ilişkilerin siyasi ve ekonomik anlamda da gelişmesinin önünü açmıştır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde, Sovyetler Birliği ve Yugoslavya'nın dağılmasıyla ortaya çıkan yeni ülkeler ve dünya genelinde artan demokratikleşme hareketleri dış politika alanında değişimi öngörmüştür. İki kutuplu dünyanın sona ermesi ve yeni bir dünya düzeninin kurulduğu gözlemlenmiştir. Bu Yeni Dünya Düzeni içerisinde küreselleşme adı altında gerçekleşen bir dizi olaylar silsilesi yaşanmıştır. AB'nin gelişmesi, ABD'nin süper güç olarak ortaya çıkması, Çin'in ön plana çıkması, Japonya'nın teknolojiye yakaladığı gelişmeler ve gelişen teknolojinin dünyanın seyrine yön vermesi, artan bölgesel mikro milliyetçilik akımları yeni dünyanın önemli gelişme ve sorunlarını oluşturmuştur.³

Yaşanan bu durumlar geçmişten bu güne değişen ve gelişerek gelen politikalar özellikle dış politika da izlenecek adımların kontrollü ve emin olarak atılması gerektiğinin açık göstergesi olmuştur. Uluslararası alanda yalnız kalmak bir

¹ M. Gönübol-C. Sar-A. Ş. Es, Olaylarla Türk Dış Politikası, Ankara, 1996, s.312

² A. Eralp, Türkiye ve Avrupa, Ankara, 1997, s.92.

³ F. Öztürk, Küreselleşme-Yeni Dünya Düzeni; <http://www.mfa.gov.tr/kuresellesme-yeni-dunya-duzeni.tr.mfa>, (02.03.2017)

ülkenin isteyeceği en son ve en zor durumdur. Bu çerçevede Türkiye'nin geçmişte yaşadıkları durumları iyi değerlendirmeli ve bu durumlar karşısında takındığı tutumları iyi okumalıyız. Sovyet tehdidi karşısında NATO'ya katılması, güneyde bir işbirliği için Bağdat Paktı ve CENTO oluşumlarını desteklemesi, Avrupa Konseyi üyeliği ve batının güvensiz tutumu karşısında İslam ülkeleri ile yakınlaşma süreci açıkça gözlemlenmektedir. Sovyet ülkelerinin dağıldıktan sonra bile Bağımsız Devletler Topluluğu olarak birçok alanda işbirliğine devam ediyor olması ve hemen her bölgede büyük ve küçük ölçekli, siyasi ve ekonomik alanda oluşumların kurulması bu durumun gerekliliğinin bir göstergesidir.

Türkiye'nin dış politikasına genel olarak bakıldığında bu tür bölgesel oluşumların ya da devletlerarası tüm kuruluşların, uluslararası sistemde oluşan sorunların, aksaklıkların ve devlet temelli sıkıntıların çözümüne yönelik olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Bilhassa son yüzyılda yaşanan savaşlar sonrasında dış politika ve diplomasiğin öneminin artışı ve gerekliliği açıkça gözlemlenmiştir. Savaş dönemleri sonrasında artık ikili ilişkilerin gelişmesi, sınır anlaşmazlıkların çözümü, bilim ve teknoloji, terörizm, eko sistemin sürdürülebilirliği, çevresel sorunlar, kültürel konular, kaçakçılık, sosyal sorunlar, insani yardım, yoksulluk, dinsel ortaklık ve doğal afetler gibi konular ülkelerin tek başına meşgul oldukları ve çözebilecekleri sorun olmaktan çıkmış, bölgesel ve daha geniş bir coğrafyayı ilgilendiren konular haline gelmiştir. Sorunlar ortak olduğu için devletler birbirleriyle daha çok işbirliğine gitmeye gerek duyulmuştur. Artan işbirliği ve ekonomilerinde canlanmasına ve birbirleriyle bağlantılı hale gelmesi, küresel sistemin varlığına işaret etmiştir. Küreselleşen dünya düzeni içerisinde devletler bu sistemin dışında kalmayı göze alamamaktadırlar. Sistemin dışında kalmak hem sorunların çözümü açısından hem de uluslararası alanlarda yalnızlaşmak ülkelerin gelişmişlik ve refah seviyesinin düşmesi anlamına gelmektedir. Refah seviyesi düşük olan ülkelerin, gelişmelerin önünün kapanarak, iç ve dış politika da sorunlarla boğuşan, ekonomisi zayıf ve beka sorunuyla karşı karşıya kalmaları muhtemeldir.¹

Bu sebepler, temel neden olarak ele alındığında dış politika da etkin hamleler yaparak ve küreselleşen sistemin içerisinde varlık mücadelesini sürdürebilmek

¹ T. Arı, Uluslararası İlişkiler ve Dış politika, İstanbul, 2013, s.65.

amacıyla bu tür uluslararası ve hükümetlerarası oluşumlara dahil olmak önemlidir. Dış ticaret alanında yaşanacak gelişmeler özellikle Türkiye gibi stratejik bir konuma sahip olan ülkenin, terörizm, kaçakçılık, petrol, doğal gaz ve enerji gibi yüksek öncelikli konularda tek başına hareket etmesi ülkeyi sıkıntılı süreçlere götürebilir. Bu konularda geliştireceği politika küresel dünya da ön plana çıkabileceği kendinden emin bir duruş sergileyebileceği türden olmak zorundadır. Bunun için de kendisine destek verebilecek, yardımcı olabilecek ve bu konularda işbirliği yapabileceği ortaklara ihtiyaç duymaktadır.

3.2. Avrupa Birliğine Alternatif Arama Nedenleri

Bölgesel oluşum ve projelerin gereklilikleri konusu netleştğinde bu tür oluşumların ihtiyacı açıkça gözlemlenmektedir. Bu ihtiyaca karşılık olarak ülkemizin dış politika aktörleri geçmiş yıllardan bu yana özveri ile çalışmalarını sürdürmektedir. Özellikle AB konusunda müzakereler, fasıllar ve uyum süreci yasaları konusunda daha etkili bir politika izlemek amacıyla Avrupa Birliği Bakanlığı kurulmuştur. Bakanlığın mevzuatında kuruluş amacı, ‘ ‘ Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine hazırlanmasına yönelik yapılacak çalışmaların yönlendirilmesi, izlenmesi ve koordinasyonu ile üyelik sonrası çalışmaların koordinasyonunu yürütmektir.’ ’¹ şeklinde ifade edilmiştir.

AB ile Türkiye'nin ilişkisi 1958 yılında kurulan AET'ye 1959 yılında ortaklık başvurusunda bulunması ile başlamıştır. Türkiye'nin başvurusu incelendikten sonra 1963 yılında Ankara Anlaşması imzalanmıştır. 1974 yılında imzalanan Katma Protokol ile Ankara anlaşmasında planlanan hazırlık döneminden geçiş dönemi evresine geçilmiştir. Araya giren 1980 darbesi ile askıya alınan ilişkiler 1983 yılında idarenin halka geçmesiyle kurulan hükümetin liberal ekonomi politikalarıyla normale dönmüştür. 1987 yılında tam üyelik için başvuruda bulunan Türkiye, 1989 yılında birlik tarafından yapılan topluluğun kendi iç bütünleşmesini tamamlamadan yeni bir üye kabul edemeyeceği açıklamasıyla reddedilmiştir.² Ancak ortaklık çalışmasına yönelik ilişkilerin geliştirilmesi için çalışmaların yürütülmesine karar verilmiştir.

1; AB Bakanlığı, AB Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri ve Hakkında KHK, <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=4.5.634&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=>, (02.02.2017).

2; Türkiye-AB İlişkilerinin Tarihçesi; http://www.ab.gov.tr/_111.html, (02.02.2017).

Bu değerlendirmeler neticesinde 1995 yılında Ortaklık Konseyinde alınan kararla AB ve Türkiye arasında Gümrük Birliği protokolü yürürlüğe girmiştir. Bu protokolün yürürlüğe girmesi ile birlikte son döneme geçilmiştir. Bu dönem de en net adım 1999 yılında yapılan Helsinki Zirvesi ile Türkiye'nin adaylığı resmen onaylanmış ve artık diğer aday ülkeler ile aynı konumda olacağı ilan edilmiştir. Zirve sonrasında hazırlanan katılım ortaklığı belgesi 2001 yılında AB Konseyi tarafından onaylanmıştır. Fakat bu belge 2003, 2005, 2006 ve 2008 yıllarında sürekli olarak gözden geçirilerek güncellenmiştir. Bu güncellemeler neticesinde belirlenen reformlar siyasi irade tarafından yerine getirilmiştir. Bu kapsamda da sekiz uyum paketi ve iki anayasa paketi TBMM tarafından kabul edilmiştir. 2004 yılında gerçekleştirilen Brüksel Zirvesi'nde Türkiye'nin gerçekleştirdiği reformların son derece yerinde ve yeterli olduğu gözlemlenmiş memnuiyetle karşılandıği belirtilmiştir. Zirvenin sonucunda üyelik müzakerelerinin 2005 yılında başlamasına karar verilmiştir. 2006 - 2008 yılları arasında belirtilen çerçeve program içerisinde müzakere fasıllarına başlanılmıştır. 2005 yılından bugüne kadar on altı fasıl müzakerelere açılmış bir tanesi ise geçici olarak kapatılmıştır.¹

AB'ye alternatif aramak gerektiği aslında yine AB'li siyasetçiler sayesinde olmuştur. 2004 yılında Fransız Sosyalist Partisi lideri ve daha sonra Cumhurbaşkanı olacak olan François Hollande AB anayasasında karışıklığa sebebiyet vermemesi için müzakerelerin ertelenmesi gerektiğini söylemiştir.² Aynı yıl Alman Hristiyan Demokrat Birlik Partisi (CDU) Başkanı ve daha sonra başbakan olacak olan Angela Merkel Ankara'ya gerçekleştireceği bir ziyaret öncesinde yaptığı açıklamada; Türkiye'nin, diğer AB adayları ile aynı muameleye tabi tutulmasını talep etmesinin doğal hakkı olduğunu, ancak mantıklı ve Türkiye'ye karşı dürüst olunmasını istedi. Aksi halde Türkiye'nin yanlış beklentiler içinde bırakılacağı ve hayal kırıklığina yol açılacağını belirterek, "40 yıldır yanlışlar yapıldı. Türkiye'ye büyüyen umutlar verildi. Türkiye'ye açık bir şekilde neleri yapabileceğimizi ve yapamayacağımızı söylemeliyiz. Ankara'ya imtiyazlı ortaklık statüsü verilmesi iyi olur" demiştir.³

¹ M. Kar, M. Acar, "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri", Avrupa Bütünleşmesi ve Türkiye, (Ed.M. Kar), Bursa,2010, s.57-80.

²; <https://www.evrensel.net/haber/155397/fransa-2006-yi-onerdi>. (01.03.2017).

³; <http://www.dw.com/tr/merkel-t%C3%BCrkiye-imtiyazl%C4%B1-ortakl%C4%B1k-%C3%B6nerdi/a-2527096>. (01.03.2017).

2005 yılında Fransa'da iktidarı elinde bulunduran Halk Hareketi Birliği'nin lideri ve daha sonra Cumhurbaşkanı olacak olan Nicolas Sarkozy de yaptığı açıklamada Türkiye'nin AB'ye alınmaması gerektiğini savunmuştur. Sarkozy Almanya'da gerçekleşen bir toplantıda, Türkiye'ye tam üyelik yerine ayrıcalıklı ortaklık verilmesi konusu ile ilgili olarak, 'Angela Merkel ile görüşümüz tamamen özdeş' demiştir. Merkel de "bu konuda fikirlerimiz tamamen aynı. Kaygılarımız, AB'ye giren Doğu Avrupa ülkeleri için de geçerli" diye konuşmuştur.¹

Bugüne bakıldığında tüm bu çalışmalar, yapılan reformlar, düzenlemeler ve kanunlar neticesinde ilk imzanın atıldığı 1959 yılından bu yana 57 yıllık süreçte değişen gelişen ve kendini sürekli olarak yenilen bir yapı karşısında nasıl bir oyalanma sürecini yaşadığımızdan fazlasını görememekteyiz. Özellikle Suriye Savaşı sonrasında yaşanan mülteci krizi ve Türkiye'nin kıta Avrupa'sına bir tampon bölge olarak kullanılmak istenmesi bunun için yapılan anlaşmalar ve verilen sözlerin yerine getirilmeyişi hem devlet hem de halk olarak AB hakkında olumsuz düşüncelere sebep olmuştur. Birlik tarafından ülkemizin oyalandığı, ne içeriye alınmak istendiği ne de dışarıda bırakılmak gibi bir düşünceleri olduğu aşikardır. Sergilenen bu tutum uzun vade de yaşanan sürecin de getirisiyle halk tarafından artık tercih edilen bir seçenek olarak görülmemektedir.

Birliğin kendi içerisinde baş gösteren sorunları geleceği açısından bir takım sıkıntılar yaşanacağını göstergesidir. Özellikle İngiltere'nin ayrılması, Yunanistan ekonomisinin batık durumda olması, İspanya'nın Katalonya sorunu ve birlik genelinde ki ekonomik sıkıntılar önemli bir tutmaktadır. Mülteci göçü ve sınırların kontrol edilememesi de bir başka önemli sorunu oluşturmaktadır. Tüm bunlar yaşanırken AB'nin dışında kalan ülkelere demokratikleşme adı altında yönelttiği reformların zıttı bir şekilde kendi içerisinde yükselen aşırı sağ ve mikro milliyetçilik akımları Avrupalı olmayan insanlara ve değerlere karşı takındıkları tutumun oldukça sorunlu olduğu açıkça gözlemlenmektedir. Bir diğer önemli konu ise birlik içerisinde genel olarak bir ekonomik sıkıntı yaşarken yalnızca Almanya'nın bir büyüme içerisinde olması ve kendisini siyasi mekanizmanın en üstünde görmesi kurucu üyeler açısından da göz ardı edilemeyecek bir sorun olduğu görülmektedir.

¹; <http://www.haber7.com/saglik/haber/71214-sarkozy-ve-merkelden-karsi-ittifak>. (01.03.2017).

Türkiye gerçekleştirdiği birçok reform ve yeniliklerle geçmişten gelen devlet yapısını daha da güçlü bir seviyeye taşımıştır. Bu reformların çoğu AB'ne üye olan ülkelerden daha önce gerçekleştirilmiştir. Ülkenin dinamik nüfusu kendisini uzun yıllar aktif bir şekilde ilerlemesini sağlayacak durumdadır. Zengin kaynakları ve jeopolitiği sayesinde de gerek kendi bölgesinde gerekse dünya genelinde etkin bir başat güç olma yolunda sağlam adımlarla ilerlemektedir. Bu ilerleyişi gerçekleştirdiği reformlar kadar atacak olduğu diplomatik adımlarla da desteklemesi gerekmektedir. Uluslararası konularda gösterdiği kararlı tutumlar ve bölgesel hareketlilik içerisinde almış olduğu-alacağı kararlar bölgenin etkin gücü olma stratejini belirtmektedir. Özellikle Ortadoğu'da yaşanan savaşlar ve siyasi hareketlilik içerisinde gösterdiği tutumlar Türkiye'nin olmadığı bir planın geçerli olmayacağını ve bölgenin geleceği konusunda istikrar sağlamayacağını ispatlar niteliktedir. Böyle bir avantajı en iyi şekilde değerlendirmek ülkenin refah seviyesinin artmasına ve ekonomi açısından da olumlu anlamda hareketliliğin getirisi olacaktır. Türkiye bu süreçte diplomatik adımlarını sağlam atması gerektiği kadar işbirliği yapacağı ülkeleri ve oluşumları da iyi seçmesi gerekmektedir. AB'nin oyalama sürecinde kazanımları olduğundan daha çok götürüsü olduğu görülmüştür. Ancak son zamanlarda yaşadığı gelişmeler doğrultusunda gerçekleştirilen iyileşmeler ve altyapı çalışmaları ile geleceğe yönelik farklı konularda etkinlik göstereceği açıktır. Bilhassa Enerji alanında bir merkez olacak olan Türkiye bu fırsatı daha iyi değerlendirebileceği projelere daha öncelik vermeli bu küresel enerji transferinde oluşacak koridorun kontrolünde etkin olmalıdır.¹

Bugünkü koşullarda halkın büyük bir çoğunluğunda gözlemlenen AB karşıtı görüş AB vatandaşları için de geçerlidir. Almanya ve Fransa'da yapılacak olan seçimlerin muhtemel olarak gösterilen adayların Türkiye'nin AB'ye girmemesi yönünde politikaları destekleyen gruplar olduğu görülmektedir. Fransa'nın Cumhurbaşkanlığı adaylarından aşırı sağ olan Ulusal Cephe Partisi lideri Marine Le Pen, AB'nin Avrupa'daki ulusların sonunu getirdiğini ve AB konusunun kapatılması

¹ H. Beyaz, Gelişen Dünya Düzeni İçerisinde Türk Dünyası Enerji Koridoru; https://www.academia.edu/13976917/GEL%C4%B0%C5%9EEN_D%C3%9CNYA_D%C3%9CZEN%C4%B0_%C4%B0%C3%87ER%C4%B0S%C4%B0NDE_T%C3%9CRK_D%C3%9CNYASI_ENERJ%C4%B0_KOR%C4%B0DORU, (01.03.2017).

gerektiği yönündeki açıklamalarına ek olarak, Türkiye ile başlatılan tam üyelik müzakerelerinin hata olduğunu söylemiştir.¹ Bir başka önemli gelişme olarak Almanya başbakanı Angela Merkel'in iktidardaki ortağı Almanya Sosyal Demokrat Partisi başkanı Sigmar Gabriel, bir gazeteye verdiği röportajda, Avro bölgesindeki kemer sıkma politikalarının Avrupa'yı bölüşmüş hale getirdiği ve birlik içerisinde yükselen aşırı sağın AB'nin dağılma ihtimalinin gözüküğünü söylemiştir.²

Birleşik Krallığın BREXIT³ diye adlandırılan AB'den ayrılma süreci de Türkiye için olumlu sonuçlar doğurmamaktadır. Bu süreç sonrasında diğer AB üyesi ülkelerinde buna benzer bir süreç içerisine girebileceği söz konusu olmuştur. İngiltere gibi birliğin ekonomisini önemli ölçüde sırtlanan ülkenin ayrılması birliğin dağılma senaryolarına ivme kazandırmıştır. Bu denli bir kriz üyesi olmamasına rağmen Türkiye için ekonomik anlamda sıkıntıların yaşanabileceğini göstermektedir.

Bu denli yoğun bir ilişki içerisinde olduğumuz topluluğun içerisinde yaklaşık altı milyon Türk vatandaşının bulunması ve Türkiye'nin bu oluşumun dışında bırakılması ülkeyi yalnızlaştırma politikasının göstergesidir. Türkiye'nin bu şekilde yalnız kalması hiçbir olumlu duruma işaret değildir. Yapılması gereken bölgesel ortaklıklarını geliştirip jeopolitik konumu doğrultusunda stratejiler geliştirebileceği yeni ortaklıklar ve oluşumlar içerisine dahil olmaktır. Bunun için tarihi münasebetlerinin yoğun olduğu kültürel ortaklıklarının bulunduğu ve ortak çıkarları için aynı payda da buluşabileceği ya da sürünceme de olan ilişkilerine karşılık gelebilecek daha aktif olabileceği oluşumları tercih etmesi gerekmektedir.

1; Le Pen: AB Fransayı küçülttü; <http://www.hurriyet.com.tr/le-pen-ab-fransayi-kuculttu-40376048>, (01.03.2017).

2; İtiraf Etiler AB dağılıyor; <http://www.milliyet.com.tr/itiraf-etiler-ab-dagiliyor--dunya-2375009/>, (01.03.2017).

3; Brexit Süreci, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39417140>, (01.03.2017).

SONUÇ

Ülkeler uluslararası alanlarda müttefiklere ihtiyaç duymaktadırlar. Bu sayede dış politika konularında yalnızlaştırma politikalarına maruz kalmadan devletlerinin çıkarları doğrultusunda kararlar alabilmektedirler. Alınan kararlar bazı devletlerin hoşuna gitmeyebilir. Bu durumda ülkelerin müttefikleri doğal destekçileri konumunda olacağından alınan kararlar ve atılan adımlar da yalnız hareket zorunda kalmayacaklardır.

Türkiye, uluslararası örgütler bağlamında öncelikli potansiyel olarak Avrupa Birliği'ni görmüştür. Özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'nın hızlı toparlanması ve birleşerek yükselişe geçme hareketleri tüm dünyada geniş yankı uyandırmıştır. Korumacı bir politika izleyen Türkiye böylesi bir topluluğa katılmanın hem ekonomik hem de siyasi olarak birçok katkı sağlayacağını farkında olmuş ve katılmak için gerekli adımları atmıştır.

Avrupa Topluluğu, olaylara Türkiye'nin baktığı pencereden bakmamıştır. Birlik Türkiye'nin kendisine olan ilgisini farkında ancak AB'nin Türkiye'ye bakışı dönem dönem farklılık göstermiştir. Bunun sebebi, henüz gelişmekte olan demokrasiye, kendini tamamlamamış bir ekonomiye sahip olması ve geçmişten gelen bir önyargının olduğu söylenebilir. Ancak gelişmekte olan bir ülke olarak değerlendirildiğinde Avrupa için önemli bir pazar ve nitelikli işgücü olarak da değerlendirilmektedir.

Gelinen son nokta da AB'nin mevcut politikaları ve bu politikaların doğurduğu sonuçlar, ilişkileri bir açmaza sürüklemiştir. Birliğin Türkiye'ye uyguladığı gelişmişlik standartları yerine getirilirken sürekli başka sorunlar ve farklı koşullar ortaya atılmıştır. Sürekli olarak yeni problemlerle uğraşmak durumunda kalan Türkiye ülkenin öncelikli sorunlarını ve gündemini AB'yle ilişkilendirmek durumunda kalmıştır.

Avrupalı siyasetçilerin yabancı karşıtı söylemleri, Türkiye'nin AB üyeliği konusunda sergilemiş oldukları davranışlar ve birlik üyelerinin Türkiye'ye bakışı, üyelik durumunun ne denli faydalı olacağı ve nasıl sonuçlar doğuracağı konusunda endişelere sebebiyet vermektedir. Özellikle son yıllarda Avrupa ülkelerinde yükselen

yabancı düşmanlığı ve bu konuda yapılan eylemler Türkiye gibi birliğin genelinin çok dışında bir kültüre ve farklı dine sahip ülke açısından üzüntü ile takip edilmektedir. Bunun yanında aşırı sağ siyasetçilerin söylemleri ve bu söylemlerin halkta bulduğu karşılık, yalnızca farklı bir kültürün üyeliğini değil, birliğin içerisindeki toplumların birlikteliği ve birlik olarak sürekliliğini de sorgulattırmaktadır.

Avrupa Birliği'nin genişleme süreci ve bölgesel politikalarının, Türkiye'nin ulusal ve bölgesel çıkarlarıyla uyuşmadığı gözlemlenmektedir. Avrupa ülkelerinin, Ortadoğu'daki savaş ve sivil halka karşı uygulanan şiddete seyirci olarak kalmaları üzüntü vericidir. Türkiye'ye demokrasi ve insan hakları konusunda söylemlerde bulunan ve bu konuda düzenleme ve yaptırım uygulanması talebinde bulunan örgütün bu konulardaki samimiyeti endişe vericidir. Sığınmacılar konusunda uygulanan yanlış politikalar, bazı halk grupları ve kolluk kuvvetlerinin insanlık dışı davranışları kabul edilemez seviyededir. Bu konuda Türkiye ile yapılan anlaşmaya uyulmaması ve verilen sözlerin yerine getirilmemesi de birliğin Türkiye'ye karşı durduğu sözünü tutmayan, samimiyetsiz bir ortak olduğu gibi olumsuz izlenimler yaratmıştır.

Atılan adımlar, yaşanan süreçler ve elde edilen neticelerin uyuşmaması dolayısıyla yeni alternatiflerin aranmasının gerekliliği tespit edilmiştir. Yıllarca gösterilen özveri ve istikrarlı gelişme politikaların göz ardı edilmesi boşa kürek çekildiği hissi yaratmıştır. Bu doğrultuda ise daha fazla vakit kaybetmenin hiçbir anlamı olmadığı ve Türkiye'nin ihtiyaçlarının yerine getirilmesinin gerekliliği anlaşılmıştır. Bu ihtiyaçların önceliği bir oluşumun içerisine dahil olması gerektiğidir. Bu gereklilik neticesinde mevcut proje ve oluşumlar alternatif olarak değerlendirilmelidir.

Alternatiflerin olunabilirliği açısından öncelikli olanlar, Türkiye'nin mevcut politikaları ve geleceğiyle ilgili politikalarıyla benzerlik göstermesi veya destekler nitelikte olanlardır. Bölgeler ile ilgili konularda alınan kararların, tüm bölge ülkeleri ve halkları için barış ve huzur temenni eden politikalardan oluşması gerekmektedir. Ekonomi alanında yapılacak işbirliği ile ülkelerin kişisel çıkarlarının ön planda

olmadığı, oluşum içerisindeki veya bölge ülkelerinin kalkınmasının hedef alınması öncelikli olmalıdır.

Bölgesel yapılanmalar ve oluşumlar, Türkiye'nin dış politikadaki aktif siyaset anlayışını desteklemek ve bölgenin odak merkezi olma yönündeki adımlarına destek vermekle beraber uluslararası arenada da saygınlığını arttırmaya yönelik attığı adımları destekler nitelikte olmalıdır. Türkiye özellikle Ortadoğu coğrafyasında yüklendiği öncü görevi ile birçok ülke ve vatandaşının saygı duyduğu bir ülke konumundadır. Bu konumu bölgenin çıkarları doğrultusunda kullanarak uluslararası platformlarda önem arz eden aktör ülkelerden biri haline gelmiştir. Uluslararası arenada ki bu konumu dahil olduğu oluşumlar tarafından desteklenmeli ve iyi değerlendirilmedir.

AB'ye alternatif bir oluşumun değerlendirilmesi gerekmektedir. Önceki paragraflarda belirtildiği gibi alternatif oluşumlar her zaman için değerlendirilmelidir. Günlük siyasetin getirisi ve ileriye yönelik değişebilecek dış politika stratejisi doğrultusunda bir altyapı çalışması yapılmalıdır. Değerlendirilen örgütler tam anlamıyla AB'ye alternatif değildirler. Çünkü AB hükümetlerarası değil hükümetlerüstü bir yapıya sahiptir. Bu incelemede alternatif olma potansiyeli görülerek belirlenen bölgesel örgütlerin hiçbiri buna benzer bir yapıya sahip değildirler.

AB'nin yaşadığı siyasi ve ekonomik krizlerden tek çıkar yolu genişlemedir. Bu çerçevede de en güçlü ve önemli aday ülke Türkiye'dir. Aynı zamanda AB, Türkiye'nin en büyük ticari ortağı konumundadır. Ancak AB ile Türkiye arasında çözülmesi zor görülen bir takım konular mevcuttur. Bunların başında Kıbrıs Sorunu gelmektedir. AB üyelerinin Kıbrıs meselesi yüzünden veto ettiği bu sebeple kapatılan fasıllar vardır. Bu konunun muhatabı diğer ülkeler için her ne kadar aşılmaz bir konu ise Türkiye için de vazgeçilmez ve değişmez bir dış politika meselesidir.

Bölgesel alternatiflerin başında Şangay İşbirliği Örgütü gelmektedir. Bunun öncelikli sebebi ilgili bölümde de belirtildiği gibi dönemin başbakanının AB'ye karşı bir tepki olarak ŞİÖ'nün tercih edilebileceğini söylemesidir. Bu söylemlerin dışında ŞİÖ, AB'den daha çok güvenlik alanında faaliyet gösteren bir

işbirliği olarak kurulduğu için NATO'ya alternatif olabilir görüşü de mevcuttur. Fakat kuruluşundan buyana birçok alanda faaliyet göstererek kendini ispatlamıştır. Büyüyen ekonomisinin dünyanın yüzde 45'ini oluşturmaya ve enerji alanına öncelik verdiğini duyurması bunu açıkça göstermektedir. Ayrıca NATO eski genel sekreterinin açıklamasına göre farklı bölgelere uzanan politikalara sahip olmak NATO için bir engel teşkil etmemektedir. Türkiye'nin coğrafi konumu sebebiyle Orta Asya ve Ortadoğu ülkeleri ile ilişkilerde önemli ve stratejik bir rol oynadığı bilinmektedir. Bu değerlendirmelere bakıldığında Türkiye ŞİÖ için bir köprü görevi görebilir ve örgütün batıya açılan kapısı olabilir.

ŞİÖ'nün faaliyet gösterdiği coğrafya da Türkiye'nin belirgin ve önemli bir potansiyeli bulunmaktadır. Ancak Türkiye'nin tam anlamıyla yeterli olmayan politikaları ve bölgeye ABD destekli projeler ile girmesi diğer oluşumların gölgesinde ve gerisinde kalmasına sebep olmuştur. ŞİÖ'nün merkezindeki ülkeler olan Rusya ve Çin bu durumu çok iyi değerlendirmişlerdir. ŞİÖ'nün kurucusu ve yürütücü gücü olan bu iki ülke temelde Türkiye ile birçok alanda görüş ayrılığına sahiptir. Bunlardan öncelikli olanlar Kırımın ilhakı, Kafkasya müslümanları, Karabağ sorunu, Doğu Türkistan meselesi, Suriye'nin durumu ve PKK/PYD/YPG terör örgütleri ile olan işbirliği konularıdır. Bu konularda Türkiye'nin dış politikasında taviz veremeyeceği ve sessiz kalamayacağı konulardır. ŞİÖ üyeliği NATO üyesi ve AB aday ülkesi için mümkün, ancak tam üyelik durumunda bu mümkün gözükmemektedir.

Ekonomik anlamda en belirgin alternatif Avrasya Ekonomik Birliği'dir. Diğer oluşumlardan ayrılan yanı tamamen ekonomik anlamda bir işbirliği politikası benimsemektedir. AEB, insan, sermaye, ürünlerin ve hizmetlerin serbest dolaşımını sağlayan bir örgüttür. Bu sebeple AB'ye tam anlamıyla olmasa da benzerlik göstermektedir. Bu benzerlik alternatif olarak değerlendirmek için yeterlidir. Fakat bu örgütün etkinliği sınırlı düzeyde ve bölgedeki diğer örgütlerin gölgesinde kaldığından yükselen bir ivme gösterememektedir.

Türk Konseyi geleceği olan ve Türkiye'nin lokomotif olduğu bir örgüttür. Örgüt tam manasıyla bir yeterlilik göstermiş değildir. Ekonomik olarak belirli altyapıları sağlamış olmasına rağmen birçok alanda kendisini gösteren çalışmalar

86

KAYNAKÇA

- Akalın, C. , ‘‘Monnet’in Gölgesindeki Avrupa’dan Türkiye’ye: Liberalizm-Cumhuriyetçilik Kavgası’’, Avrupa Birliği Dersleri: Ekonomi-Politika-Teknoloji, (Ed. İ. Kalaycı), Ankara, 2006.
- Akın, E. K. , ‘‘Yeni Ufuklara Yelken Açmak Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü’nün 15. Yılı ve Geniş Karadeniz Bölgesindeki Rolü,’’ Bahçeşehir Üniversitesi Karadeniz ve Kafkasya Araştırmaları Merkezi Karadeniz Bülteni, Haziran 2007.
- Akdoğan, M. , ‘‘1961’den günümüze Avrupa Konseyi’nin Gelişimi ve İşlevi’’, (Ed.E. Tezcan), Başlangıçtan Günümüze Avrupa Birliği Kurumları, İstanbul 2013.
- Alyson, J. - Bailes, K. - Dunay, P. - Guang, P.- Troitskiy, M. , The Shanghai Cooperation Organization, SIPRI Policy Paper No. 17, Sweden, 2007.
- Arı, T. , Uluslararası İlişkiler ve Dış politika, İstanbul, 2013
- Arsava, F. , Amsterdam Anlaşmasının Avrupa Birliği Hukukuna Katkıları, Ankara, 2000.
- Aydoğan, B. , Avrupa Parlamentosunda Yer Alan Siyasi Grupların Helsinki Zirvesi Sonrası Türkiye ile İlgili Siyasi Sorunlara Yaklaşımları;
<http://spectrumjournal.net/wp-content/uploads/2014/05/Bet%C3%BCI-Aydo%C4%9Fan.pdf>, (02.10.2016).
- Beyaz, H. , Gelişen Dünya Düzeni İçerisinde Türk Dünyası Enerji Koridoru;
https://www.academia.edu/13976917/GEL%C4%B0%C5%9EEN_D%C3%9CNYA_D%C3%9CZEN%C4%B0_%C4%B0%C3%87ER%C4%B0S%C4%B0NDE_T%C3%9CRK_D%C3%9CNYASI_ENERJ%C4%B0_KOR%C4%B0DORU, (01.03.2017).
- Bilgin, M. , Türkiye’nin Küresel Konumu, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008.
- Bozkurt, V. , Avrupa Birliği ve Türkiye, İstanbul, 1997.
- Bozkurt, V. , ‘Avrupa Birliği’, Bursa, 1993.

- D'Appolonia, A. Chebel, "European Nationalism and European Union",
(Ed. P.Anthony), The Idea of Europe, From Antiquity to the European Union., Woodrow Wilson Center Press and Cambridge University Press.,
Published in the United States of America by Cambridge University Press, New York, 2002.
- Dartan, M. - Hatipoğlu, E. - Dikkaya, M. , ECO Bölgesi Uluslararası Aktörlerin Rolü ve Türkiye;
https://www.academia.edu/9494214/ECO_B%C3%96LGES%C4%B0ULUSLARARASI_AKT%C3%96RLER%C4%B0N_ROL%C3%9C_VE_T%C3%9CRK%C4%B0YE, (01.01.2017).
- Delanty, G. , Avrupa'nın İcadı, (çev. H. İnaç), Ankara, 2004.
- Dedeoğlu, B. , "Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci 2: Avrupa Birliği'nin Yakın Geçmişi", Düünden Bugüne Avrupa Birliği, (Ed. B. Dedeoğlu), İstanbul, 2003.
- Deniz, T. , "Mekansal Güç Asya'nın Siyasi Gücü: Şangay İşbirliği Örgütü", Doğu Coğrafya Dergisi, S.30 s.226. (18.11.2016).
- Eralp, A. , Türkiye ve Avrupa, Ankara, 1997.
- Erhan, Ç. , Ortaya Çıkışı ve Uygulanışıyla Marshall Planı, A.Ü.S.B.F. Dergisi, C:51, Ankara, 1998.
- Fişne, M. , "Avrupa Birliğinin Doğuşu ve Gelişimi", Avrupa Birliği, Ortak Politikalar ve Türkiye, (ed. M. Kar-H.Arıkan), İstanbul, 2003.
- Günüğur, H. , Avrupa Birliği, Avrupa Ekonomik Danışma Merkezi Bilim Serisi-3, Ankara, 2007.
- Gönlübol, M. , Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma, Ankara, 1964.
- Gönlübol, M. - Sar C. - Es, A. Ş. , Olaylarla Türk Dış Politikası, Ankara, 1996.
- Hagheyeghi, M. , "Economic Cooperation Organization: A Preliminary Assessment", Central Asia Monitor, Kazakistan, 1995
- İlyas, A. - Turan O. , İnönü Dönemi Türk Dış Politikası, Atatürk Dergisi, Erzurum, 2012.
- Kar, M. - Acar, M. , "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri", Avrupa Bütünleşmesi ve Türkiye, (Ed.M. Kar), Bursa, 2010.

- Kajenov, A. , Mejdınarodnaya pravosubyechnost SNG (BDT'nin Uluslararası Hukuk S jeliği), Belarus Uluslararası Hukuk ve Uluslararası İlişkiler Dergisi, Sayı:1, Belarus, 2002.
- Karasar, H. A. - Kuşkumbayev, S. K. , Türkistan Bütünleşmesi 1991-2001 Merkezi Asya'da Birlik Arayışları, İstanbul, 2009.
- Meram, A. K. , İsmet İnönü ve İkinci Cihan Harbi, İstanbul, 1945.
- Moiseyev, E.G. , Pravovoy slatus SNG (Bağımsız Devletler Topluluğu'nun Hukuki Statüsü), Moskova, 1995.
- Öztürk, F. , Küreselleşme-Yeni Dünya Düzeni; <http://www.mfa.gov.tr/kuresellesme-yeni-dunya-duzeni.tr.mfa>, (02.03.2017).
- Palabıyık, M.S. - Yıldız, A. , Avrupa Birliği, Ankara, 2007.
- Reçber, K. , Avrupa Birliği Kurumlar Hukuku ve Temel Metinleri, Bursa 2010.
- Rehn, O. , Avrupa'nın Gelecek Sınırları, (Çev. O. Sen-H. Kaya), İstanbul, 2007.
- Sander, O. , Siyasi Tarih İlkçağlardan - 1918'e, Ankara, 1989.
- Sander, O. , Türkiye'nin Dış Politikası 1, İstanbul, 2003.
- Sarınay, Y. , Türkiye'nin Batı İttifakına Yönelişi ve Nato'ya Girişi, Ankara, 1988.
- Shore, C. , Building Europe: The Cultural Politics of European Integration, Routledge, New York, 2000.
- Tarakçı, N. , Avrupa Birliğinin Geleceği ve Türkiye'nin Yeri; http://www.tasam.org/trTR/Icerik/319/avrupa_birliginin_gelecegi_ve_turkiyenin_yeri, (15.11.2016).
- Tezcan, E. , Avrupa Birliği Kurumlar Hukuku, Ankara 2005.
-  lger, İ. K. , Avrupa Birliği El Kitabı, Ankara 2003.
- Yılmaz, S. , "Avrupa Birliğinin Geleceği", TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi Uluslararası Bilimsel Hakemli Mevsimlik Dergi, Sayı:4, 2009.
-; AB Bakanlığı, AB Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri ve Hakkında KHK; <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=4.5.634&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=>, (02.02.2017).
-; Act concerning the election of the representatives of the Assembly by direct universalsuffrage; <http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?qid=1451351550177&uri=CELEX:41976X1008%2801%29>, (01.11.2016).

-; Amendment of Rules of Procedure of the European Union, 7th parliamentary term, july 2009; <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-2008-0206+0+DOC+XML+V0//EN>, (02.11.2016).
-; Amending Certain Financial Provisions Article 7; <http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX:11975R/TXT>, (10.11.2016).
-; Avrasya Ekonomik Birliği; <http://www.eaeunion.org/?lang=en#about>, (01.12.2016).
-; Avrasya Ekonomik Birliği Anlaşması İmzalandı; <http://haberrus.com/politics/2014/05/29/putinden-tarihi-adim-avrasya-ekonomik-birligi-anlasmasi-imzalandi.html>, (15.12.2016).
-; Bağdat Paktı, Diyanet İslam Ansiklopedisi; <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c04/c040364.pdf>, (27.12.2016).
-; Bağımsız Daimi İnsan Hakları Komisyonu (IPHRC); <http://www.oic-iphrc.org/en/about/>, (22.12.2016).
-; Brexit Süreci, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39417140>, (01.03.2017).
-; Certaines Institutions Communes aux Communautés Europeennes; <http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX:11957K/TXT> (06.11.2016).
-; Council of Europe; http://ec.europa.eu/about/index_en.htm#president, (05.11.2016).
-; Configurations of Council; <http://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/configurations/>, (03.11.2016).
-; Draft Treaty Establishing the European Union 14 February 1984; http://www.cvce.eu/en/obj/draft_treaty_establishing_the_european_union_14_february_1984-en-0c1f92e8-db44-4408-b569-c464cc1e73c9.html, (28.09.2016).
-; Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, Resmi Sitesi; <http://www.ecosecretariat.org/in2.htm>, (01.01.2017).
-; Ekonomik İşbirliği Teşkilatı; http://www.mfa.gov.tr/ekonomik-isbirligi-teskilati-_eit_.tr.mfa, (01.01.2017).

-; Genişlemeyi Anlamak, AB Türkiye Delegasyonu;
[http://www.avrupa.info.tr/fileadmin/Content/publications/tr/TR_071123_EN L-Understand_pq.pdf](http://www.avrupa.info.tr/fileadmin/Content/publications/tr/TR_071123_EN_L-Understand_pq.pdf), (01.11.2016).
-; <http://www.eaeunion.org/?lang=en#about-administration>, (15.12.2016)
-; <http://lad.taieex.be/>, (01.11.2016)
-; <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=tps00001&tableSelection=1&footnotes=yes&labeling=labels&plugin=1>, (01.11.2016).
-; <http://www.haber7.com/saglik/haber/71214-sarkozy-ve-merkelden-karsi-ittifak>. (01.03.2017).
-; <https://www.evrensel.net/haber/155397/fransa-2006-yi-onerdi>. (01.03.2017).
-; <http://www.dw.com/tr/merkel-t%C3%BCrkiye-imtiyazl%C4%B1-ortakl%C4%B1k-%C3%B6nerdi/a-2527096>. (01.03.2017).
-; İİT, Bağlı Kuruluşlar; http://www.oic-oci.org/page/?p_id=66&p_ref=35&lan=en, (22.12.2016).
-; İİT, Daimi Komiteler; http://www.oic-oci.org/page/?p_id=172&p_ref=58&lan=en, (22.12.2016).
-; İİT, Kuruluş metni, Md.4; <http://ww1.oic-oci.org/english/conf/is/2/2nd-is-sum.htm#Declaration%20of%20Lahore>, (27.12.2016).
-; İİT, Uzman Kurumlar; http://www.oic-oci.org/page/?p_id=65&p_ref=34&lan=en, (22.12.2016).
-; İİT, Yardımcı Kuruluşlar; http://www.oic-oci.org/page/?p_id=64&p_ref=33&lan=en, (22.12.2016).
-; İKÖ; http://www.oic-oci.org/page/?p_id=52&p_ref=26&lan=en, (22.12.2016).
-; İKÖ, Dakar Bildirisi; <http://web.archive.org/web/20160303232746/http://www.ifrc.org/docs/idrl/I643EN.pdf>, (22.12.2016).
-; İKÖ, Pakistan Zirvesi; http://web.archive.org/web/20130626060300/http://formun.fccsocieties.org:80/wp-content/uploads/2013/01/Islamic_Summit_1974_FORMUN_2013.pdf, (22.12.2016).
-; İslam Kalkınma Örgütü; http://www.oici.org/page/?p_id=52&p_ref=26&lan=en, (22.12.2016).

-; İslam Kalkınma Bankası;
<http://www.isdb.org/irj/portal/anonymous?NavigationTarget=navurl://24de0d5f10da906da85e96ac356b7af0>, (22.12.2016).
-; İstanbul Ticaret Odası, Türkiye İçin Değerlendirilmesi Gereken Önemli Bir Hedef Pazar: Karadeniz Ekonomik İşbirliği Ülkeleri, İstanbul, 2004.
-; İtiraf Ettiler AB dağılıyor; <http://www.milliyet.com.tr/itiraf-ettiler-ab-dagiliyor--dunya-2375009/>, (01.03.2017).
-; Karadeniz Ekonomik İşbirliği Parlamenter Asamblesi (KEİPA);
<http://www.pabsec.org/page.asp?id=1&hl=tr>, (21.12.2016).
-; Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü; <http://www.bsec-organization.org/documents/Pages/default.aspx>, (10.12.2016).
-; ‘‘Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, Türkiye’nin Gümrük Birliği’ne üye olmak istediğini açıkladı.’’;
https://tr.sputniknews.com/turkish.ruvr.ru/2013_10_24/Nazarbayev-Turkiyenin-Gumruk-Birligine-katilmasini-onerdi/, (16.12.2016).
-; Le Pen: AB Fransayı küçülttü; <http://www.hurriyet.com.tr/le-pen-ab-fransayi-kuculttu-40376048>, (01.03.2017).
-; Legislation; <http://ec.europa.eu/competition/antitrust/legislation/legislation.html>, (06.12.2016).
-; Merkezi Antlaşma Teşkilatı, Diyanet İslam Ansiklopedisi;
<http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c29/c290133.pdf>, (27.12.2016).
-; Member states of the Shanghai Cooperation Organization;
https://en.wikipedia.org/wiki/Member_states_of_the_Shanghai_Cooperation_Organisation, (18.11.2016).
-; Preparatory and bodies of Council; <http://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/preparatory-bodies/> (03.10.2016).
-; Rules of Procedure of the European Union, Article 13/1;
<http://www.cvce.eu/en/obj/rulesofprocedureoftheeuropeanparliament7thparliamentarytermjuly2013-en-91a79c75-beae-4b82-aac2-b086de3cf8f5.html>, (02.10.2016).
-; Single European Act Article 4; <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:11986U/TXT>, (01.10.2016).

-; Solemn Declaration on European Union Stuttgart 19 June 1983;
http://www.cvce.eu/en/obj/solemn_declaration_on_european_union_stuttgart_19june1983-en-a2e74239-a12b-4efc-b4ce-cd3dee9cf71d.html, (28.09.2016).
-; T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, Avrupa Birliğinin Tarihçesi;
<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=105>, (28.09.2016).
-; T.C. Dışişleri Bakanlığı, Şanghay İşbirliği Örgütü, Uluslararası Örgüt Künyesi;
<http://www.mfa.gov.tr/sanghay-isbirligi-orgutu.tr.mfa>, (18.11.2016).
-; TDİK, Ankara Bildirisi; [http://www.turkkon.org/tr-TR/ankara-bildirisi-\(1992\)/4/911/911/298](http://www.turkkon.org/tr-TR/ankara-bildirisi-(1992)/4/911/911/298), (20.12.2016).
-; TDİK, Astana Bildirisi; [http://www.turkkon.org/tr-TR/astana-bildirisi-\(1998\)/4/911/911/294](http://www.turkkon.org/tr-TR/astana-bildirisi-(1998)/4/911/911/294), (20.12.2016).
-; TDİK, Antalya Bildirisi; [http://www.turkkon.org/tr-TR/antalya-bildirisi-\(2006\)/4/911/911/291](http://www.turkkon.org/tr-TR/antalya-bildirisi-(2006)/4/911/911/291), (20.12.2016).
-; TDİK, Bakü Bildirisi; [http://www.turkkon.org/tr-TR/baku-bildirisi-\(2000\)/4/911/911/293](http://www.turkkon.org/tr-TR/baku-bildirisi-(2000)/4/911/911/293), (20.12.2016).
-; TDİK, İstanbul Bildirisi; [http://www.turkkon.org/tr-TR/istanbul-bildirisi-\(2001\)/4/911/911/292](http://www.turkkon.org/tr-TR/istanbul-bildirisi-(2001)/4/911/911/292), (20.12.2016).
-; TDİK, İstanbul Bildirisi; [http://www.turkkon.org/tr-TR/istanbul-bildirisi-\(2010\)/4/911/911/288](http://www.turkkon.org/tr-TR/istanbul-bildirisi-(2010)/4/911/911/288), (20.12.2016).
-; TDİK, İstanbul Bildirisi; [http://www.turkkon.org/tr-TR/istanbul-bildirisi-\(1994\)/4/911/911/297](http://www.turkkon.org/tr-TR/istanbul-bildirisi-(1994)/4/911/911/297), (20.12.2016).
-; TDİK, Nahçıvan Bildirisi; [http://www.turkkon.org/tr-TR/naheivan-bildirisi-\(2009\)/4/911/911/290](http://www.turkkon.org/tr-TR/naheivan-bildirisi-(2009)/4/911/911/290), (20.12.2016).
-; TDİK, Taşkent Bildirisi; <http://www.turkkon.org/tr-TR/1992-2010-zirveler-sureci/4/911>, (20.12.2016).
-; TDİK, Zirveler Süreci; www.turkkon.org/tr-TR/zirveler_sureci_bilgi_notu/4/52, (20.12.2016).
-; Treaty of Nice, Official Journal C80;
http://eurlex.europa.eu/search.html?qid=1449077607701&whOJ=NO_OJ%3D080,YEAR_OJ%3D2001&type=advanced&lang=en&SUBDOM_INIT=ALL&DB_COLL_OJ=oj-c, (28.09.2016).

-; Treaty Establishing a Constitution for Europe, Official Journal C310;
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:C:2004:310:TOC>,
(28.09.2016).
-; Treaty of Lisbon, Official Journal C 306;
[http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2007.306.01.0001.01.ENG & toc=OJ:C:2007:306:TOC#d1e585-1-1](http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2007.306.01.0001.01.ENG&toc=OJ:C:2007:306:TOC#d1e585-1-1), (29.09.2016).
-; Treaty Establishing a Constitution for Europe Article IV 444-445;
<http://europa.eu/eulaw/decisionmaking/treaties/pdf/treatyestablishingaconstitutionforeurope/treatyestablishingaconstitutionforeuropeen.pdf>, (29.09.2016).
-; Treaty Establishing the European Coal and Steel Community Article II 20;
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:11951K/TXT>, (30.09.2016).
-; Treaty Establishing the European Economic Community Article 137; <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:11957E/TXT>,
(30.09.2016).
-; Treaty of Amsterdam Article 189;
<http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX:11997D/TXT>,
(01.10.2016).
-; Treaty of Nice Article 189; <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12001C/TXT>, (01.10.2016).
-; Treaty of Lisbon Article 9A; <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12007L/TXT&from=EN>, (01.10.2016).
-; Türkiye-AB İlişkilerinin Tarihçesi, http://www.ab.gov.tr/_111.html,
(02.02.2017).
-; Türk Akademisi; <http://twesco.org/tr/about/>, (20.12.2016).
-; TÜRKPA, Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi;
<http://www.turk-pa.org/news.php?id=1113&lang=tr>, (20.12.2016).
-; Türk Konseyi; <http://www.turkkon.org/tr-TR/organizasyon-semasi/1/11#>, (20.12.2016).
-; TÜRKSOY, Türk Kültürü Teşkilatı;
<http://www.turksoy.org/tr/turksoy/about>, (20.12.2016).
-; TÜRKSOY, <http://www.turksoy.org/tr/turksoy/about>, (20.12.2016).

.....; Türkiye Petrolleri, 2014 Yılı Ham Petrol ve Doğal Gaz Sektör Raporu;
[http://www.enerji.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FSekt%C3%B6r %20Raporu%2FHP_DG_SEKTOR_RPR.pdf](http://www.enerji.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FSekt%C3%B6r%20Raporu%2FHP_DG_SEKTOR_RPR.pdf), (15.12.2016).

.....; Türkiye Petrolleri, 2014 Yılı Ham Petrol ve Doğal Gaz Sektör Raporu;
http://www.enerji.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FSekt%C3%B6r%20Raporu%2FHP_DG_SEKTOR_RPR.pdf, (15.12.2016).

ÖZGEÇMİŞ

13 Temmuz 1988 Rize ili Çayeli ilçesi doğumluyum. İlk, orta ve lise öğrenimi İstanbul'da tamamladım. Kocaeli Üniversitesi, Yerel Yönetimler programını 2008 yılında tamamladıktan sonra Kafkas Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümünü bitirdim. 2014 yılında Beykent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladım. Serbest olarak proje yönetimi ve danışmanlık yapmaktayım. Çeşitli sivil toplum kuruluşlarında aktif olarak görev almaktayım. İyi seviye İngilizce ve başlangıç seviyesinde Rusça biliyorum.

Hakan BEYAZ